

ИЗДАТЕЛ

НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА

година VIII

2006 / брой 3-4

В броя:

- Издателство “Везни” (Стара Загора-София) - уникален принос за родното книгоиздаване
- “Държавата на духа” в дните на българските будители - минало и съвременни проекции
 - Пета национална научна конференция “Библиотеки-членение-комуникации”
 - Българските издателства в системата ISBN
- За 100-годишнината от рождението на издателя Славчо Аманасов
 - По следите на родното книгоиздаване

ДИРЕКТОР

проф. д-р ик.н. Стоян Денчев

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ**Главен редактор**

доц. д-р Лъчезар Георгиев

Зам.-главен редактор

доц. д-р Петър Парижков

проф. д-р Иван Харалампиев

доц. д-р Стефан Коларов

доц. д-р Атанас Дерменджиев

доц. д-р Мария Младенова

Технически редактор

Райна Карабоеva

Коректор

Цветанка Рашкова

Графичен дизайн

Стефан Василев

Научни консултанти

проф. д-р Ани Гергова

проф. д-р Анчо Калоянов

ISSN 1310-4624

5000 Велико Търново

ул. „Теодосий Търновски“ № 2,

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

1784 София

бул. „Цариградско шосе“ № 119

Специализирано висше училище по
библиотекознание и информационни технологии

ИЗДАТЕЛ

НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА

ГODINA VIII, № 3-4, 2006

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ

„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

СПЕЦИАЛИЗИРАНО ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ

ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

СЪДЪРЖАНИЕ

доц. д-р Лъчезар Георгиев. ИЗДАТЕЛСТВО „ВЕЗНИ“ (СТАРА ЗАГОРА – СОФИЯ) – УНИКАЛЕН ПРИНОС	2
ЗА РОДНОТО КНИГОИЗДАВАНЕ 	
издател „ДЪРЖАВАТА НА ДУХА“ В ДНИТЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ БУДИТЕЛИ – МИНАЛО	
И СЪВРЕМЕННИ ПРОЕКЦИИ	11
Стела Асенова. ПЕТА НАЦИОНАЛНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ „БИБЛИОТЕКИ – ЧЕТЕНЕ – КОМУНИКАЦИИ“	12
н.с. Татяна Дерменджиева. БЪЛГАРСКИТЕ ИЗДАТЕЛСТВА В СИСТЕМАТА ISBN	15
Стела Асенова. ДВЕ НОВИ БИБЛИОГРАФСКИ ИЗДАНИЯ БЯХА ПРЕДСТАВЕНИ ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО	20
Митко Луканов. В СВУБИТ ТЪРЖЕСТВЕНО БЯХА ВРЪЧЕНИ ДИПЛОМИТЕ НА ЗАВЪРШИЛИТЕ БАКАЛАВЪРСКА И МАГИСТЪРСКА СТЕПЕН ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2005/2006 г.	24
Издател. ИЗДАТЕЛСТВО „АРГУС“ ПРЕДСТАВЯ НОВА КНИГА ЗА АТАНАС ДАЛЧЕВ	26
проф. д-р Ани Гергова. ЗА 100-ГОДИШНИНАТА ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ИЗДАТЕЛЯ СЛАВЧО АТАНАСОВ	27
доц. д-р Мария Младенова. ЗАРАЖДАНЕ И РАЗВИТИЕНА НАУКАТА ЗА КНИЖОВНИЯ ИМОТ В БЪЛГАРСКОТО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ	
ОТ НАЧАЛОТО ДО СРЕДАТА НА 40-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК	30
Николай Ликовски. ТВОРЧЕСКАТА ДРУЖБА МЕЖДУ ТОДОР ХРУЛЕВ И НЕДЮ ЖЕКОВ, ОТРАЗЕНА В ЕПИСТОЛАРНОТО НАСЛЕДСТВО	52
доц. д-р Евгений Сачев. СОЦИОМУЗЕЙНАТА КУЛТУРА КАТО ФАКТОР ЗА СПОДЕЛЯНЕ НА ЗНАНИЯ В СЪВРЕМЕННОТО ОБЩЕСТВО	59
ас. Десислава Андреева. „НИЕ, МЕДИИТЕ“ И НАЧАЛОТО НА ГРАЖДАНСКАТА ЖУРНАЛИСТИКА	64
Стела Асенова. ПО СЛЕДИТЕ НА РОДНОТО КНИГОИЗДАВАНЕ	74

ИЗДАТЕЛСТВО „ВЕЗНИ“ (СТАРА ЗАГОРА – СОФИЯ) – УНИКАЛЕН ПРИНОС ЗА РОДНОТО КНИГОИЗДАВАНЕ

Доц. д-р Лъчезар Георгиев

На литературната дейност на Гео Милев са посветени десетки публикации. Изследвано е неговото поетично творчество, голяма част от което се опира върху символизма и експресионизма, като мимоходом и мнозина автори се спират върху едни или други негови издателски прояви. Документи за Гео Милев се съдържат в издадения през 1964 г. том втори на „Литературен архив“¹. В по-ново време Алберт Бенбасат коментира проектоустава на акционерно дружество „Везни“², а Ани Гергова публикува своя очерк върху библиофилската книгоиздателска дейност на големия наш поет и издател³. Тук ние ще добавим още щрихи върху портрета на издателя Гео Милев (Георги Милев Касабов), позовавайки са на малко познати и нови документи.

Книгоиздателство „Везни“ е организирано на фамилен принцип в Стара Загора, като се разчита на добре уредената книжарница на бащата Милю Касабов и сина му Гео Милев, който е трябвало да ръководи издателския процес – подбор, преводаческа работа, редактиране и оформяване на книгата. Същевременно се разчита и на създаването на библиотечни поредици, на литературни периодични издания. Още през 1915 г. Гео Милев издава малка книжка от петнайсетина страници със стихове на Пол Верлен „Избрани стихотворения“ (поредица Лир. Хвърчащи листове), която е издадена от издателство-книжарница „М. Касабов“ – Стара Загора. На следващата година издателството реализира учебното помагало на Гео Милев „Ръководство за изучаване на

немския език без учител“. Книгата обаче е отпечатана в столичната печатница „П. Глушков“.

За първите си издания издателство „Везни“ все още разчита на печатница-книговезница „Светлина“ в Стара Загора – така например тук през 1918 г. е отпечатана „Повест за любовта на корнета Христофор Рилке“ от Райннер Мария Рилке; впоследствие обаче все повече издания се насочват към столичните печатници, разполагащи с повече технологични мощности за печат на илюстрации и за трицветен висок печат.

До нас е достигнал един важен документ на книгоиздателство „Везни“ в Стара Загора с дата 19 октомври 1918 г., адресирано до партньори в издателския бизнес – предимно разпространители и книготорговци, в което се отбелязват интересни подходи на все още не много известната и изпитваща затруднения издателска формация: „Поради единствената само печатница в града ни и защото пригответия за печат № 5 от библиотека „Везни“ не се допусна от цензураната, книгоиздателството за сега след едно доста продължително време, поднася на читателя оригиналното съчинение на Г. Милев – „Театрално изкуство“. Напоследък у нас театъра видимо се засилва и книга като настояща е навременна и ще бъде еднакво интересна както за актьора така и за всички любители на театъра.

Уверени, че връзките ни с Вашата фирма са така здрави, разчитаме на Вашето цен[н]о за нас съдействие и сега както и в бъдеще...“⁴ По-нататък писмото завършва с напомнянето за изпратени бройки екземпляри от

изданието, с наложен платеж и търговска отстъпка в размер на 30% от цената.

От по-стари документи, като едно писмо от 21 април 1915 г. на Група борци за възстановяването на Сдружението на вестникарските настоятели в България със седалище София (след подписалите писмото са публични личности като Ал. Кожухаров, В. Ив. Илчев, Н. Антов, Лука Константинов, Вл. Антов и др.), адресирано вероятно и до старозагорската книжарница на Милю Касабов, се предлага възстановяване на предишната разпространителска структура, като се уверява, че инициаторите имат „пълното съчувствие и подкрепа на всички столични вестници без изключение“ и че конкурентното дружество „Куриер“ е създадено „за интересите на 3-4 души“ в „съмните демобилизационни времена“, а групата също няма нищо общо с друго новосформирано дружество „Взаимност“, което е също на вече набирация добри позиции вестникарски пазар⁵. Какво е било становището на старозагорското издателство не е ясно, но документът свидетелства за началото на остра конкурентна борба, в която старозагорската издателска фамилия все още опипва почвата. Едва в края на Първата световна война „Везни“ ще се включи в издателските процеси, за да даде принос към създаването на оригиналната и преводната книга у нас.

Издателство „Везни“ създава своята едноименна поредица по идея на Гео Милев, който сам подготвя писма до партньорите книгоразпространители и прилага анотация за новоотпечатаното издание. В едно от тези писма от 1918 г., от Стара Загора до книготорговците, се посочва, че издателството ще изпрати определен брой екземпляри от поставената под №3 в библиотека „Везни“ книга на Жорж Роденбах, „писател по-малко познат до сега у нас, но който е равен с известните вече у нас белгийски писатели като Метерлинг, Верхарн и др.“⁶ Във връзка с популяризирането на изданието издателите считат за удачно да изпратят предговора на преводача Гео Милев. Текстът на предговора е отправен към читателите и разпространителите, но той е и нещо повече – една обективна оценка за Ж. Роденбах, който според издателя-преводач наред с Верхарн, Метерлинг, Шарл ван Лерберг и Алберт Жиро „е един от онай велика петица в съвременната белгийска литература, които създадоха от нея един от най-блъскавите скрижали на всемирната литература въобще“⁷. За Гео Милев „Мъртвият Брюг“ не е разказ с пикантна интрига, действието и движението почти не съществуват, в замяна на това

обаче е налице „бездрежно извикване на психологически ситуации и настроения“⁸. Според него, както посочва и Роденбах в предговора към френското издание, „главната цел на тази книга е да извика пред читателя образа на града Брюгге с неговите мъртви води, с тишината на неговите старинни сгради, неговите кули, черкви, манастири и пустинни улици, замрежени от мъглата на един непрестанен ситет дъжд“, а това превръща романа в книга на настроението, която възбужда и оставя незаличими настроения в душата. Още повече – че образът на града е одушевен чрез една аналогия: образа на една странна и мистична душа.⁹

В случая Гео Милев е блестящ пример за добросъвестно и компетентно отношение на издател спрямо поднасянето на литературния текст и представяне на автора пред читателската аудитория. Това се постига с висока ерудиция и отлична подготовка, при познаване на източниците, изданията и спецификата на авторовия натюрел. Създателят на библиотека „Везни“ се е справил великолепно с тази задача. Началото на библиотеката е поставено с класически шедьовър – драмата на Шекспир „Хамлет“ (1918) в превод на Гео Милев, в стихове, от английския оригинал. Същата година излиза и важна книга по въпросите на литературната естетика – книгата на Боало „Поетично изкуство“ в превод от френски на Борис Лавров. Романът на Ж. Роденбах под № 3 Гео Милев прави от френски. През същата година са издадени „Последният Абенсераж“, повест на Р. Шатобриян (1918) и „Червен смях“ на Леонид Андреев. До 1923 г. в библиотека „Везни“ са издадени 13 книги. Сред тях са споменатата „Повест за любовта и смъртта на корнeta Христов Рилке“ (1919) от Райнър Мария Рилке в превод на Гео Милев от немски език, две книги на А. Стриндберг – драмата „Опиянение“ (1919) под редакцията на Гео Милев, с приложено факсимиile на портрета на автора от Едвард Мунх, и пиесата „Мъртвешки танц“ (1920) в превод на Гео Милев, който режисира пиесата в Народния театър. Двете книги са под № 7 и № 11 в поредицата, като са включени в едно общо съчинение на творбите на писателя под заглавие „Избрани драми от Стриндберг“. През 1919 г. под № 8 в библиотека „Везни“ е издаден сборникът от народни приказки „Китайски легенди и новели“ в превод от немски на М. Димрова и В. Бояджиева; под № 9 драматическата поема на Дж. Байрон „Манфред“ в превод от английски в стихове от Гео Милев и новелата на И. П. Якобсон „Могенс“ в превод от немски на Н. Толчев. През 1920 г.

под №12 в поредицата излиза в превод от немското издание и културно-историческият етюд на популярния полски писател модернист Станислав Пшибишевски „Душата на Полша“. През 1923 г. в библиотека „Везни“ се появява и книгата на Робиндронат Тагор „Читра“, преведена от Цв. Драгоровов¹⁰. Несъмнено библиотека „Везни“ е целяла да обогати родната ни книжнина с нови заглавия, които сочат разнообразие от философски, литературно-естетически и художествени творби, дори е представено и произведение на преводната детска литература. Интересно е, че немалка част от преводите са дело на самия издател и преводач Гео Милев от английски, френски и немски език, което говори за една широка култура и подготвеност в областта на художествения превод.

За краткото си съществуване книгоиздателство „Везни“ сменя стратегията и позициите си – пазарната реализация е оставена на бащата Милю Касабов, поръчките се отправят до него в старозагорската книжарница, но в София се намира също склад на ул. „Сан Стефано“ №30. Заедно с това в столицата на ул. „Ломска“ №26 се намира и редакцията на литературно-художественото сп. „Везни“, ръководена от Гео Милев. Списанието излиза в три годишнина, от 15 септември 1919 г. до 15 март 1922 г., като през третата годишнина (15 окт. 1921 – 15 март 1922) носи подзаглавие *Седмично списание за изкуство и култура*. От кн. 3 на първата си годишнина (15 септ. 1919 – 30 юни 1920) започва да излиза веднъж месечно, от първата си годишнина, кн.11, излиза на половина месец, от втората си годишнина (1920 – 1921) е двумесечно и едва през третата годишнина – седмично. Види се, редакторът е имал материални и технологични затруднения. Така отначало списанието се изработка в Придворна печатница, но също и в други столични печатници като „Елит“, „Витоша“ и „Меркур“. През втората годишнина в редактирането е включен и Людмил Стоянов. Самият Гео Милев изповядва идеите на литературните направления символизъм и експресионизъм. Повечето от сътрудниците също споделят модернистичните тенденции в литературния живот и изобразителното изкуство. Сред тях са имената на Николай Алииев, Николай Райнов, Людмил Стоянов, Емануил поп Димитров, Теодор Траянов, Чавдар Мутафов Христо Ясенов, Боян Дановски, Николай Хрелков, Сирак Скитник, Владимир Димитров-Майстора, Георги Машев, Иван Бояджиев, Иван Милев, Васил Захариев. Сред преводните автори личат имената на изтъкнати творци

на модернистичната литература и изкуството – Бодлер, Едгар Алън По, Ем. Верхарн, П. Верлен, Пр. Маларме, А. Жид, Демел, Клодел, Р. Тогор, Ж. Роденбах, Лерберг, руските поети Ал. Блок и С. Есенин, художници и илюстратори като Ван Гог, Гоген, Мунх, Росети, Бердслей и т.н.¹¹ В естетическите принципи, изповядвани по страниците на „Везни“, личи намерението за приобщаване към модерните направления в Европа както в литературата, така и в живописта, за издигането над битовизма, реализма и описателния подход, за приобщаване на стиловете към експресионистичната естетика в театъра и изобразителните изкуства. Докато за белетристиката в списанието се отделя по-малко място с творби на експресионистичната проза от Чавдар Мутафов и произведения на Людмил Стоянов и Николай Райнов, то в поезията имената са повече – наред с утвърдени автори като Гео Милев, Т. Траянов, Хр. Ясенов, Ем. Попдимитров, Иван Мирчев се проявяват и автори като Ламар, Йордан Стубел, Борис Първанов, Йордан Стратиев, Николай Дончев. Води се рубрика „Антология френски поети“. Намират място и непубликувани стихове на поета Димчо Дебелянов. Списанието е добре илюстрирано с творби на български и чужди автори, като се използват предимно черно-бели репродукции на картини и графични рисунки. Присъства както литературна, така и театрална критика, с читателите се провежда литературна анкета и редакцията дава отговори на повдигнати проблеми. В осмия си брой редакцията повдига и дискусията „Погром над българската литература – разпродажбата на книги с 50% отлив“. Рецензии се появяват за „Български балади“ от Т. Траянов и изследването „Към психологията на творческия опит“ от проф. Михаил Арнаудов, както и за романа на Ст. Чилингиров в 600 сонета „Владо Булатов“.

Редакцията провежда през третата годишнина и активна абонаментна кампания, като пуска рекламна листовка с уточняването на преференциалните условия за абонамент и посочва постоянните си сътрудници, както и съдържанието на излезлите досега броеве. Приложена е таблица с адреса на абоната и колона за внасяните абонаменти. В рекламиания текст се натъкваме на интересен и находчив рекламен подход: „Ония, които се запишат най-късно до 15 януари 1922 год. ще имат списанието за **70 лв.**, вместо за 100 – платими на веднъж, или за 80 лв. платими на два пъти по 40 лв. За странство 100 лв. Списанието излиза всяка събота – 50 книжки годишно, 1/16 формат, с различен обем – между

16 и 32 стр. В списанието вземат участие всички досегашни негови сътрудници: Гео Милев, Т. Траянов, Ник. Райнов, Л. Стоянов, Чавдар Мутафов, Ив. Мирчев, Ив. Х. Христов, Хр. Ясенов, Г. Михайлов, Ник. Абаджиев(муз. критика), Ем. П. Димитров и др. Адресите на записаните абонати и събранные суми се изпращат до **Книгоиздателство „Везни“ в Стара Загора.**¹²

Прави впечатление и доброто композиционно и шрифтово оформяване на листовката, което говори, че издателят е разчитал на рекламните и маркетингови акценти в своята дейност.

Намеренията за разширяване дейността на издателството и на самото списание се виждат от следното писмо-апел с дата 22 юни 1922 г. за създаване на кооперативно дружество „Везни“, което да развива по-мащабна и по-качествена издателска дейност – нещо, което е било приоритет и в досегашната работа на издателството, но в търде скромни размери и с ограничени все още средства: „У група досегашни сътрудници на ВЕЗНИ зрее идеята да се превърне досегашното КНИГОИЗДАТЕЛСТВО ВЕЗНИ със седалище в Стара Загора и клон в София – в КООПЕРАТИВНО ДРУЖЕСТВО ВЕЗНИ със седалище в София. Непосредната цел на това превръщане е:

1. да се увеличи издателският капитал,
2. да се свържат по-тесни връзки между читател; писател и издател, като се създаде една обща организация на ония хора в България, които радеят за хубавата и съдържателна българска книга.

По този начин се стремим да организираме една книгоиздателска работа, която ще позволи да се реализират всички хубави намерения, които до сега, поради липса на необходимите по-големи средства – са били и са останали само намерения. Така например, ще се даде на първо време възможност да се поднови списание ВЕЗНИ във вида на първата му годишнина, дори в един вид още по-хубав (черни и светли илюстрации) – нещо, което – както е констатирано – е дълбоко и живо желание на сериозните български читатели; редом със списание, ще се направи възможно издаването на ценни и изящни по вид книги (преводни и оригинални) при сътрудничеството на всички, които взимаха участие във ВЕЗНИ през изтеклите до сега години. Това са общите ръководни мотиви при развитието и осъществяването на идеята за едно КООПЕРАТИВНО ДРУЖЕСТВО ВЕЗНИ.

Предстоящо е учредителното събрание за изработване на устава, след което ще се открие подписката за записване на дялове.

Дяловете ще бъдат по 50 лева.

За записването на дялове ще се апелира към всички читатели и съмишленици на ВЕЗНИ, защото, както се каза по-горе, целта е да се създаде една организация на читатели, писатели и издатели. Ще апелираме към всеки, който съчувствува на тази идея да внесе колкото може и обича – един дял само (от 50 лв.) ще бъде също така полезен и дава също така право на членство в кооперацията. Членовете ще се ползват с особени права – отстъпка на изданията.

Познавайки и ценейки вашата симпатия към ВЕЗНИ и надявайки се на Вашата искрена ревност за създаването на нещо хубаво, поверьваме Ви идеята, която ни занимава в този момент, като Ви молим да ни съобщите в най-блико бъдеще КАКЪВ БРОЙ ДЯЛОВЕ СЕ НАДЯВАТЕ ДА СЕ ЗАПИШАТ ЧРЕЗ ВАС ВЪВ ВАШИЯ ГРАД. Сведението Ви да бъде по възможност точно и сигурно. Съобщете на адрес: София, Везни, Мария Луиза 23.¹³

Изглежда че Гео Милев и неговите сподвижници са вярвали искрено в успеха на своето начинание, в което са имали идеята да обединят в една издателска общност интересите на автори, издатели, разпространители и читатели, да издигнат авторитета и да повишат качеството на редактираната, оформяваната и отпечатвана издателска продукция. Още тук се ражда идеята за едно голямо и проспериращо издателство, което да се опре на достигнатото в първите следвоенни години. Едва покъсно ще се види, че кооперативното дружество ВЕЗНИ е не дотам удачна идея, навсярно по липса на достатъчно желаещи да закупят кооперативни дялове, и иначе благородната и родолюбива инициатива в полза на българската книга е пропаднала.

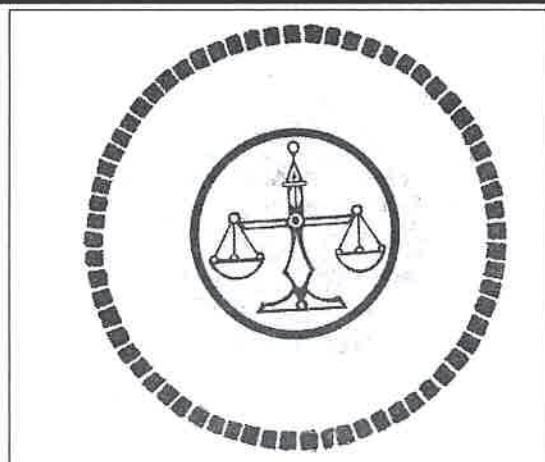
Една тогава – може би към втората половина на 1922 г., Гео Милев се заема активно с идеята да разработи „Проектоустав на „Везни“. Акционерно дружество за книгоиздателство“¹⁴. Изглежда поетът-издател е ползвал за модел устава на акционерно дружество и книгоиздателство „Хемус“, както и на издателството на Александър Паскалев, за да предприеме „издаването на малка, спретната и красива по външност библиотека от избрани литературно-художествени произведения на известни български и чуждестранни автори, в превод от известни добри български преводачи“¹⁵, както и да

издава в „луксозен и изискан вид“ серии от избрани произведения, да издава репродукции, да разполага с книжарница и изложбен салон¹⁶. Ясно е обаче, че и за втората си значима идея Гео Милев не намира достатъчно солидни поддържници и не събира необходимия капитал от 1 млн. лв., доста солидна сума за епохата.

Тук следва да кажем, че въпреки благородните и полезни за родното книгоиздаване инициативи, поетът-издател е повече специалист в областта на подготовката на ръкописа за печат; той превежда, редактира, сам оформя дори някои корици на книги, но добрият менеджмънт липсва на издателството, макар лично той да прави усилия в посока на маркетинга и реклами на своето списание „Везни“. Какво не му достига? Изглежда онзи прагматичен предприемачески дух на издателите между двете световни войни като Т. Ф. Чипев, Иван Игнатов и неговите синове, Александър Паскалев, Стоян Атанасов, директора на акционерното дружество „Хемус“ Христо Хаджиев, наследниците на издателя Христо Г. Данов, фамилията издатели Юрукови, издатели като Иван Коюмджиев, Жеко Маринов, Славчо Атанасов, Стилиян Кутинчев, Добромир Чилингиров, Тодор Синджириев и др. Трудно е за Гео Милев като човек на модерната поезия и изящното слово да върти един бизнес, в който има и удари под кръста, в който печеливша е преди всичко учебната и помощната литература за началния и средния курс, а там издателят следва да създаде традиционни връзки и да участва в конкурси на Министерството на народното просвещение, за да успее да спечели съответната поръчка за учебник или помагало и да го издава в далеч по-големи тиражи, отколкото са изящните поредици на Гео Милев. Едва ли е случаен фактът, че бащата Милю Касабов съветва сина си да преориентира репертоарната политика към попечеливши и комерсиални издания. Учудва ни и обстоятелството, че в студията си „Борба за първенство“ (1941)¹⁷ Георги Караславов описва дейността на десетки провинциални и столични издатели, но не отбелязва дейността на Гео Милев и издателство „Везни“, макар то да е едно от първите след Първата световна война, което дава тласък на книжовните и литературните процеси. Да не забравяме, че западният възпитаник Гео Милев симпатизира на левите политически идеи, към които е явно привързан и Г. Караславов. Вероятно, малките тиражи и библиофилските издания, а и периодичните издания на „Везни“ не са му се сторили значими и с подобаващо място, за да бъдат отразени в споменатата

студия. Дали обаче няма и някаква лична причина за този уж случаен пропуск, не се наемам да гадая – това си остава въпрос за по-други изследвания. Още повече, че както сочат самите каталоги на издателството, поголямата част от техният тираж е изчерпан, а това говори за определен читателски интерес, макар и на по-малка, но подготвена и високоинтелигентна читателска аудитория.

За чест на издателство „Везни“, благодарение на високите естетически вкусове на Гео Милев, в неговия репертоар няма случайни книги. В няколкото библиотеки и серии се издават предимно западноевропейски, руски и български автори с утвърдено място в литературните процеси и изкуството. Наред със споменатата вече библиотека „Везни“ издателството реализира една успешна **Серия Книги за библиофили**. В периода 1919–1924 г. в нея са издадени осем книги¹⁸. Кн. I представя „Избрани поеми“ (1919) на Едгар По в превод на Георги Михайлов, с литературен портрет на автора от Гео Милев и цветна илюстрация от Николай Райнов към поемата „Гарван“. Изданието е реализирано в столичната Придворна печатница. Кн. II включва „Албум от картини“ (1919) на Стоян Райнов, представлящи черни и цветни илюстрации; изданието е подвързано с коприна и е допълнено с един оригинален офорт. Кн. III от серията е първата стихосбирка на Гео Милев „Жестокият пръстен“ (1920), в която е включена и трицветна гравюра на дърво. Печатът е двуцветен, изпълнен върху холандска хартия. Кн. IV представя стихове и песни на Морис Метерлинк „Горещи цветарници“ (1920), с портрет на автора и илюстрация от белгийския художник Жорж Мине, в превод от френски на Гео Милев. Изданието е изработено в старозагорската печатница „Светлина“. Кн. V – поемата на Александър Блок „Дванадесетте“ (1920), е също в превод на Гео Милев, с четири илюстрации от Михаил Ларионов и Наталия Гончарова. Отпечатана е в столичната печатница „Меркур“. Кн. VI включва „Избрани стихотворения“ (1922) на Пол Верлен с портрет на поета от Кариер, и Верлен на смъртно легло от Казалс, като преводът също е от френски на Гео Милев. Изданието е в тираж 1200 екземпляра, обем 79 страници, обикновен и луксозен вариант, като и двата бързо се изчерпват. Кн. VII също представя изтъкнат поет модернист – Емил Верхарн с неговите „Поеми“ (1923). Кн. VIII е авторова книга на Гео Милев „Панихида за поета П. К. Яворов. 1914–1924“ (1924). Всъщност става дума за второто издание на брошура от осем страници,

Емблема на сп. „Везни“, НБКМ-БИА
(ф. 26, оп. 1, а.е.30, л. 7)

**Продължава се подписката за записване абонати
на седмичното списание за изкуство и култура**

В Е З Н И

ГОД. III.

ПРИ СЛЕДНИТЕ УСЛОВИЯ:

Ония, които се запишат най-касно до 15 януари 1922 год. ще имат списанието за **70 лв.**, вместо за 100.—, платими на веднаж, или за 80 лв. платими на два пъти по 40 лв. За странство 100 лв. Списанието излиза всяка събота — 50 книжки годишно, $\frac{1}{16}$ формат, с различен обем — между 16 и 32 стр. В списанието вземат участие всички досегашни негови сътрудници: Гео Милев, Т. Траянов, Ник. Райнов, Л. Стоянов, Чавдар Мутафов, Ив. Мирчев, Ив. х. Христов, Хр. Ясенов, Г. Михайлов, Ник. Абаджиев (муз. критика), Ем. п. Димитров и др. Адресите на записаните абонати и събранныте суми се изпращат до Книгопиздателство „Везни“ в Стара-Загора.

Настоятел е всеки, който запише най-малко 5 абонати. Настоятеля си задържа 15% от събранныте суми.

Излезните до сега броеве съждържат:

БРОЙ 1: Александр Блок от Гео Милев, На Куликовското поле и Епилог към „Двигащият“, стихове от Блок (пр. Н. Хралков), Шепот на джебоката Русия от С. Федорченко.

БРОЙ 2: Юбилейната изложба от Гео Милев, Музикална критика (концертите на Б. Константинов и Бр. Владигерови) от Никола Абаджиев, Рецензия за сборника на Евразийците.

БРОЙ 3: Български народ днес от Гео Милев, Панчо Владигеров от Н. Абаджиев, Кр. Сарафов, стихот. от Гео Милев, Юбилей и погребения, критичен преглед от Гео Милев.

БРОЙ 4: Весло. Вихушки — стихове от Люд. Стоянов, Възвания към Българския писател, от Гео Милев, Революционен позив — стих. от Ф. Верфел, Бунт — стихот. от Верхарн, Наш Марш — стих. от Вл. Маяковски, Литературна Анкета, Театрална критика (Сирано де Бержерак. Хамлет).

БРОЙ 5: Достоевски, от Андре Сюарес, Портрет на Достоевски от Ф. Валлотон, Театър в Франция, от И. Мечкаров, Боян Пенев и Пенчо Славенков, от Г. М. Втория концерт на Боян Константинов от Н. Абаджиев.

БРОЙ 6: Гнет, Край, стихове от Г. Михайлов, Кошмар (Качалов и Ив. Карамазов) — стих. от Гео Милев, Хармонията от А. Сюарес, Есенно Злато, стихове от Ив. Мир-

чев, Литературна анкета (отговори от читателите и отговори на отговорите) Лунна Балада от Т. Траянов, Блуждащи Любовности (стих.) от Ш-ван Лерберг, Вечерна Нежност (стих.) от Ж. Роденбак, Режисьорът и Сценерията от Е. Гордон Крейг, Критика за „Български балади“ от Т. Траянов и за „Към Психологията на творческия Опит“ от проф. Ариадов.

БРОЙ 7: Малките градчета, стих. в проза от Ем. Верхарн, Еринии (стих.) от Ем. п. Димитров, Критика на К. Христовия превод на „Манфред“ Концерт (Холуб и Фоерман) от Н. Абаджиев, Лит. Анкета (продължение) и др.

БРОЙ 8: Музика на Тишината от Кам. Моклер, Литературна анкета (продължение). Погром над Българската литература — за разпродажбата на книги с 50% отбив. Рецензии; Чилингириев роман 600 soneta „Владо Булатов“, Антологията френски поети и др.

БРОЙ 9: Стихове от П. Верлен, Писма за малкото Момиченце от Ч. Мутафов, Литературна анкета, Крит. преглед: Стихове и песни от Ем. п. Димитров, Изложбата на Б. Стефчев.

БРОЙ 10: Картина (стих.) от Ив. Мирчев, Литературна анкета, Музикален упадък от Н. Абаджиев, Театрален упадък от Гео Милев.

Подписка за абонамент на сп. „Везни“ (НБКМ-БИА, Ф. 26, оп. 3, а.е.7, л. 8)

която Гео Милев пише още през 1914 г. в Лайпциг; първото издание е осъществено в София в Придворна печатница, а второто издание в обем 9 с., с 1 л. фронтисписен портрет на П. К. Яворов и в тираж 1200 екземпляра излиза в старозагорската печатница „Светлина“.

Издателството оформя и **Философско-критическа серия „Везни“**. Под №1 през 1918 г. излиза книгата на Гео Милев „Театрално изкуство“; под № 2 през 1920 г. се печата книгата на Оскар Уайлд „Упадък на лъжата“ в превод на Людмил Стоянов; под № 3 през същата година е издадена книгата на Николай Райнов „Източно и западно изкуство“ с включени две илюстрации; под №4 и № 5 излизат книгите на Ст. Пшибишевски „Шопен и Ницше – към психологията на индивидуума“ (1920) – превод на Д. Велев, и „Афоризми и прелюдии“ (1921) – превод на Гео Милев. И двете книги на Пшибишевски излизат в старозагорската печатница „Светлина“

Гео Милев замисля и **„Антологична серия на лиричните рози“**. Така през 1922 г. „Везни“ издава в тази серия под № 1 „Антология на жълтата роза. Лирика на злочестата любов“, която според издателския каталог „съдържа около сто стихотворения от български и чужди поети (всичко около 65 автори)“. Издателство „Везни“ реализира и други издания – „Изкуството“ (1920) от Огюст Роден в превод на Любен Пинтев и „Quasi una Fantasia“ (1921) от Боян Дановски, включваща и три цветни илюстрации.

Личността на Гео Милев е пример за издател, който сам се среща и договаря с автори преотстъпване на техни авторски права, проявява професионален интерес към произведенията им, впечатлява ги с ерудицията си и печели доверието им. В една от публикациите си в сп. „Везни“ той пише своите „Спомени за Емил Верхарн“, където разказва за срещите си с изтъкнатия белгийски поет модернист и за свои издателски проекти, свързани с преводи и издания на български на негови творби. Гео Милев се запознава лично с Емил Верхарн в Лондон през 1914 г. Познанството им се превръща в приятелство и те поддържат кореспонденция и докато Верхарн е в Париж, до към септември 1915 г. Затова Гео Милев ще припомни на читателите на „Везни“: „Четирите негови поеми, които издадох в началото на 1915 г. (№3 от „Лирични хвърчащи листове“), му доставиха, изглежда известна радост... По-късно Верхарн ми изпрати „un livre occasionel sur la guerre en Belgique“ – книгата „Окървавена Белгия“ („La Belgique Sanglante“), сборник от статии,

публикувани тук и там. Можех да преведа нещо от нея на български; за жалост тя ми дойде твърде късно: България вече се намесваше във войната, на страната на ония, които „окървавиха“ Белгия, и ние бяхме врагове с Верхарна – ние, които мечтаехме за всемирния мир...“¹⁹

До трагичната си смърт Гео Милев прави и други по-важни самостоятелни авторови издания: „Експресионистично календарче за 1921“ (С., Победа, 1921. 30 с. с ил.); „Иконите спят. 5 Вариации на народни песни“ (С., С. М. Стайков, 1922, на корицата – 1923. 19 с.); „Кръщение с огън и дух. Революционна антология. Съставил и превел Гео Милев“ (С., общо раб. Кооп.д-во Освобождение, 1923. 80 с.); „Септември. Поема“ (С., Пламък, 1924. 26 с.).

През 1925 г. издателят Филип Чипев публикува и неговата „Антология на българската поезия“ (С., печ. Право. 203 с. с портр.). По този повод Гео Милев изпраща екземпляр от нея и отворено писмо до Борис Вазов – брат на народния поет и писател Иван Вазов и по това време заместник-председател на Народното събрание. Отвореното писмо е с дата 30 януари 1925 г., само няколко месеца преди смъртта на своя автор. В емоционалния и аргументиран текст Гео Милев защитава позицията си на автор-съставител на антологията и причината да включи стихотворения като „Поет и въдъхновение“, „Една муза в траур“, „Не се гаси туй що не гасне“ и други поетични творби на Иван Вазов, които той определя като честните Вазови стихотворения, в които най-пълно изпъква неговото място като народен поет – със защита на преследваната истина и високите идеали. Поради ограниченото място Гео Милев изрично посочва, че в едно бъдещо самостоятелно издание би включил „Вазовите сатири и почти всички парчета от „Епопея на забравените“, както и стихове от различни стихосбирки на големия наш поет, в които бие честното сърце на последния от генерацията на Българското възраждане, като накрая моли да бъде обрънато внимание на идеята му за издаване на една книга „Избрани стихотворения от Иван Вазов“ и очаква „благосклонно разрешение“ от Борис Вазов като „универсален наследник на поетовото дело“²⁰. Същевременно в отвореното си писмо Гео Милев не спестява укора към Борис Вазов, че е участвал в гласуването на Закона за защита на държавата, който развързва ръцете на правоимашите да се разправят със свободомислещите, със свободното

и честно слово, в условията на един живот „цял настърхнал от постоянната тревога на конспирации, арести, убийства“²¹

Между 15 януари – декември 1924 г. и през януари на следващата година Гео Милев издава и е главен редактор на месечното списание за изкуство и култура „Пламък“. В редакцията му се включват поетите Ламар, Христо Ясенов, Николай Хрелков. Отначало „Пламък“ излиза в печатница „Родопи“, а впоследствие и в други столични печатници. „Пламък“ привлича за сътрудничество и Николай Райнов, Емануил Попдимитров, Димитър Хаджиилиев. В изданието се публикуват стихове, белетристика, публицистика, рецензии и отзиви за книги, за театралното дело и музикални прояви, разглеждат се проблеми на индивидуализма, естетиката на символизма и експресионизма. „Пламък“ се обявява в защита на каузата на левите сили и жертвите от Септемврийското въстание. Заради обществено-политическите си позиции списанието е спряно от цензурата, а издателят му загива на 15 май 1925 г. в София.

Най-значимото в творчеството на Гео Милев до 1944 г. са неговите „Избрани произведения“ под редакцията на Мила Гео Милева в шест тома. Том I е „Антология на жълтата роза“ (1939); том II – „Избрани произведения“ (1940); том III – „Антология на българската поезия“ (1940); том IV – „Антология на червената роза“ (1940), включваща първа част „Лирика на възторжена любов и копнеж“ и втора част – превод на Омар Кайам „Рубайят. Мъдростта на виното и любовта“; том V – „Български литературни портрети“ (1941) и том VI – „Стихове в проза“ (1942). Както се вижда, една част от тези творби Гео Милев издава още преживе, в книгоиздателство „Везни“ – Стара Загора и София. През 1941 г. под редакцията на Мила Гео Милева и Филип Чипев издателство „Т. Ф. Чипев“ публикува сборника от оригинални и преводни детски стихотворения, приказки и разкази „Гео Милев за деца“ (79 с. с ил.). Издателство „Нов свят“ през 1942 г. пък прави второ издание на „Театрално изкуство. Студии, статии и критики“, поставена още през 1919 г. под номер седем в библиотека „Везни“. „Нов свят“ издава и книгата на Гео Милев „Стихове в проза“ (1942). През 1926 и 1933 г. издателство „Хемус“ прави първо и второ издание на „Кагсагсуг. Ескимоска приказка“, адаптирана на български от Гео Милев.

Едва ли е случайно и това, че през 1936 г. в капитания си труд „Българска енциклопедия“ Никола и

**КНИГОИЗДАТЕЛСТВО
„ВЕЗНИ“
Стара-Загора — София.**

КАТАЛОГЪ
на издадените книги.

I БИБЛИОТЕКА „ВЕЗНИ“.

- № 1. Шекспиръ: **Хамлетъ**, прѣв. отъ Англ. въ стихове на Г. Милевъ ц. 6—
- № 2. Боало: **Поетично Искуство**, прѣводъ отъ френски на Б. Лавровъ ц. 3—
- № 3. Ж. Роденбахъ: **Мъртвиятъ Брюгге**, романъ, прѣв. отъ френ. на Г. Милевъ ц. 4—
- № 4. Шатобриянъ: **Послѣдниятъ Абенсеражъ**, прѣв. отъ френски на М. Димова ц. 2—
- № 5: Л. Андреевъ: **Червенъ Смѣхъ**, прѣв. отъ руски на Ив. Ж. Христевъ ц. 3—
- № 6. Р. М. Рилке: **Повѣсть за Любовта и Смъртта на Корнeta Христоффъ Рилке**, прѣв. отъ немски на Г. Милевъ ц. 1.50
- № 7. А. Стриндбергъ: **Опиянение**, I кн. отъ »Избрани драми« на Стриндберга подъ редакц. на Г. Милевъ ц. 6—
- № 8. Китайски Легенди и Невели, прѣв. на М. Димова и В. Бояджиева ц. 3—
- № 9. Байронъ: **Манфредъ**, драматическа поема, прѣв. отъ Англ. въ стихове на Г. Милевъ ц. 5—
- № 10. Якобсънъ: **Могенсъ**, новела, прѣводъ отъ немски на Никола Тодчевъ ц. 4—
- № 11. Авг. Стриндбергъ: **Мъртвешки Танци**, II кн. отъ »Избрани драми« на Стриндберга, прѣв. отъ немски на Г. Милевъ ц. 6—

II. КНИГИ ЗА БИБЛИОФИЛИ.

- Кн. първа. Едгаръ По: **Избрани Поеми**, прѣв. на Г. Михайловъ и съ една цв. илюстрация отъ Ник. Райновъ ц. 10—
- Кн. втора. Стоянъ Райновъ: **Албумъ отъ картини** изъ худож. изложба на автора ц. 5—

III. Г. Милевъ: **Театрално изкуство** ц. 1.50

IV. **Литературно-художественно Сп. Везни**, годишънъ абонаментъ ц. 30—

Поръчки до Книгоизд. »Везни« въ Стара-Загора.
Складъ за София: ул. »Сашъ Стефано« № 30.
Рѣд. на сп. »Везни« въ София ул. »Ломска« № 26.

Каталог на издателство „Везни“,
НБКМ-БИАФ, 26, оп. 3, а.е.7, л. 4.

Иван Г. Данчови включват и Гео Милев като „български лирически поет, критик и теоретик на модернизма“, изтъкват, че е „загинал млад – безследно изчезнал през 1925 г.“ и че е редактиран списанието „Везни“ и „Пламък“, очертават и приносите му като съставител на „Антология на българската поезия“, като издател на авторската сбирка стихотворения „Жестокият пръстен“ и обстоятелството, че „води борба в името на експресионизма и символизма против реализма“²².

Тези факти ни навеждат на мисълта, че издателската традиция в семейството на Гео Милев живее и след неговата смърт; продължават я и други наши издатели; творци изтъкват неговото творчество и пред по-широка читателска публика, която не е забравила достойното поетично, съставителско и издателско дело на големия наш поет, отбелзала трайна дира в утвърждаването на българската книга между двете световни войни – книга, придобила високохудожествени измерения и даваща ценни послания за общия ни път с другите народи в културното пространство на Европа и света. Със своя облик, замисъл, тематична палитра книгите на издателство „Везни“ (Стара Загора – София) налагат високи есететически критерии в издателската дейност; те са образец за преводаческа добросъвестност и прецизност при редактирането на текста. И в издаването на периодиката, и при подготовката на библиотечните поредици и серии „Везни“, водено от Гео Милев, става образец за отлични отношения с автори, съставители преводачи. Издателят, владеещ няколко европейски езика, е на висота, която интелектуално надминава равнището на повечето негови съвременници на издателското поприще и може само да съжаляваме, че ранната му смърт не успява да доразвие онези заложби в издателския бизнес, които да го наложат по-мащабно и убедително редом с другите столични издатели в изключително интересния и интензивен период на българското книгоиздаване между двете световни войни. Ако обаче по стопански резултати „Везни“ не може да се мери с мастигите столични издатели, то издателството е своеобразен творчески пристан за творци – поети, хора на преводаческия труд, съставители, художници. Редактор, художник, поет, издател, Гео Милев наблюдава отблизо полиграфическите процеси при самото отпечатване, изиска от печатарите, коригира до последно пропуски в експонирането, ошифтува, печата. Сам илюстри-

ра корици, прави декоративни композиции и експресионистични рисунки, използва техниката на медната гравюра, на цветните колажи, на репродуциране от картини и илюстрации. Всичко това го превръща в интересна, универсална и енциклопедична фигура в родното ни книгоиздаване.

БЕЛЕЖКИ

¹ Литературен архив. Т. II. Гео Милев. Встъп.статия, публикации и коментар Георги Марков. С., БАН, 1964.

² **Бенбасат, А.** Още нещо за книгоиздателя Гео Милев. – Издател, 2003, № 3, 20–25; същата статия публикувана и в: Бенбасат, А. Книгата като тяло и като дух. С., Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2004, 40–50.

³ **Гергова, А.** Библиофилът Гео Милев. – Книжовни пристрастия. Документални очерци. С., 2000, 178–187.

⁴ НБКМ – БИА, ф.26, оп.3, а.е.7, л.2. Насъщия лист същият печатан на машина текст е с дата 21 октомври 1918 г.

⁵ НБКМ – БИА, ф.26, оп.3, а.е.7, л.1.

⁶ НБКМ – БИА, ф.26, оп.3, а.е.7, л.3.

⁷ Пак там.

⁸ Пак там.

⁹ Пак там.

¹⁰ НБКМ – БИА, ф. 26, оп.3, а.е.7, л.9–10.

¹¹ Пак там. По този въпрос още в: Богданов, Ив. Българска литературна периодика. С., ОФ, 1972, с.147.

¹² НБКМ – БИА, ф.26, оп.3, а.е.7, л.8.

¹³ НБКМ – БИА, ф.26, оп.1, а.е.30, л.3.

¹⁴ Бенбасат, А. Цит. съч Книгата като тяло и като дух, 44–45.

¹⁵ Пак там, с.46.

¹⁶ Пак там.

¹⁷ **Караславов, Г.** Борба за първенство. – Седмица, 1941, № 2–3, 15–34.

¹⁸ НБКМ – БИА, ф.26, оп.3, а.е.7, л.10.

¹⁹ Цит. по: Милев, Гео. Стихотворения. Поеми. Критика. Под ред. на К. Зидаров. С., Бълг. писател, 1980, с. 350.

²⁰ **Милев, Гео.** Отворено писмо до г. Борис Вазов. – В: Милев, Гео. Цит. съч., с. 491; с. 497.

²¹ Пак там, с.493.

²² **Данчов, Н. Г., И. Г. Данчов.** Българска енциклопедия. С., Ст. Атанасов (печ. С. М. Стайков), 1936. Цит. по: фототипното издание на изд. „Медицина и физкултура“ – С., 1992, с. 991.

„ДЪРЖАВАТА НА ДУХА“ В ДНИТЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ БУДИТЕЛИ – МИНАЛО И СЪВРЕМЕНИ ПРОЕКЦИИ

Поредната Четвърта научна конференция с международно участие се проведе на 1.XI.2006 г. под надслов „Държавата на духа“ и бе най-значимото културно мероприятие в Дните на българските будители. Организатори на форума бяха Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии; издателство „Захари Стоянов“; Национален дворец на културата и дирекция „Книга и библиотечно дело“ при Министерството на културата. За пореден път НДК гостопримено разтвори врати за участниците – университетски преподаватели от СВУБИТ; ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“; СУ „Климент Охридски“; Института по славянознание към Руската академия на науките; Института по история към БАН; Издателство „Наука“ при РАН; Издателство „Аргус“ – София; ГУ при Министерски съвет и др.

Научната конференция имаше за задача да очертава приносите и културното дело на един от най-авторитетните и истински приятели на България акад. Д. С. Лихачов. Пленарното събрание бе открито от ректора на СВУБИТ проф. д-р ик.н. Стоян Денчев. Началото бе поставено с доклада на проф. д-р Надежда Драгова „Държавата на духа“ – България във века на бездържавност“.

В първата секция „Д. С. Лихачов и България“ бе очертано мястото на големия руски учен при изследването на културното пространство на южните славяни и диалога между тях, делото на братята св. св. Кирил и Методий и техните последователи; говори се за Лихачовата творческа лаборатория; за мястото на учения в съвременната историография; направи се коментар за негови непубликувани писма.

Втора секция „XXI век – век на хуманитарната култура“ имаше по-широк обхват на тематичните търсения,

в които участниците не само намериха допирни точки с темата за „Държавата на духа“, но и търсеха свои оригинални послания, изказваха хипотези, предлагаха дискусиони проблеми.

Със своите доклади във форума участваха и членовете на редколегията на сп. „Издател“ – проф.д-р Стоян Денчев; доц. д-р Лъчезар Георгиев; доц. д-р Петър Парижков; доц. д-р Стефан Коларов и доц. д-р Мария Младенова.

В хода на конференцията бяха обявени и наградите на ръководството на СВУБИТ за приноси към научната, учебната, библиотечната и издателска дейност на висшето училище. Доц. д-р Петър Парижков бе удостоен с награда за принос в утвърждаването на издателството „За буквите – о писменехъ“ и вестник „За буквите. Кирило – Методиев лист“. Редколегията на „Издател“ също поздравява г-н Парижков и му пожелава успешна творческа дейност.

Издател

ДНИ НА БЪЛГАРСКИТЕ БУДИТЕЛИ

20 октомври – 5 ноември 2006 г.

IV национална научна конференция
с международно участие

„ДЪРЖАВАТА НА ДУХА“

НДК, 1 ноември 2006 г.

СПЕЦИАЛИЗИРАНО ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ
ПО КУЛТУРНО-БИБЛИОГРАФИЧНИ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“

НАЦИОНАЛЕН ДВОРЕЦ НА КУЛТУРАТА

ЗИРКУЛЯРНА БИБЛИОГРАФИЧНА СЛУЖБА

ЗИРКУЛЯРНА БИБЛИОГРАФИЧНА СЛУЖБА

ПЕТА НАЦИОНАЛНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ „БИБЛИОТЕКИ – ЧЕТЕНЕ – КОМУНИКАЦИИ“

Стела Асенова

На 22 и 23 ноември 2006 г. във Велико Търново се проведе Петата национална научна конференция „Библиотеки – четене – комуникации“. Големият научен форум бе посветен на 105-годишнината от рождението на бележития учен, книговед и библиограф проф. Тодор Боров. В работата на конференцията участваха членове на катедра „Библиотекознание и масови комуникации“, Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – София, Научна библиотека на БАН, Народна библиотека „П. Р. Славейков“ – В. Търново – домакини на голямото културно събитие в живота на старата столица. Участниците в конференцията бяха приветствани от г-н Иван Александров – директор на НБ „П. Р. Славейков“ – Велико Търново, и доц. д-р Лъчезар Георгиев, ръководител на катедра „Библиотекознание и масови комуникации“ при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

Първото пленарно заседание бе открито от доц. д-р Лъчезар Георгиев. Водещият въстъпителен доклад на тема „Да не забравяме идеите, принципите и делото на проф. Тодор Боров“, бе изнесен от изтъкнатия учен от СУ „Климент Оридски“ проф. д-р Ани Гергова. За живота и делото на Тодор Боров свои доклади изнесоха проф. Марин Ковачев; н.с. д-р. Антоанета Тотоманова; доц. д-р Евгения Русинова; доц. д-р Стефан Коларов и Радка Пенчева.

Второто заседание в рамките на първия ден от форума се ръководеше от доц. д-р. Елена Георгиева. В своите доклади участниците ст. н. с. д-р Цветана Стойчева; доц. д-р. Алберт Бенбасат; ст. н. с. д-р Цветанка

Панчева; доц. д-р Лъчезар Георгиев; н.с. Татяна Дерменджиева; н. с. Илонка Калоянова разглеждаха от различни аспекти библиографските и книговедските проучвания, свързани с книгата, библиографията, библиотечното дело, книгоиздателските процеси у нас.

Между паузите бе представяна дейността на най-новата научна продукция на университетското издателство „Св. св. Кирил и Методий“, а в края на работния ден участниците можеха да видят новите издания на Регионалната библиотека „П. Р. Славейков“ – „Янтра – Библиография“ (вестник, излизал 30 г. на ХХ век) и „Лъчезар Георгиев, Библиография“ по повод 50-годишния юбилей на доц. д-р Лъчезар Георгиев, където са посочени заглавията на неговите художествени произведения, научни изследвания в областта на книгоиздаването, печатното дело и рекламиата. Библиографията е реализирана с помощта на директора на Регионалната библиотека г-н Иван Александров, който е автор на предговора на книгата. При връчването на библиографията в завършен вид доц. д-р Лъчезар Георгиев, видимо развлнуван, благодарил за този жест от страна на библиотека „П. Р. Славейков“. Всеки от участниците получи екземпляр от двете най-нови издания и сборник от докладите на участниците от миналогодишната Четвърта национална конференция „Библиотеки, четене и комуникации. Съвременни аспекти на историческата тема в българската книга“. Изданието се отличава с добре оформлен дизайн и може да бъде използвана не само от академичната, но и от по-широката читателска аудитория.

На 23 ноември конференцията продължи с четенето на докладите на преподаватели и докторанти към катедра „Библиотекознание и масови комуникации“, музейни работници от Килифаревски музей и Регионален исторически музей – В. Търново, с участието на специалистите от Регионалната библиотека н.с. Живка Радева и зам.-директора на библиотечната институция Калина Иванова.

Научният форум в старата столица бе закрит от доц. д-р Лъчезар Георгиев, който изтъкна приносите на конференцията, пожелавайки на найните участници творчески успехи и скорошна творческа среща.

В първия ден на конференцията бе прочетен и поздравителният адрес от кмета на община Велико Търново д-р Румен Ращев, който бе връчен на доц. д-р Лъчезар Георгиев по случай 50-годишния му юбилей, с пожелание за здраве, дълголетие и творчески успехи. В адреса се казва:

„Уважаеми доцент Георгиев,

От името на Община Велико Търново и от свое име Ви поздравявам по случай 50-годишния Ви юбилей. За мен е удоволствие и чест да приветствам във Ваше лице един достоен човек и творец, отдал живота си на науката. Вашите интереси в областта на книгоиздателската дейност, полиграфията, периодична печат, илюстрацията и научната изследователска и печатарска дейност в България в исторически аспект, както и емблематиката и оформителските подходи до Освобождението имат доказан и ценен принос. Цялостната Ви научна и изследователска дейност, както и работата Ви като ръководител на катедра „Библиотекознание и масови комуникации“ във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ Ви отреждат водещо място в научната сфера.

Вярвам, че петдесетгодишнината Ви ще се превърне в истински празник за Вас и за всички, които Ви обичат, уважават и ценят като човек и творец.

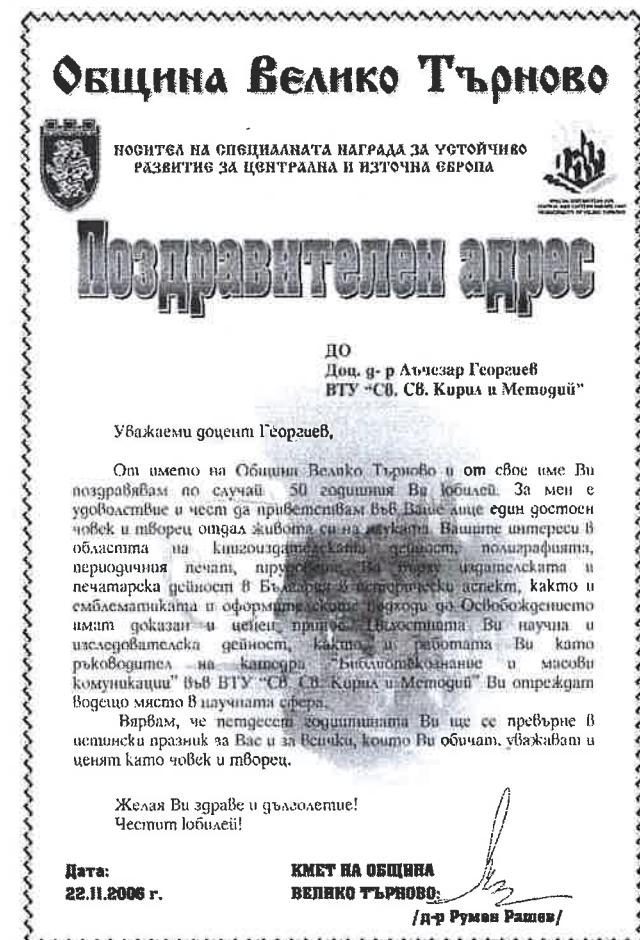
Желаю Ви здраве и дълголетие!

Честит юбилей!

Кмет на община

22.11.2006 г.

Велико Търново: г-р Румен Ращев

Доц. д-р Лъчезар Георгиев получи и поздравителен адрес по случай 50-годишнината си от името на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии. Почетният документ бе връчен лично от ректора на учебното заведение проф. д.и.к.н. Стоян Денчев на скромно мило тържество, което беше организирано от колектива на СВУБИТ – София в началото на октомври 2006 г.

В своя поздравителен адрес ректорът поздрави юбиляра по повод годишнината му. Той говори за ненадминатата духовна магия при създаването на художествените произведения, излезнали от перото на търновския интелектуалец, които носят белега на възрожденски изследователски нрав, характерен само за хората на

СПЕЦИАЛИЗИРАНО ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

ПОЗДРАВИТЕЛЕН АДРЕС

ДО ДОЦ. Д-Р ЛЪЧЕЗАР ГЕОРГИЕВ
РЪКОВОДИТЕЛ НА КАТЕДРА
„БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ
И МАСОВИ КОМУНИКАЦИИ“
ПРИ СТОПАНСКИЯ ФАКУЛТЕТ
НА ВТУ „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

УВАЖАЕМИ ДОЦЕНТ ГЕОРГИЕВ,

По повод на Вашата 50-годишнина най-сърдечно Ви поздравявам от името на цялата академична общност на СВУБИТ и лично от свое име.

Във Ваше лице по великолепен начин се съчетават ерудицията на учения, талантът на белетрист, обаянието на университетския преподавател. Многостранната Ви дарба дава щедри плодове и в художествената литература, и в научноизследователската дейност. Изпод Вашето блестящо перо се розвиват поредица от романи, новели, повести и разкази на историческа и съвременна тема, които Ви спечеляха името на белетрист с пластично изобразително светоусещане. Заедно с това Вие се трудите усърдно и успешно в попрището на науката. Повече от десет заглавия носят отпечатък на присъщия Ви изследователски нрав. Те се отличават с проникновение и широк тематичен спектър – от дейците на националната революция и духовната пробуда в предосвобожденската епоха до актуалните проблеми на книгоиздаването и печатната комуникация.

Като ръководител на катедра „Библиотекознание и масови комуникации“ Вие ползвате плодотворни усилия за утвърждане престижа на специалистите, които подготвят бъдещата смина в библиотечното дело, книгоиздаването, информационната индустрия.

Вие имате изключителни заслуги като основател и главен редактор на сп. „Издател“ за присъствието на единственото научно издание за книгата у нас в духовния живот на страната.

Отлични впечатления оставя Вашата преподавателска дейност и в СВУБИТ. Вече няколко години Вие раздавате знания и опит на

1794 София, бул. „Цариградско шосе“ 119, тел./факс: +359 2 971 60 52; www.kbd.bg.org, е-mail: kbd.sofia@yandex.com

деветнадесето столетие. В словото си проф. дик.н. Ст. Денчев откри заслугите, усърдието и успехите на преподавателя от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ в научното поприще. Посочи приносните му заслуги като ръководител на катедра „Библиотекознание и масови комуникации“, като основател и главен редактор на единственото в цялата страна научно списание за книгата „Издател“. Г-н Ректорът на СВУБИТ изказа и отличните си впечатления от доц. д-р Лъчезар Георгиев като преподавател с богат опит и солидни знания.

В поздравителния адрес се казва:

Уважаеми доцент Георгиев,

По повод на Вашата 50-годишнина най-сърдечно Ви поздравявам от името на цялата академична общност на СВУБИТ и лично от свое име.

Във ваше лице по великолепен начин се съчетават ерудицията на учения, талантът на белетриста, обаянието на университетския преподавател. Многостранната Ви дарба дава щедри плодове и в художествената литература, и в научноизследователската дейност. Изпод Вашето блестящо перо се родиха поредица от романи, новели, повести и разкази на историческата и съвременна тема, които Вие се трудите усърдно и успешно в попрището на науката. Повече от десет заглавия носят отпечатък на присъщия Ви изследователски нрав. Те се отличават с проникновение и широк тематичен спектър – от дейците на националната революция и духовната пробуда в предосвобожденската епоха до актуалните проблеми на книгоиздаването и печатната комуникация.

Като ръководител на катедра „Библиотекознание и масови комуникации“ Вие полагате плодотворни усилия за утвърждане престижа на специалностите, които подготвят бъдещата смина в библиотечното дело, книгоиздаването, информационната индустрия.

Вие имате изключителни заслуги като основател и главен редактор на сп. „Издател“ за присъствието на единственото научно издание за книгата у нас в духовния живот на страната.

Отлични впечатления оставя Вашата преподавателска дейност и в СВУБИТ. Вече няколко години Вие раздавате знания и опит на студентите от нашата Алма матер, за което Ви изказвам голяма благодарност. Вярвам, че нашето сътрудничество ще продължи и в бъдеще с нарастващ интензитет.

Удивителни са Вашата енергия и възрожденска страсть, с които реализирате високи и благородни идеали.

Приемете още веднъж, уважаеми доцент Георгиев, нашите поздрави по повод 50-годишния Ви юбилей и пожелания за здраве, житетско и творческо дълголетие, за нови сполуки в попрището на художественото творчество и науката!“

С уважение

Ректор: проф. д.и.к.н. Стоян Денчев

БЪЛГАРСКИТЕ ИЗДАТЕЛСТВА В СИСТЕМАТА ISBN

н.с. Татяна Дерменджиева

Българското книгоиздаване е почти 90% частно дело и се подчинява на принципите на пазарната икономика. Затова е важно да сме наясно със ситуацията в българското книгоиздаване. За да си отговорим на въпроса колко и какви са издателствата у нас, може да си послужим с данните от Националната ISBN агенция.

Издателствата регистрирани в системата ISBN са 3733 (Cx. 1). Имаме данни за 109 издателства, които са спрели да издават. Остават 3624 издателства. От тях в София – 1698. 92 от софийските са спрели да издават или 1606 издателства в София са действащи. Като съотношение това е 44,3% в София и 55,7 в страната. 289 издателства са си променили имената, а 447 са със сменен код.

За по-голяма точност в Националната ISBN агенция направихме едно наблюдение за броя на издателствата заявили поне една книга за периода 1.01.2004 – 1.02.2005. Издателствата са 1233, като в София са 792. Ако говорим с проценти се вижда, че от съществуващите тогава 3291 издателства само 37,5% са заявили книги. От издателствата заявили книги от София са 64,2%, а от страната 35,8%.

Ако разгледаме ситуацията на регистрираните в системата ISBN издателствата от Велико Търново, книгоиздателски център с традиции, се вижда, че във Велико Търново има регистрирани 51 издателства; 2 са спрели да издават. За периода 1.01–1.11.2006г. Книги са заявили 20 издателства или 40,1% от съществуващите във Велико Търново издателства (Cx. 2).

Cx. 3. отразява активността на издателствата за определен малък период от време 1.10–15.11.2006 г. Изследвахме 359 издателства, заявили 1084 книги. Ситуацията е следната 6 издателства или 1,7% са заявили

над 20 книги; 17 или 4,7% от 10 до 20 книги; 39 издателства – 10,9% от 5 до 9 книги; 107 издателства – 29,8% от 2 до 4 книги; 190 издателства или 52,9% са заявили само 1 книга.

Изводите, които могат да се направят от посочените данни са:

1. Твърде много издателства за България – по 2069 человека се пада едно издателство.
2. В голямата си част са малки издателства – заявили за издаване само по едно заглавие 52,9%
3. За големи издателства можем за считаме само 23 издателства или 6,4% от съществуващите в системата ISBN. За средноголеми издателства 39 или 10,9%; За малки издателства 107 или 29,8%.

За книгите под печат. За периода 01-10 м. 2006 г. ситуацията е следната:

Вж Cx. 4. Книги, регистрирани в системата ISBN, за периода 1991–2006.

Основният извод е непрекъснатото нарастване на книгите под печат, а също издаваните книги. От 2003 г. книгите са над 8 000.

На Cx. 5 са представени книгите под печат от 1998 г. до 10. 2006 г. Като българска, преводна и учебна литература.

Tab. 1 показва това съотношение за 2006 г.

Картината на българското книгоиздаване се изяснява, като съпоставим данните за книгите под печат от българската и преводната литература в дялово съотношение на художествена литература, учебна и учебно помошна и останалите отрасли на знанието.

Цифрите показват, че за периода 01–10. 2006 г. българската художествена литература е – 1270 заглавия

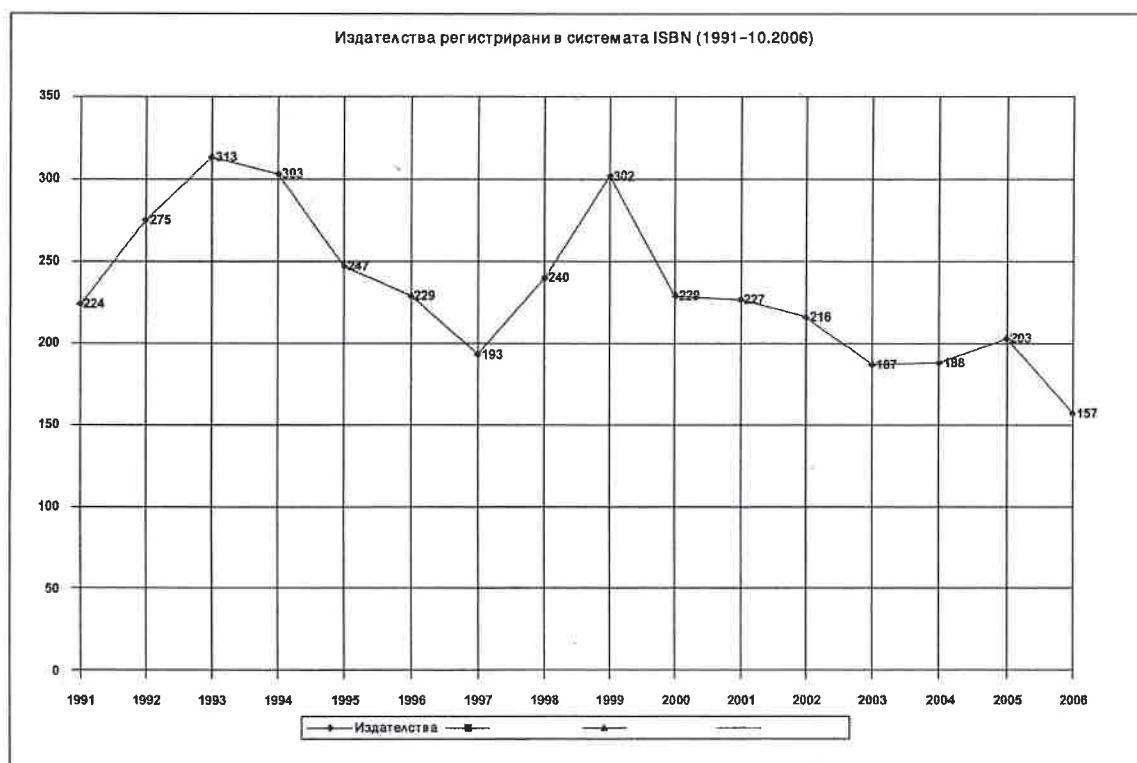

Схема 1.

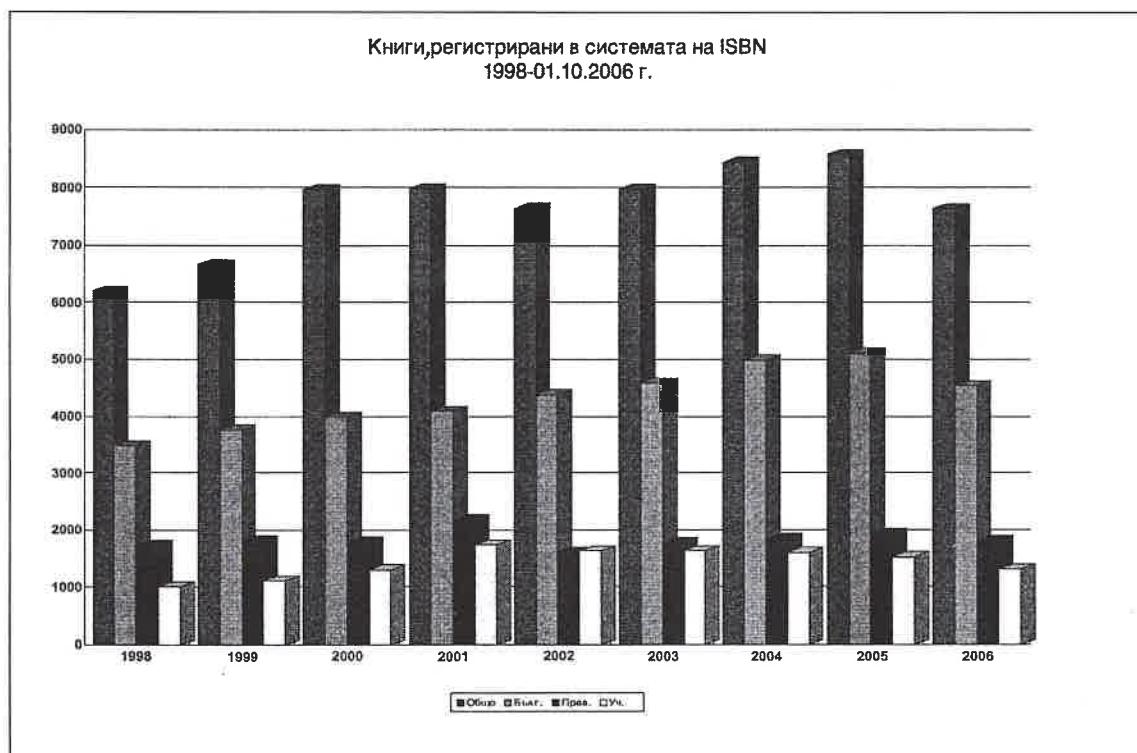

Схема 2.

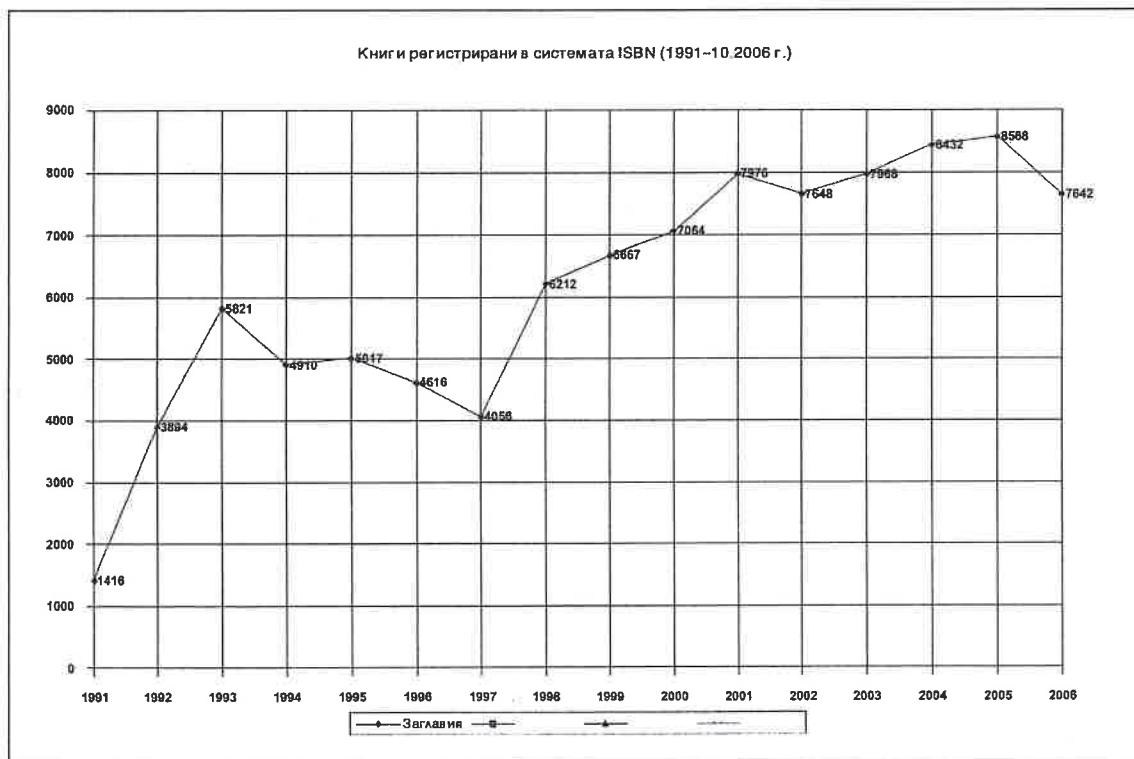

Схема 3.

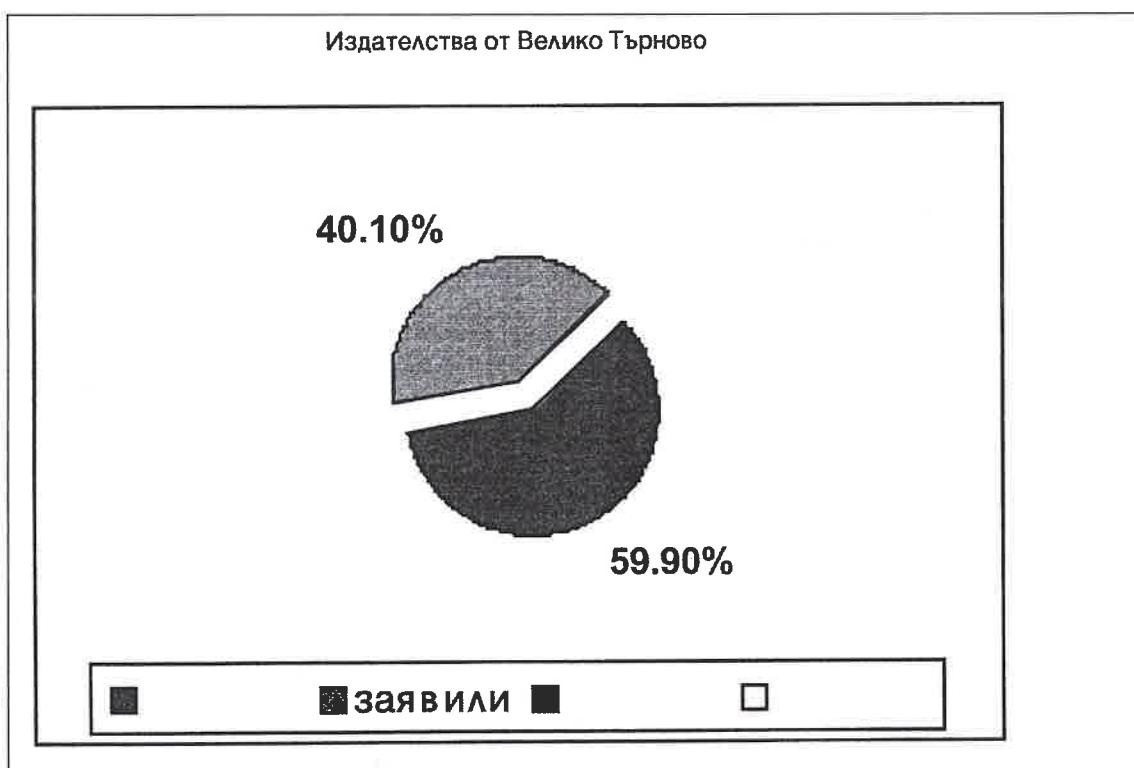

Схема 4.

Българска художествена литература за възрастни под печат 1-10.2006 г.

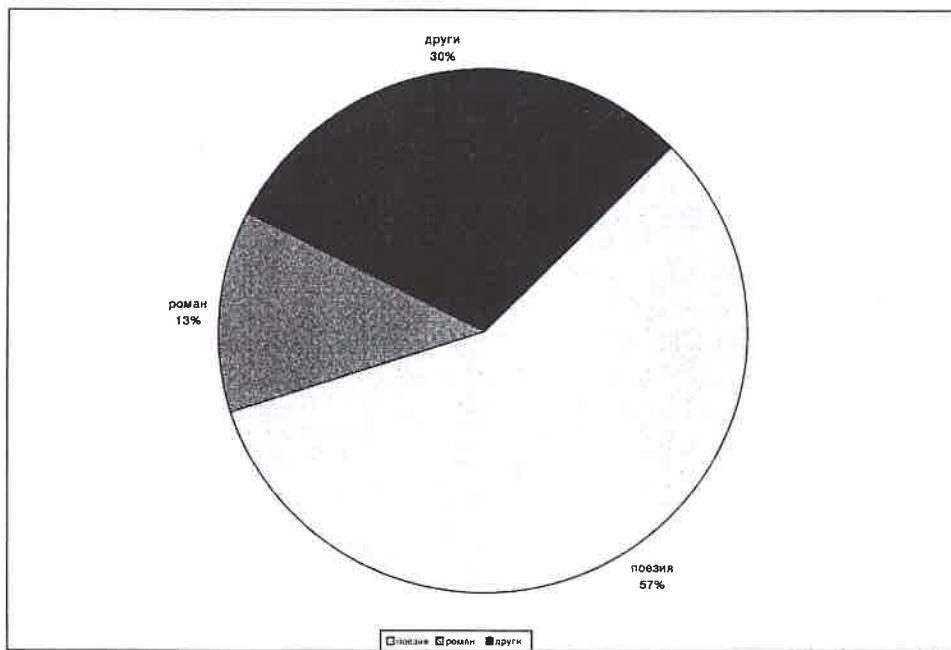

Схема 5.

Преводна художествена литература за възрастни под печат 1-10.2006 г.

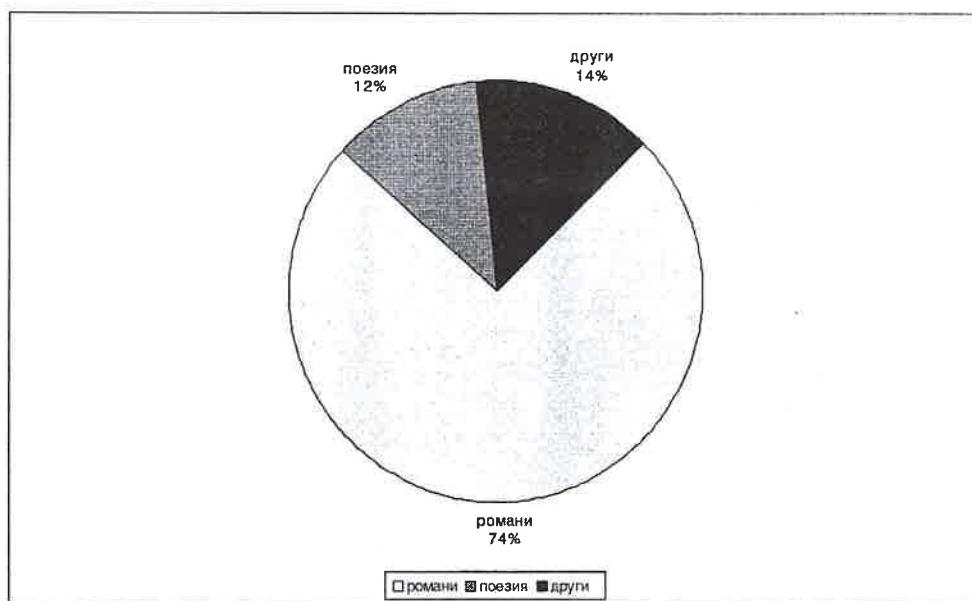

Схема 6.

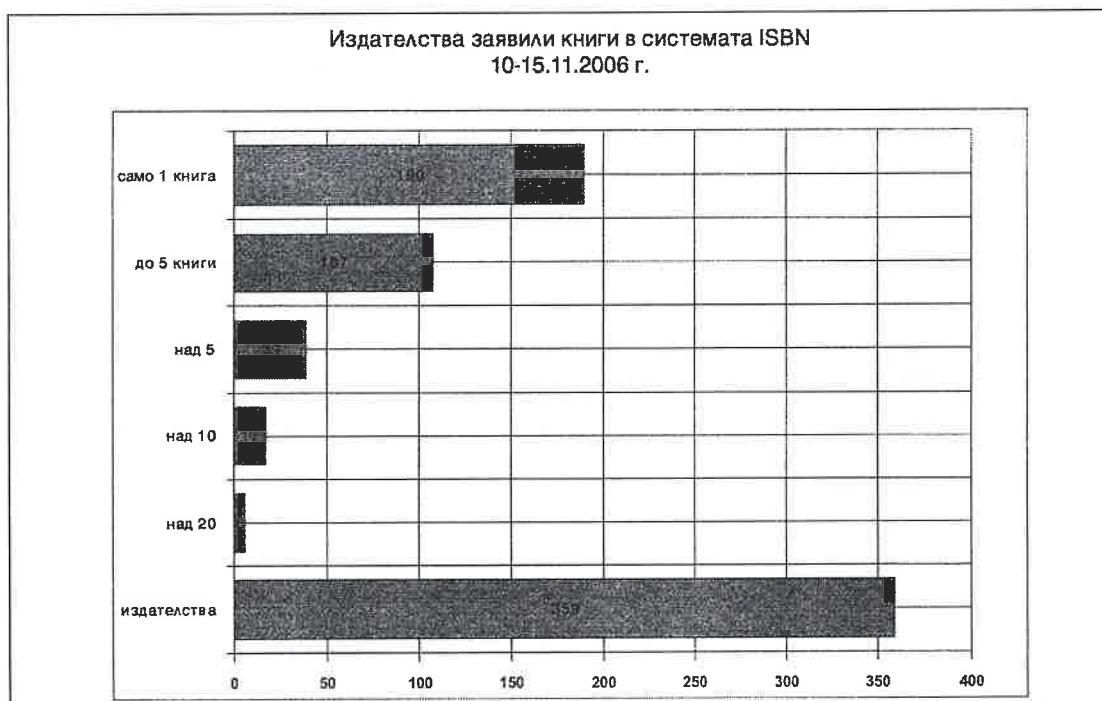

Схема 7.

Общо	книги	българска литература	преводна литература	учебници
01.2006	862	505	199	158
02	680	414	161	105
03	786	451	170	165
04	653	409	151	93
05	890	536	190	164
06	805	510	178	117
07	714	415	186	113
08	521	298	121	102
09	831	467	207	157
10	900	525	240	135
01-10	7642	4530	1803	1309
	59,3%	23,6%		17,1%

или 28 %: Художествена литература за възрастни представена със 1111 заглавия – 24,5 %. От тях 639 книги са поезия – 57,5 %; 331 други видове белетристика или 29,8 % и романи – 141 или 12,7 %. Художествената литература за деца е 159 заглавия – 3,5 %' (Cx. 6).

На Сх. 7 е представена преводната литература под печат за същия период от 01–10. 2006 г. е: Художествена литература е 772 книги или 42,8 %. От тях 616 художествена литература за възрастни разпределени както следва: роман – 458 книги – 74,3 %; други видове белетристика – 86 книги или 14 % и поезия 72 книги или 11,7 %. Художествената литература за деца е 156 книги – 8,6 %

Учебната и учебно-помощната литература е представена само с 8 заглавия или 0,9 %. Книгите от другите отрасли на знанието са преобладаващи с 450 заглавия или 51,2 %.

Преизданията на българска литература от заявените за издаване книги представляват 3,5 %. А книгите с твърда подвързия – 3,4 %.

Преизданията на преводната литература са 5,9 %, а книгите с твърда подвързия – 7,4 %.

Наред с традиционния хатриен носител на информация, ISBN получават и книгите на CD Rom и e-book.

Ежемесечно за своите книги под печат, ISBN получават от 300 до 360 издателства.

Показателен факт за развитието на българското книгоиздаване са и новорегистрираните в Националната ISBN агенция издателства. За периода 01–10. 2006 г. 157 фирми са регистрирани в системата ISBN и са получили ISBN за най-малко една книга.

Тази статистика на издателствата и книгите под печат е възможна благодарение на системата ISBN и е достатъчно показателна, за да се направи моментна снимка на българското книгоиздаване и определим мястото на ISBN – на за световната информационна система за книгата.

ДВЕ НОВИ БИБЛИОГРАФСКИ ИЗДАНИЯ БЯХА ПРЕДСТАВЕНИ ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Стела Асенова

През ноември 2006 г. Народна библиотека „П. Р. Славейков“ представи на своята широка аудитория две нови издания. Те бяха обсъдени пред читателска публика за първи път на Петата националната конференция „Библиотеки, четене и комуникации“ (22–23 ноември с.г.). Интересът към изданията е оправдан предвид на техния специфичен характер и насоченост към аудиторията от специалисти и неспециалисти, затова тук разказваме за композицията и тематичните им проекции.

Първото издание, което беше представено, е „**ЯН-ТРА – седмичник за култура и просвета**“. Библиографията е съставена от Христина Караминкова; редактор е н. с. Живка Радева; коректор Валентина Иванова и компютърно оформление Калоян Здравков. Предпечатът е дело на в. „Янтра ДНЕС“ – Велико Търново, който е спонсор на книгата. Изданието е в обем 103 страници текст и удобен формат с меки корици.

На читателите се поднася информация за обществения живот на Велико Търново и околността му от 25 февруари 1935 г. до 20 юни 1937 г. Публикациите са подредени хронологично в 13 раздела, които подчертават различни сфери на живота в старата столица и околните населени места.

* „*Общи природо-географски и исторически материали*“ – разделът дава информация за релефното и историческото значение на Търново, за нарастващата необходимост градът да се превърне във важен културен център на страната.

* „*Богато историческо минало*“ предлага материали за столичния период на Търново; в годините на турското робство; като град на ценни културни паметници.

* В „*Дейност на административните органи и учреждения*“ можем да видим какви конференции, събрания и други мероприятия е осъществяваала тогавашната власт чрез своите органи – общински съвети; да се проследи банковото, пожарно и военно дело; работата на Сметната палата.

* „*Из живота на християнската религиозна институция*“ – проследява се религиозният живот на околността, където се срещат различни чествания на храмови и календарни празници. Отразяват се христолюбиви постыпки като благотворителност и дарения чрез ремонти на църкви, строежи на нови храмове, подкрепа за епархийското сиропиталище и детските религиозни летовища.

* „*Културно-просветната дейност. Образование*“ – в тази част читателите могат да намерят информация за най-важните училищни институции. Репортажите са свързани със създаването на детски градини, честването Деня на детето; интерес предизвиква и отразяването на някои годишнини, откриването на нови училища, отбелоязването на празници. В частта за проведените педагогически конференции и курсове са налице документи във връзка с техното противчане, за проблемите, които са разглеждани. Присъстват и теми като организирането на учителско-родителски срещи, създаване на ученически трапезарии за нуждаещите се ученици. Със

съществуващата документация от репортажи, съобщения и информации на коренспондентите на седмичника се добива представа за работата и на други учреждения – дружества, читалища, съюзи.

* „Изкуство“ – седмичникът „Янтра“ информира обществеността за разнообразни културни прояви на общинския театър и кино, ученическата самодейност, музика, изложби и изобразително изкуство чрез дописки, покани, съобщения, отзиви и премиери, афиши

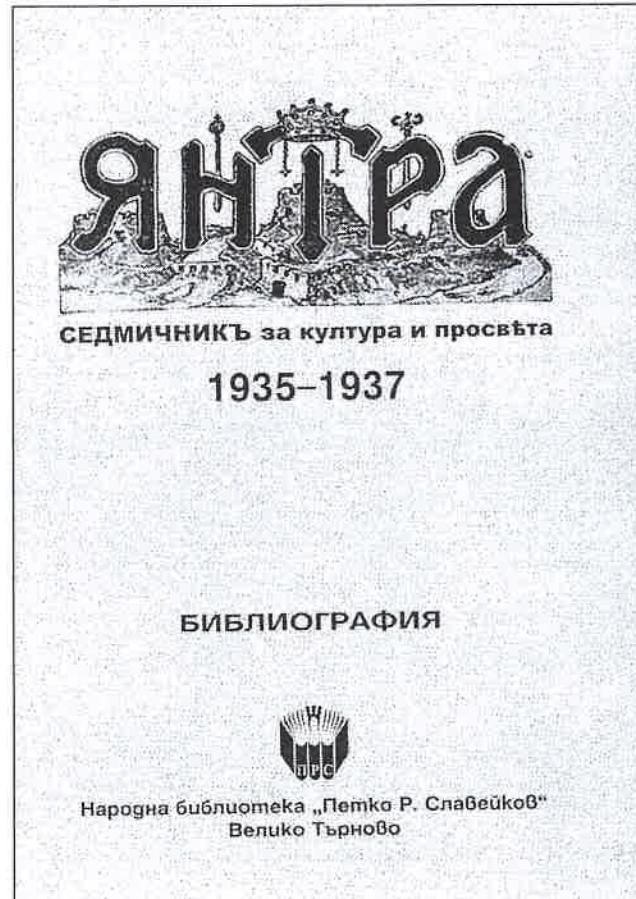
* „Литературен живот“ – и тук се откриват различни съобщения за форуми и представления на книги, литературни вечери, беседи и четения – отразени с дописки, репортажи и покани до онези, които са се интересували от литературния живот в старата столица.

* „Физическа култура и спорт“ – в раздела се дават интересни сведения за съществуването на различни спортни организации, като се започне от най-малките участници и се стигне до най-големите, за които спортът е бил не само начин на отдих, но и здраве. За организираните различни спортни мероприятия свидетелстват отново дописки, репортажи и информации, като най-пространните са за 1935 г., когато Велико Търново става домакин на 23-ия редовен конгрес на Българският клоездачен съюз. През тази период силни позиции в града има туризъмът, развиващ от различните туристически дружества.

* В „Медицина. Здравеопазване“ се разглеждат здравни проблеми. Интересни реферати представят онова време, през което търновските „колиби“ – вилите, са подходящо място за летовници, уznаваме за събора на велиокърновци през 1934 г. Любопитно сведение откриваме за лековития извор във Вонеща вода, дадено във връзка с отчитане дейността на общинското дружество „Обществена кооперативна баня Вонеща вода“ в с. Въглевци. За функционирането на Българският Червен кръст; дружество „Инвалида“ и Районен ветеринарно-бактериологичен институт научаваме от дописки, репортажи, различни чествания и отчети.

* Труд и синдикално движение очертава социалната картина, активността и позициите на трудовото население в града и околните.

* Раздел „Икономика и народното стопанство“ разглежда проблемите на тогавашното кооперативно дело, стопанство и промишленост. Съдържанието са от до-

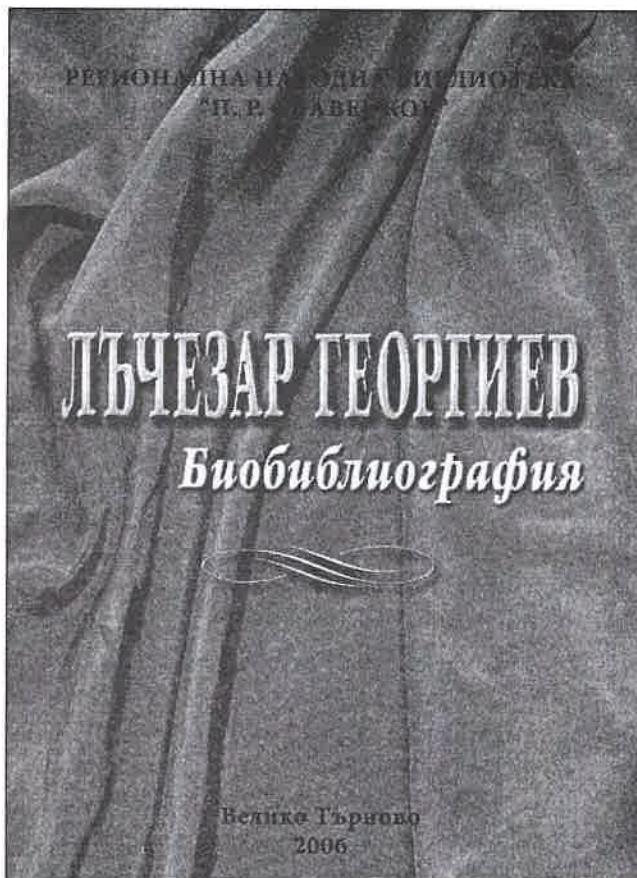

кладите и информациите за различни панаири и изложби; такова е например съобщението за голямата изложба на коне в с. Мекиш, по повод нейното откриване – 27 октомври 1935 г. и значението ѝ в стопанско отношение. Промишлеността е отразена с поднесените заглавия на съобщения за дейността и посредством реклами в изданието, чрез поканите на различни собственици на фабрики за предлагани хани, напитки и облекло.

* В раздел „Благоустройстване“ се изтъкват мнения във връзка с привличането на чужди туристи, призови за поддържане на чистота, репортажи от откриването на електрическата централа в с. Росица на 26 юни 1936 г.

* Интересни сведения се дават в публикациите, свързани с раздел „Съобщения. Транспорт. Търговия“.

В края на изданието са включени „Азбучен показалец“ (76–85) и „Географски показалец“ (86–90). При двата вида

показалци авторите са номерирали своите съкращения и са посочили къде читателите могат да намерят пълното изписване на имената им.

От с. 91 до 95 „Страници от стари броеве на вестника“ можем да видим стари интересни статии на изданието със съответен снимков материал, които ни връща към 30-години на ХХ век.

На финала на изданието е поместена статията на Фани Маздрашка-Михова „За новия вестник „ЯНТРА ДНЕС“. В нея авторката дава ясна и полезна информация за съвременната дейност на вестника, за неговата важна роля в ежедневието на търновци и във връзка с отразяване събитията от обществения, културния и спортен живот на града.

Със своя удобен размер и добър графичен дизайн „Янтра – седмичник за култура и просвета“ ще си остане в живота на старата столица като един полезен и неотменен пътеводител на информация, предадена от

неговите кореспонденти с присъщия им ентузиазъм и висок професионализъм, с усет към горещата новина, тъй – както е било преди близо 70 години...

* *

Ново издание на Регионалната библиотека „П. Р. Славейков“ е и книгата „Лъчезар Георгиев. Биобиблиография“. Справочно-библиографското издание е посветено на един от изтъкнатите интелектуалци, писатели и преподаватели във Велико Търновският университет „Св. св. Кирил и Методий“ по повод неговата 50-годишнина. Съставител на книгата е Магдалена Миланова, научен редактор – Иван Александров, библиографски редактор – Пепа Чалькова, а консултант – н.с. Живка Радева. Изданието е направено с любезното съдействие на издателство „Фабер“. Библиографията има отличен графичен дизайн и е с мека подвързия. Съдържа 180 страници.

Още в началната част издателите са поставили фронтисписан портрет на доц. д-р Лъчезар Георгиев. Със въстъпителна статия „Лъчезар Георгиев – принос и творческа зрялост“ директорът на Народна библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново г-н Иван Александров прави интересни наблюдения и изводи за творчеството на учения и писателя. От с. 10 до 12 са показани „Важните дати от професионалната, творческа и научна библиография на Лъчезар Георгиев“. На с. 13 са поднесени „Обяснителни бележки“ по какъв повод е реализирано изданието, откъде са взети материалите за неговото създаване.

Съществената и най-интересната част обаче е „Литература от него“. Тя е разделена на няколко рубрики.

* В *Книги* (с. 15 до 27) в хронологичен ред от 1987 г. до 2006 г. са показани изданията на художествените книги, исторически изследвания и учебници и учебни помагала, които са един неизменен спътник на научната аудитория – студенти и преподаватели, а също така важен съветник в духовния живот на по-широката аудитория.

* *Публикации в книги и периодични издания* – от с. 28 до 127 в хронология са подредени литературните творби на автора от 1982 г. до 2005 г.

* **Литературни творби** (27 до 37) от своя своя страна се делят на: *откъси от произведения; разкази; пътеписи; стихове и фейлетони*. В тях се отразява съвременна и историческа проблематика; тук авторът се стреми да покаже преживяванията на своите герои, преуспени през болезнени проблеми за живота и смъртта, любовта и раздялата, доброто и злото, с подтекст и сполучливи детайли внушава оценки и идеи. Библиографските сведения са важни за изследвачи и специалисти в областта на съвременната ни литература.

* **Статии и студии** Тези полезни и необходими изследвания на доц. д-р Лъчезар Георгиев, датиращи от 1993 г. до 2006 г., чийто заглавия можем да видим между с. 38 до 50, правят впечатление със своя голям брой заглавия, разнообразие на теми и разглеждат актуалните проблеми на историческата наука; книгоиздаването, печатарското дело, маркетинга и рекламата на книги и периодика в миналото и в наши дни.

* **Рецензии, предговори, послеслови и отзиви** – тях можем да видим от с. 50 до 53, където писателят и изследователят е дал своите справедливи оценки и мнения по страниците на някои издания, излизали в периода от 1987 г. до 2004 г.

* **Интервюта с Лъчезар Георгиев** – можем да проследим изказванията на писателя и учения в медийното пространство, които той е давал през годините, по повод излизането от печат на неговите по-значими и изследвания, които са променяли и въздействали творческия му път.

* **Интервюта от Лъчезар Георгиев** – в тази част (55–59) са посочени едни от най-големите заглавия на автора по време на неговата журналистическа кариера в местната преса, като кореспондент на „Златаришки пламък“ и „Синьо време“ през 80-те и началото на 90-те години на XX век.

* **Репортажи, коментари, очерци, статии** – в тази последна част от композицията на изданието са показани върху сравнително голям обем (59–127) репортажите, коментарите очерците и статиите, направени през последните десетилетия от 1983 до 2006 г., където журналистическият нюх на репортера и младия изследовател показва стремеж за търсене на новата, горещата новина, но и вкус към сериозни научни проучвания. Присъства

една неизменна черта – търсенето на новото, а то се вижда в заглавията върху пожътлялите страници на вестниците отпреди 20 години, до новите гланцирани и лакирани страници на сборниците и научните книги, в които се усеща духът на автора и човека Лъчезар Георгиев.

Втората по значение част „Литература за него“ (127–135) е показва рецензиите, предговорите, репортажи, оценки и статии, които са отразили името, дейността – научна, изследователска и творческа, през годините, когато младият писател и журналист пробива в своята жизнена кариера, за да се стигне до днес, където той е една от утвърдените фигури в културния и творчески живот на Велико Търново.

От с. 136 до 145 в библиографията е разположен снимков материал с най-интересните моменти в живота на доц. д-р Лъчезар Георгиев сред културните дейци в старата столица, при представянето на свои нови произведения, при неговите посещения на най-високо ниво – на приема, даден на 24 май 2004 в правителствената резиденция „Бояна“ от президента Георги Първанов, както и снимки по време на творчески пътувания.

Между 146–157 са показани най-красивите и интересни илюстрации от книгите на Лъчезар Георгиев, които отлично съответстват на сюжетите, духа и идеите на неговите романи, новели, разкази. Техен автор е великолърновският художник Вельо Митев.

В „Именен показалец“ (158–179) са посочени имената на всички съкращения при имената на авторите на статии, студии и др. които са използвани в библиографията. От с. 171 до 175 е „Показалец на книгите и художествените произведения на Лъчезар Георгиев“, които са цитирани в библиографията. В „Географски показалец“ (176–179) са указаны градовете от страната и чужбина, села и местности, което допълнително улеснява и насочва читателя.

Изданието е полезно както за читатели с интереси към книгата, книгоиздаването и печатарското дело, така и с ценни историографски и фактологични сведения, с данни за живота и творческия път на един съвременен писател и учен с изграден творчески облик.

АКАДЕМИЧНА ЦЕРЕМОНИЯ

В СВУБИТ ТЪРЖЕСТВЕНО БЯХА ВРЪЧЕНИ ДИПЛОМИТЕ НА ЗАВЪРШЛИТЕ БАКАЛАВЪРСКА И МАГИСТЪРСКА СТЕПЕН ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2005/2006 г.

Mumko Луканов

Студентите на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии, облечени в тоги, заеха местата си по схемата, разположена на входа на зала Тържествена на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии. Цветовата символика на тогите бе издържана така, както следва, по катедри: *Библиотекознание и библиография* – синьо; „*Книга и общество*“ – жълто; „*Информационни технологии*“ – червено.

Почетните гости заеха предвидените за тях централни места в първите редове. Председателят на тържествената академична церемония – студентът от I курс Иво Георгиев, член на Стudentското научно общество на СВУБИТ, обяви началото на форума. Приветствие към присъстващите поднесе ректорът на СВУБИТ проф. Стоян Денчев.

Бяха представени почетните гости: акад. Петър Кендеров – председател на Висшата атестационна комисия при Министерския съвет; г-жа Елка Добрева – директор на Дирекция „Политика на висшето образование“ към Министерството на образованието и науката; г-жа Марияна Георгиева – директор на дирекция „Студенти, докторанти, специализанти“ към МОН; г-жа Патриция Георгиева – главен секретар на Националната агенция

за оценяване и акредитация; г-жа Росица Вълчева – главен експерт при НАОА; проф. Желязко Стоянов – председател на Комисията по акредитация на висшето училище; тук бяха и авторитетните наши учени проф. Валентин Станков – председател на СНС по Информационни технологии и наукознание при ВАК; проф. Димитър Христозов; проф. Иван Попов.

Тържеството започна с Академично посвещение. Със смисъла на ритуала аудиторията бе запозната от студентката Виолета Меродийска:

„В този особено тържествен момент, когато на нашите колеги ще бъдат връчени дипломите за завършване на бакалавърска и магистърска степен през учебната 2005/2006 г.; миг, бележещ в съдбата на всеки един от тях качеството на академична зрялост, като знак на своеобразно академично кръщение за пътя в живота след придобитото висше образование – в изпълнение на моя колега Юлий Врайков ще прозвучат знаменитите думи-завещание към човечеството на архитекта на съвременната научно-културна парадигма на знанията проф. Алберт Айнщайн. Ще чуем фрагмент от „Основи на теорията на относителността“ на световноизвестния учен, променил с открытията си представите и за информационното моделиране – същината на образоването

СПЕЦИАЛИЗИРАНО ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ
ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И
ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

ТЪРЖЕСТВЕНА АКАДЕМИЧНА ЦЕРЕМОНИЯ
ПО СЛУЧАЙ ВРЪЧВАНЕТО НА ДИПЛОМИТЕ НА
СТУДЕНТИТЕ, ЗАВЪРШИЛИ БАКАЛАВЪРСКА И
МАГИСТЪРСКА СТЕПЕН ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2005/2006 г.

АКАДЕМИЧНО ПОСВЕЩЕНИЕ

Зала „Тържествена“
22 декември 2006 г.
11^{oo} ч.

*„...науката се стреми да систематизира
нашите преживявания и да ги разположи в логи-
ческа система“*

„За прилагането на своя метод теоретикът в качеството на фундамент се нуждае от някои общи предположения, така наричаните принципи, изхождайки от които той може да изведе следствия. Неговата дейност, по този начин, се разбива на два етапа. Първо, на него му е необходимо да намери тези принципи, второ, да развива произтичащите от тези принципи следствия. За изпълнението на втората задача той основателно е въоръжен още от училището. Следователно, ако за някоя област, т.е. съвкупност от взаимозависимости, първата задача е решена, то следствията няма да заставят да са чакани. Съвършено от друг род е първата от появилите се задачи, т.е. установяването на принципите, могещи да служат за основа на дедукцията. Тук не съществува метод, който би могло да се заучи и систематически да се прилага за достигането на целта.“

Изследователят трябва, най-вероятно, да узнае от природата ясно формулираните общи принципи, отразяващи определени общи черти на съвкупността на множеството от експериментално установените факти.“

A. Айнщайн.

Основи на теория на относителността

Цит. на: Основи на теория на относителността (Fundamentals of the theory of the relativity) сътв. по: Эйнштейн, А. Основы теории относительности. – Пб., 1923. – С. 7; Эйнштейн, А. Физика и реальность – М., 1965. – С. 5–6.

и професиите, които получаваме под сводовете на нашето Училище.

Според проф. Алберт Айнщайн, подобно на ситуацията, в която се оказва всеки, който получава диплома за висше образование, не бива да се очакват, да са необходими в по-нататъшното му битие готови, отработени методи, които е възможно да бъдат заучени, за да се прилагат само във възникващите ситуации; напротив: винаги ще остава необходимостта да се търсят, изследват, намират онези нови, от никого неназованни, хармонизиращи създателни принципи, които отразяват общите съответстващи черти на отделната личност и средата около нея – настояща и бъдеща, с която тя, личността, въстъпва във взаимодействие“.

Финализирането на описания акт бе озnamенувано от звуците на специално подгответен за тържествена академична церемония музикален аранжимент на „Моят път“ по мотиви на реформатора в музиката проф. Жюл Масне, в изпълнение на възпитаничката на Българската държавна консерватория и преподавател по цигулка, озвучавала с виртуозните си изпълнения най-престижните сцени на България и света – Румяна-Мария Лиркова.

От името на студентите Юлий Врайков връчи текста на Академичното посвещение на Ректора на СВУБИТ за съхранение на вечни времена. Свъръкът с текста бе прикрепен с български национален трикольор.

Тържественото академично слово на проф. Стоян Денчев беше съсредоточено върху смисъла на знанието на младите хора за усъвършенстване на обществото, което се изгражда с труд и усилие броени мигове преди влизането на България в Европейския съюз.

Преподавателят от СВУБИТ гл. ас. Петър Петров обяви дипломантите, които заставаха в центъра на залата да получат своята диплома от ръцете на г-н Ректора. В Академичната церемония взеха участие и служителите от Ученен отдел.

Започнала с химна на Република България, тържествената академична церемония по случай връчването на дипломите на студентите, завършили бакалавърска и магистърска степен през учебната 2005/2006 г. на СВУБИТ, приключи под звуците на химна на Обединена Европа – „Ода на радостта“.

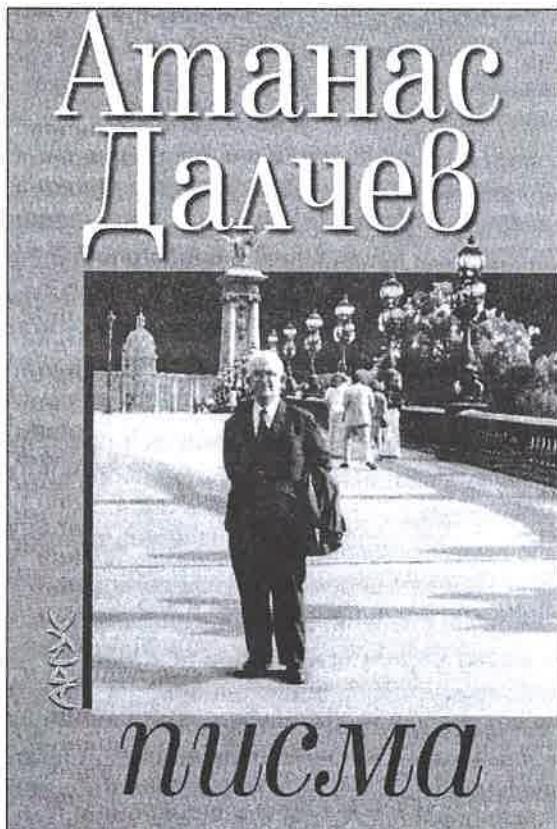

ОТЗИВ

ИЗДАТЕЛСТВО „АРГУС“ ПРЕДСТАВЯ НОВА КНИГА ЗА АТАНАС ДАЛЧЕВ

Неотдавна в една от залите на Министерството на културата столичното издателство „Аргус“ представи своето ново издание „Атанас Далчев. Писма“. Книгата се издава след спечелен конкурс на Националния център за книгата (сега Дирекция „Книга и библиотечно дело“). Неин съставител е г-жа Румяна Пенчева, която е автор и на въстъпителната статия към изданието. Редактор е Александър Карапанчев. Корицата и художественото оформление са дело на Димитър Стоянов – Димо, а находчивите и предадени с оригинален почерк рисунки

в книжното тяло са реализирани от Калин Николов. Организатор на представянето бе Марина Миланова, която в момента учи в една от магистърските програми на катедра „Книга и общество“ при СВУБИТ.

Не може да не отчетем стегнатото представяне, като в промоцията на книгата бяха включени литературни критици, писатели, съвременници на Атанас Далчев и съграждани на поета от Дряново Атанас Смирнов, до когото са адресирани по-голямата част от Далчевите писма. Другата част от кореспонденцията е със свещеника от Своге Михаил Попиванов, също интересна и колоритна фигура на малко познат интелектуалец, с когото поетът споделя свои житейски проблеми. Самият М. Попиванов е страстен колекционер на автографи от български писатели, художници, композитори и чрез Далчев търси съдействие за тяхното получаване от страна на Константин Константинов, Александър Муратов и други културни дейци.

Редно е да отбележим, че при кореспонденцията си с поета Ат. Смирнов сме свидетели на нови издателски проекти, в отделни писма се разглежда дейността на издателства, наши преводачи и изтъкнати творци на българското поетично слово. Макар и поставени към края на книгата, в третия раздел „Писма до разни адресати“, в изданието откриваме ценни сведения за писателя Чавдар Мутафов и съпругата му – историческата романистка Фани Попова-Мутафова, литературния кръг „Стрелец“, писателите Илия Волен и Константин Петков, поетите Радой Ралин и Георги Джагаров. Така книгата наред с епистолярния си литературен характер се превръща в интересно четиво, полезно за българската историография, за историята на родната ни литература. В изданието са публикувани факсимилиета на шаржове и непубликувани снимки. В книгата е отразена и изложбата „100 години от рождението на Атанас Далчев“, организирана от Салона на изкуствата и проведена в НДК – София, още преди появата на самото издание.

Може да поздравим издателя и заради добрата техническа редакция на изданието, както и за сполучливите оформителски решения, които разчупват илюстрационни и шрифтово текстовите конструкции и внасят необходимото разнообразие в общата композиция на книгата.

Л. Георгиев

ЗА 100-ГОДИШНИНАТА ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ИЗДАТЕЛЯ СЛАВЧО АТАНАСОВ

Проф. дфн Ани Гергова

В навечерието на деня на будителите – на 31 октомври 2006 г., рожденията дата на Славчо Атанасов, в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ се проведе Юбилейна научна среща по случай 100-годишнината от рождението на дения български издател от първата половина на XX в. и 70-годишнината от началото на неговата литературна поредица „Златни зърна“. Ръководена от идеята да бъде укрепвана паметта на съвременниците за личности от миналото ни, носители на висок морал и интелектуална мощ, използвани в полза на българите, ще споделя някои размисли, изложени на въпросната „къргла“ маса.

Името и делата на Славчо Атанасов заслужават почит! Той е живял „под светлината на словото“, както озаглавява книгата си със спомени, издадена от Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ преди кончината му. Посветил е живота си, за да озарява с тази светлина сътешествениците. Укрепвал е съзнанието, че само тясната близост на духовните водачи с тревогите и въжденията на тези, които повеждат, укрепват съпротивителните сили срещу злото. Отговорно и честно е наделявал житейските притеснения и несгоди на политическия поврат, чиято жертва несправедливо става. Създателен и ползотворен е трудът му като интерниран в село Царево, докато работи наравно с всички в кюстендилското ТКЗС, докато организира и ръководи строежа на утварницата на Светия синод, докато гради църквата и чешмата на Гергана в родното си село Насалевци и пише книга за него. Затова и до днес не са забравени усилията му да обогатява литературното полезрение на българските читатели, да разпръска знания, съответстващи на високи идеали и на морални принципи.

Защо отбелязваме издателската поредица „Златни зърна“ като значимо книжовно явление? Нейният замисъл най-добре е изяснен от редактора-стопанин Славчо Атанасов. Той заявява, че цели да представи „най-сериозно, най-богато, най-увлекателно месечно художествено четиво, съобразено с „нашата семейна среда изцяло, като съдейства за създаване на естетически вкус, закрепява морала и общественото съзнание“. Познавал е и безпогрешно е усетил предпочитанията към художествените четива. Последователно се е стремял да задоволи желанието за домашно единение с тях, за да се ободряват и облагородяват духовете в тревожните времена, преживявани от 1936 до 1948 г. И тогава и по-късно четенето на книгите от „Златни зърна“ увилича, вълнува, носи удоволствие. То доставя не толкова и не само забавление, а кара читателите да се чувстват съпричастни към съдбините на отдалечени по място на обитаване и по манталитет литературни персонажи, позволява им да опознават битието и делата на бележити личности. Издаваните в „Златни зърна“ произведения въздействват, познанията, придобити от тях носят престиж, предизвикват размисли и насочват към разноречие. Както твърдят естетиците, изкуството, включително и на стойностните художествени четива, създава „индивидуална контраадаптивна среда“ (изразът е на проф. Атанас Натев). За да бъде преодоляван присъщия на българския читател конформизъм, установен от социологите през 70-те години на XX в. (имам пред вид изследванията на проф. Любен Николов), са нужни повече и по-разнообразни преживявания с истинското изкуство на художественото слово.

Убедена съм, че не малко са лицата от моето поколение, които откриваха в домашните библиотеки при-

кътани книги от „Златни зърна“. Аз самата като гимназистка „гълтах“ книгите „Аз не съм герояня“, „Знахар“ и „Морал“, „Трима в любовта“... Като студентка с удоволствие листех „Via mala“, „Ветрове, пъсьци и звезди“, „Марион живее“, „Мария Кюри“ и т.н. – все притежания в голямата библиотека на издателя Димитър Добрев, в чийто дом живеех. Знаех заглавията и имената на авторите, които нито в училището, нито в Университета бяха споменавани. Неизвестно за нас младите тогава беше и името на техния издател, години наред пръскал златни зърна на книжовната ни нива. Книгоиздателската политика, образователните учебни програми, официалната критика и средствата за комуникация вече трайно бяха впрегнати в действия за идеологическа хомогенизация на литературното творчество и на читателското общуване с него. Интересът към художествените четива обаче не беше изчерпан. Моите връстници и близките по възраст до нас добре си спомняме опашките пред книжарниците, строени в ранните утрини на 70-те и 80-те години на миналия век, когато мъвлата разнасяше вестта, че е излязъл от печат интригуващ роман. Спомняме си неразрешената официално частна антиварна търговия, в която намираха място изнесените от домовете интересни стари книги, продавани на баснословни тогава цени. И това ставаше на фона на препълнените складове и книжарски рафтове с издания, които трайно залежаваха и бяха оценявани като непродаваеми. В началото на 90-те години „романната треска“ се разпространи сред новосъздаваните частни издатели. Някои побързаха да произвеждат нови издания на книги от „Златни зърна“ (нерядко с дребни шмекеръци и с нарушения на авторските права), защото знаеха, че добре ще се продават – знаеха славата им, че са интересни и увлекателни...

Името на Славчо Атанасов беше възкресено преди десетина години, за което заслуга имаха Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ и синовната признателност на сина му г-н Атанас Атанасов. Тогава излезе от печат книгата със спомени на редактора – стопанин на библиотека „Златни зърна“ (1996), тогава на кооперацията, където е неговият дом, бе поставена паметна плоча. През 2004 г. почитателите на българската книжовност се събрахме на представянето на книгата „Сеячът на златни зърна. Документален разказ за съдбата на издателя Славчо Атанасов“, написана от литературния историк Георги Цанков. С почитание и признателност той проследява стъпка по стъпка знаменателната поредица, с която десетилетие наред читателите у нас изграждат своята контраадаптивност, култивират морал и формират убеждения.

За да бъде опознаван опита на видни наши издатели от миналото, полезно е да се проучват публикациите и документалните източници. Те са поучителни и за практикуващите и за подготвящите се днес да навлизат в тази отговорна културна дейност. За да бъдат направени изводи и обобщения би могла да бъде ползвана и националната ретроспективна библиография, още повече, че тя разполага вече с библиографски бази от данни, в електронна форма. На тяхна основа, с любезното съдействие на Справочно-информационния център на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, получих актуализирания списък на всички заглавия от библиотека „Златни зърна“. Какви общи впечатления биха могли да бъдат направени въз основа на неговия анализ?

Поучителен е примерът на Славчо Атанасов за мащабност на издателските начинания. От справката на „Златни зърна“ се установяват около 180 заглавия, включени в нея. Ежегодно в издателската библиотека, наподобяваща списание са издавани по 10, с премиите 12-14 самостоятелни литературни произведения. Те се разпространяват по абонамент, осигуряван в първите години лично от самия издател, в непосредствен контакт с жителите на много и различни селища в страната. За целия период от съществуването на „Златни зърна“ абонаментът е поддържан акуратно, без пропуски и закъснения по отношение на поетите ангажименти. Такова издателско поведение печели доверие и абонаментите се увеличават. Тиражите нарастват: от 3000 до 7-8 хиляди, дори достигат 10 хиляди екземпляра. Те са предоставяни освен по абонамент и чрез продажби в книжарниците. Печатниците, доставчиците на хартия и банките, убедили се в коректността на Славчо Атанасов, се отнасят с пълно доверие към него. Така издателската библиотека се превръща в наистина най-богатата на своето време, в най-търсената от читателската публика, предавала в „наследство“ своя интерес и на следващите генерации.

Включените в „Златни зърна“ преводни художествени четива са разнообразни по национална литературна принадлежност. Представени са 60 автори, творили главно в първата половина на XX в., т.е. – съвременници на издателя Славчо Атанасов, който следи и познава както световните литературни процеси, така и резултатите на книжовните пазари. В „Златни зърна“ включва преводни произведения от френската, англо-американската, испанската, италианската, руската и други литератури (издаването на съветско творчество е съобразявано с цензурните закони от 1984 и 1938 г., които забраняват разпространението на комунистическа и анархистична книжнина). Присъствие в поредицата имат и художест-

вени произведения от малко познати у нас литератури – унгарска, полска, чешка, исландска и т.н. Общата справка за представянето по автори установява, че най-много на брой са заглавията книги на Стефан Цвайг, Луис Бромфийлд, Андре Мороа, Джон Голсуърти, Зигфрид Унсет, Пърл Бък, Ръдър Киплинг и Джон Кнител. Останалите автори са включени в „Златни зърна“ с по 1-2, но показателни заглавия.

Разнообразието на художествените четива се постига и с включването на романизирани биографии, посветени на бележити личности. Те са над 50 на брой, от различни епохи и с различни проявления на активност: исторически личности – Атила, Чингис хан, Мохамед, Колумб, Магелан, Еразъм Ротердамски, Фуше, Ришельо, Робеспиец, Тайлеран, Наполеон; кралиците Мария Стюарт, Мария Антоанета, Мария Терезия, Виктория; художниците Рафаел, Леонардо да Винчи, Микеланджело, Ван Гог; композиторите Бетовен, Верди, Вагнер, Шопен, Паганини; писателите Сервантес, Шилер, Шели, Шатобриан, Балзак, Пушкин, Достоевски. Позволявам си това наглед скучновато изброяване на имена, представени с биографии в „Златни зърна“ (за да облекча изложението не посочвам авторите и заглавията на книгите), като се ръководя от желанието да премислим колко силен е провокиран интересът на читателите. Та нали и днес точно такъв род произведения нашумяват, оказват се търсени, четени и обсъждани?

Като разискваме видовото разнообразие на заглавията в „Златни зърна“, не бива да пропуснем популяризиращите знания за социални проблеми, за историята и философията, желани от българската семейна среда. Още през 1936 г. е издадена книгата „Истинското ни лице“ (за мъжа, жената и техните взаимоотношения) на Гастон Ражо. През 1938 г. излиза сборник със студии „Проблеми на сексуалността“. Полезна и за родители и за подрастващи е двутомната „История на човечеството“ (преиздадена в началото на 90-те години), а също „Изкуствата“ на Хендрик Вилем Ван Луун. В този вид издания се причисляват „Изкуството да се живее“ на Андре Мороа, „Култура и изкуство на Ренесанса в Италия“ на Якоб Буркхарт, „Бунтът на масите“ на Хосе Орtega и Гасет в превод на Константин Константинов и Атанас Далчев.

Споменавам двамата добре известни творци и преводачи, за да насоча вниманието към способността на Славчо Атанасов да привлече в „Златни зърна“ утвърдени с езикова и литературна култура сътрудници. Той завихря около своята работа значимо интелектуално ядро, гарантира подбора и качествения превод на издаваните заглавия. Списъкът на преводачите включва по мои

изчисления към 80 души, голямата част от които осъществяват представянето на 1-2 книги. Най-дълготрайно и с отдаеност работили със Славчо Атанасов са: Живка Драгнева (23 заглавия), Невена Розева (20), Николай Дончев (12), Димитър Стоевски (12), Румяна Христова (10), Веселина Геновска-Герчева (5), Милчо Ралчев (5). Между имената на преводачите са писателите Асен Разцветников (3), Яна Язова, Дора Габе, Христо Радевски, Димитър Осинин, Стоян Загорчинов и др.

Не безинтересно е, че в „Златни зърна“ съпричастни са и библиотекари-ерудити: Николай Николаев (3), Стефан Ив. Станчев, писателят Рачо Стоянов. Тодор Боров пише предговора на първата преведена у нас книга на Гунар Гунарсон.

Самият редактор-стопанин превежда 4 книги. Той пише анотации, представяния и реклами известия за всички заглавия в „Златни зърна“. Непосредствено преглежда и редактира текстовете за печат. Осъществява цялата организационна работа и осигурява финансирането ѝ.

Когато набелязвам творческия състав, приобщен в „Златни зърна“, два извода бих си позволила да направя: първият е, че не са получили известност и признание ред дейни сътрудници-преводачи, помогнали за рецепцията на чуждите литератури у нас; вторият е, че в книжовният живот на България в периода между двете световни войни жените-интелектуалки заемат равностойно място с мъжете, а това заслужава вниманието на историците, занимаващи се с нашумелите напоследък и у нас т. нар. изследвания на половете.

Ще завърша с напомняне за емблемата на „Златни зърна“. В нея е използван мотивът от евангелската притча за сеяца на словото, претворена от художника Никола Тузузов с образ на жена, разпръскаща семената по орната нива. Мисля си, дали тази замяна не е подчинена на умонастроенията на времето, когато именно жената е сърцевина и се утвърждава като двигател на духовността в българското семейство. Не прозират ли убежденията, изразени от френския писател, сроден и с България, Ромен Гари, че когато споменем думата „цивилизация“, първото нещо, което ни идва наум, това е никаква мекота, никаква майчинска нежност? Не се ли нуждаем и днес именно от такава убеденост и от резултатни усилия за облагородяване на нравите ни, за сплотяване на семейството около майчинската грижа и топлота?

Нека съвременниците, сеячи на словото, помагат за постигане на такива цели така, както Славчо Атанасов го е правил със своите „Златни зърна“!

ЗАРАЖДАНЕ И РАЗВИТИЕ НА НАУКАТА ЗА КНИЖОВНИЯ ИМОТ В БЪЛГАРСКОТО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ ОТ НАЧАЛОТО ДО СРЕДАТА НА 40-ТЕ ГОДИНИ НА XX ВЕК

Доц. г-р Мария Младенова

1. Идеи за изграждане на библиотечните фондове, отразени в документи от края на XIX в. до края на Първата световна война

В продължение на векове понятията „библиотечен фонд“ и „библиотека“ се отъждествяват, поради което под „библиотека“ се разбира по-голяма или по-малка колекция от книги. Концепцията за библиотеката като сбирка от книги поддържат много западни и руски библиотековеди, които са единодушни, че фондът представлява нейната същност. Тези възгледи в съчетание с тогавашното разбиране за главното предназначение на библиотеките – да опазват старательно съхраните фондове, имат положително въздействие и върху теорията, и върху практиката на библиотечното дело. Те стават причина за задълбочената разработка на въпроси, свързани с подбора и с опазването на книгите, а благодарение на представите за основното предназначение на библиотеките до нас стига голяма част от книжовното и културното наследство на миналото.

В течение на столетия се натрупват сведения за рационални методи за комплектуване и организация на фондовете. Първите опити да се обобщят теоретично знанията в тази област в Европа се отнасят към началото на XIX век.

Научните основи на организацията на фондовете се изграждат постепенно. Първоначално те се разглеждат несамостоятелно и са отнасяни към онзи дял от библиотекознанието, който се занимава с въпроси на библиотечната технология и се нарича *библиотечна техника*. Значението на правилната организация на фондовете се увеличава пропорционално с тяхното нарастване, поради което през първата половина на XIX век те неведнък са предмет на остри спорове. Библиотековедите в Европа застъпват различни гледни точки, понякога напълно противоположни. Науката за библиотечния фонд се ражда и развива, преминавайки сложен и противоречив път, до края на XIX век, когато започва отделянето ѝ в частна библиотековедска дисциплина. Сред въпросите, които библиотековедите обсъждат, решават и проверяват в практиката, се открояват и тези за комплектуването на фондовете, за тяхната целесъобразна организация, имаща отношение преди всичко към обслужването на читателите. Значително внимание отделят и на правилата за тяхната регистрация и избора на ефективен начин за тяхното сигниране и нареждане в библиотеките.

С известно закъснение от разработването им в света, в годините след Освобождението се създават условия за поставянето им и у нас. По това време всички български библиотеки се развиват по сходни пътища. Поради

липсата на достатъчно оригинална литература всички наши библиотеки – общински, читалищни, училищни, библиотеката на СУ, на БАН и народните библиотеки в София и Пловдив, набавят издания на чужди езици и преди всичко – на руски. За дълъг период от време фондът от литература на руски език не само се нарежда на второ място след този на български, но дори в първите години след Освобождението по заглавия и томове не-рядко надвишава фонда от оригинална литература в тях.

В културната история на свободна България първи поставят и решават въпроси от областта на комплектуването на библиотечните фондове Марин Дринов, Константин Иречек, Константин Величков и Иван Д. Шишманов.

Тук ще разгледам възгледите на Стоян Аргиров и Яcho Хлебаров, които от края на XIX век до края на Първата световна война разработват теоретични проблеми на библиотечните фондове, като Аргиров се занимава предимно с въпроси на фондовете на научните библиотеки, а Хлебаров – с тези на читалищните.

Своите идеи за комплектуването на научна библиотека С. Аргиров разгръща в годините, през които е директор на Народната библиотека в Пловдив (1894–1897). По това време в града е концентрирана значителна част от интелектуалния елит на България. Според официалната статистика от 1885 г. градът има 33 432 жители, от които една трета (10 770) са грамотни. Статистиката регистрира присъствието в града на 376 учени, публицисти, професори и учители; 408 духовници; 271 адвокати, доктори, акушерки, фелдшери и ветеринари; 399 актьори и музиканти; 217 печатари и литографи (1), които са и сред посетителите на библиотеката, чийто основатели и първостроители в лицето на А. Башмаков и И. Йовчев полагат изключителни грижи за комплектуването на фонда ѝ.

Ценни сведения за състава и обема на фонда на библиотеката през първите години от съществуването ѝ (1879–1884) се съдържат в изработения от Илия Йовчев първи за България печатан „Каталог на книгите в Областната библиотека и музей. Постъпили до 1-й януарий 1885 г.“ (2), който отразява цялото ѝ книжовно имущество от основаването ѝ до края на румелийския период и има голяма документална стойност и за българското библиотекознание (3).

Регистрираните в него 6100 заглавия в 10 169 тома книги, периодика, карти, албуми, ноти и ръкописи отразяват хуманитарния характер на комплектуването ѝ,

което съответства на развитието на науката от края на XIX век. Каталогът разкрива и някои от тенденциите във формирането на фонда на библиотеката в първоначалния период на съществуването ѝ, в който основното ядро се изгражда от дарената Венелинова библиотека. Създадена в началото на 60-те години на XIX век от български младежи, учащи в Одеса, тя се състои от 1848 тома книги и периодични издания, в които преобладават обществените, филологическите, точните и приложните науки, и е богат извор за историята на българското книгоиздаване и книгоразпространение в епохата на Възраждането.

В печатния каталог на Илия Йовчев най-богато е представена историческата литература, която е 30% от целия фонд. По езиков състав на първа позиция е литературата на френски език – 26%, следвана от руската, която е 22%. Българските книги са едва 0,99% (4) поради обстоятелството, че в началото на 80-те години на XIX век българската книжна продукция не надхвърля 200 заглавия годишно.

Значително по-скромен е обемът на началния фонд на Народната библиотека в София. Създаден главно чрез дарения, през 1881 г. тя разполага с 3942 заглавия в 8789 тома. В състава му преобладават тези по история – 1327, по богословие – 1118, и белетристика – 705 тома (5), като ежегодно нараства с по 1500–2000 тома. В резултат на запазилата се тенденция през 1896 г. обемът на фонда включва 15 600 заглавия в 22 009 тома. Сред тях водещо място имат трудовете по история – 4037 тома, на второ място е изящната литература с 3083 тома, следвана от тези по обществени науки – 3206 тома.

През същата година в читалнята на библиотеката са регистрирани 36 021 посещения, от които 70% са от ученици и 12% са студенти, които четат главно художествена литература – 5345 тома. Сред най-предпочитаните автори са Виктор Юго, четен 324 пъти, Иван Вазов – 281, Жул Верн – 221, Александър Дюма – 171, Н. Гогол – 140, и др. (6). Посочените факти говорят, че през първите 18 години от съществуването си Народната библиотека в София има характер на общодостъпна публична библиотека, предназначена за масовия читател от средите на народа. Тази своя особеност тя запазва и през следващите 15 години, въпреки настоятелното искане на Пенчо Славейков в нея да не се допускат „улични хора“ и тя да бъде предназначена главно за занимаващите се с научна работа, независимо от

скромния научен потенциал на нацията ни по това време.

Показател, че Народната библиотека запазва задълго характера си на общодостъпна институция и че липсват трайни навици за четене в голяма част от столичани, са и публикуваните през 1905 г. в „Училищен преглед“ статистически данни. Според тях от посетителите ѝ през 1904 г. (24 588 души) в читалнята са работили 21 469 и само 3119 са взели 4983 книги за домашно ползване. Сред ползвашите я доминират хората със свободни професии – 6732, след тях следват учениците – 3081, чиновниците – 1737, учителите – 1678, и занаятчите – 552. Най-рядко са я посещавали писатели – 82, актьори – 72, и аптекари – 11.

Сред заетите за вкъщи 4983 тома преобладават художествената литература – 2444 тома, списанията – 834, книгите по обществени науки – 428, и по история – 387 т., главно на български и руски език (7). Отчайващо нисък е броят на регистрираните книги в графата „на разни езици“, включваща италиански, сръбски, полски, чешки и др. В нея за цялата година попадат само 108 заглавия, от които 58 са използвани в читалнята и едва 50 са взети за вкъщи. Причината се крие във факта, че „нашият четец малко знае чуждестранни езици и малко се интересува от тях“ (8), въпреки усилията на библиотеката да набавя най-значителните произведения, публикувани на различни езици.

Стоян Аргиров продължава добрите традиции в комплектуването на фонда на Народната библиотека в Пловдив, като обвързва съдържанието му с нейния читателски състав, характера и дейността на другите библиотеки в града. Осигурява пълното набавяне на българската печатна продукция, развива универсалния профил на фонда ѝ, като го обогатява и тематично. Извършва и сериозна библиографска подработка на комплектуването, като използва указатели, прикнижни библиографии и рецензии. Поръчва основни справочни издания, които липсват в библиотеката, разширява абонамента за чуждестранни периодични издания от 51 на 138, от които 64 руски. На базата на антикварни каталоги развива широко ретроспективно комплектуване. Издира и паметници на българската книжнина извън пределите на страната, като за обогатяване на фонда на библиотеката използва всички възможни начини за набавяне – депозит, покупка, книгообмен, дарения (9).

Вижданията си за пълна изчерпателност в комплектуването на българската печатна продукция Аргиров

разгръща в написания от него текст на „Закон за депозиране на печатни издания в народните библиотеки в София и Пловдив“ (10), като развива и активна дейност за неговото стриктно спазване.

До публикуването на закона за депозита дарителството е основен канал за набавяне на официални издания и законодателни документи: закони, статистически годишници, дневници на Народното събрание, доклади, сборници с публикувани окръжни писма, устави на различни организации, както и редица периодични издания. Водени от желанието изданията им да се запазят за поколенията, немалко автори и издатели ги предават доброволно на народните библиотеки в София и Пловдив и на университетската в столицата. Значителен е и броят на родолюбивите българи, които обогатяват библиотеките с ценни паметници на българската писменост и култура и уникални чуждестранни издания. Дарените лични библиотеки, отделни книги и периодични издания са значима част от фондовете на българските библиотеки както преди Освобождението, така и след него.

Въпреки някои несъвършенства на законодателния акт, след 1897 г. задължителният депозит се утвърждава като основен източник за комплектуването на българската печатна продукция в двете народни библиотеки в страната.

Зрелите си теоретични схващания в областта на комплектуването на библиотечните фондове Аргиров развива и в изработения от него „Правилник за народните библиотеки в София и Пловдив“ (11), в който утвърждава идеите си за универсалния състав на книжовното им богатство, формулира основните принципи на изграждане на техните колекции и определя функциите им на архив на българската книга и на възрожденския печат. Правилникът предвижда те да набавят системно не само цялата национална печатна продукция, но и „главните съчинения по всички клонове на чуждестранната наука и литература“ (12), съобразена с интересите на читателите и с мнението на видни представители на отечествената наука.

Документът създава и известни условия за развитието им като научни публични библиотеки.

Известна предпоставка за увеличаване на фондовете на библиотеките през първото десетилетие на XX век, до Балканската и началото на Първата световна война е и забележимият икономически подем, настъпил в страната, който рефлектира и върху динамиката на

книгоиздаването. Ако средната годишна продукция през периода 1886–1895 г. се движи около 350–400 книги, през следващото десетилетие (1896–1905) тя се увеличава на 800 книги годишно, а от 1905 г. до войните се регистрират 1700–1800 нови заглавия. Войните са катастрофални за българското книгоиздаване, в което се наблюдават разбираеми тенденции към спад: през 1916 г. – 380 книги, 1917 г. – 670, 1918 г. – 818, като сред тях според преценката на Тодор Боров преобладават издания с незначителен обем и лошо качество на съдържанието (13).

През годината, в която влиза в сила неговият „Правилник“, С. Аргиров публикува и вече споменатото „Ръководство“, в което на фондовете отделя специална, но кратка глава „Увеличение и намаление на библиотечния имот“ (14), в която излага цялостна система от възгледи по въпросите на комплектуването. Като застъпва много от тезите си, изложени в „Правилника“ (съобразяване на фонда с оглед на „определен кръг читатели“, източниците за набавяне, необходимостта от библиографска подработка на комплектуването, консултации със специалисти и др.), Аргиров обогатява концепциите си с редица нови моменти. Проявявайки далновидност и добро познаване на чуждестранната практика, още в края на XIX век той препоръчва библиотеките ни да използват и възможностите за вътрешен книгообмен, определяйки го като „замена“. Макар и схематично, той лансира и идеята за създаване на междубиблиотечно заемане на книги, чиято цел е да се удовлетворят интересите на читателите и от други градове в страната. Насочва и към създаване на подобни контакти „в странство“, за заемане на издания, които липсват в България. Утвърждава ролята на текущата и критичната библиография в процесите на комплектуването, като обръща внимание и върху необходимостта системно да се набавят продължаващите издания. Що се отнася до подарените книги, Аргиров съветва да се взема само „потребното и ценното“, тъй като безразборното им приемане би довело до опасно и вредно натрупване на ненужни издания във фонда.

Поради утвърденото през тези години съващане за фонда като функция преди всичко от постъпления, Аргиров допуска „намаление“ (отчисления) в много редки случаи – при „развала“ (изхабяване), при загуба, при отеляне на някои издания за размяна или при дарения на дубликати на други библиотеки в страната.

Поставяйки като приоритет в работата на библиотеката не самоцелното трупане на фонда, а неговото

активно използване и доброто обслужване на читателите, Аргиров отделя внимание и на чисто технически проблеми, свързани с неговото инвентара не, сигниране и правилно нареждане, осигуряващо намирането на книгите на мястото, определено от тяхната сигнатура.

Резервиран към систематичното нареждане на фонда, което предполага и свободен достъп на читателите до него, Аргиров препоръчва консервативното форматно сигниране, което до средата на 40-те години на XX век се прилага в голяма част от библиотеките в страната, които го предпочитат поради неговата икономичност, макар че то има и редица недостатъци.

Аргиров отделя внимание и на въпросите, свързани с опазването на фонда от „загуба и повреда“, които са сред съществените задачи на библиотечния персонал, както и на неговата проверка. дава указания да се извършат два вида проверки – „редовни и ненадейни“. Според него първите, които са цялостни, трябва да се реализират веднъж на три години, а „ненадейните“, които са административни – да се осъществяват за отделни издания по решение на ръководството на библиотеката.

Тази глава от „Ръководството“ на Аргиров е пръв опит в професионалната ни литература не само за обобщение на практическия му опит, но и за теоретично излагане на цялостна система от възгледи в областа на комплектуването на библиотечните фондове. Споделената тук система от разбирания Аргиров методично провежда с десетилетия в работата си по изграждане на фонда на Университетската библиотека, която още в първите години на XX век е най-богатата в страната по обем и съдържание на своя книжен имот, като резултат и от специалните грижи, които полагат за нея академичните ръководства на институцията. В публикувания „Отчет на Висшето училище в София за 1902–1903 учебна година и в края на своята петнадесетгодишнина“, проректорът му А. Теодоров-Балан с характерния негов изказ отбелязва: „Тя е между всички библиотеки в България първа по големината на инвентара си и единичка по негова състав. Библиотеката на Висшето училище притежава 23 447 издания по отделни имена в 44 281 тома“ (15). В същия документ Балан пледира за отпускане на допълнителни средства за набавяне на книги за фонда ѝ, тъй като с предоставените ѝ суми „едва успява да набавя потребното за дневните и непосредни нужди на преподаватели и институти и не е в състояние да посяга и към набавката на такива по-стари

издания и редица извори, без които научният интерес на преподавателите се кърши и трудът им не добива полет ни далеко, ни високо" (16).

Особено място в разработването на учението за „библиотечния имот“ или „книжовния имот“ – това са двета термина, които устойчиво се използват у нас в годините до Първата световна война, заемат „Правилник за библиотеката при Висшето училище“ (17) от 1900 г. и „Правилник за университетската библиотека“ (18) от 1917 г. Двета документа са изработени от С. Аргиров. Преобладаващата част от текста им е посветен на технологията по изграждането на фонда, изпълняващ според библиотековедите базисна функция в библиотеката.

И в двета правилника всички конкретни изисквания, отнасящи се до инвентирането, сигнiranето, нареждането, проверката и опазването на „библиотечния имот“, са разработени с педантична точност. В съответствие с правилата, утвърдени от науката за тях, обосновано се следва логиката на процесите – от постъпването на книгите в библиотеката до определяне на мястото им на стелажа, оттам до читателите и обратно.

Във втория „Правилник“, писан 17 години по-късно, когато несъмнено Аргиров е задълбочил своите теоретични познания в сферата на „набавката“, той разделя термина „библиотечен имот“ на „книжовен“ и „покъщнina“, и дефинира първия, „който се състои от книгите, списанията и всички ония издания, с които библиотеката си служи за назначението си“ (19). Тук за първи път Аргиров употребява и термина „управление на книжовния имот“, като посочва и процесите, които включва в него: „набавяне, описание, нареждане, пазене и отписване и ревизия“ (20). С въвеждането и дефинирането на термина „управление“ по отношение на фонда Аргиров доказва, че комплектуването е не елементарен, а сложен процес, състоящ се не само от натрупване на постъпления, но и от поредица технологични процеси и операции, които са свързани помежду си в цялостно единство. Основният теоретичен принос на Аргиров тук се състои в убедителната позиция, че комплектуването на „книжовния имот“ и неговото управление образуват цялостен цикъл, който се основава на общи принципи и се подчинява на единни изисквания. Така представите за науката за „книжовния имот“ придобиват известна цялостност и стройност, което е стъпка към бъдещото ѝ отделяне и обособяване в самостоятелен дял в българското библиотекознание.

Приноси в разработването на теорията за комплектуването на библиотечните фондове у нас от края на първото десетилетие на XX век до края на Първата световна война има и Ячо Хлебаров, който изгражда схващанията си в тази област под влиянието на руските авторитети Любов Хавкина и Николай Рубакин. Рубакин приема книгите и техния подбор за най-сложната и най-значителната част в библиотечната работа. Подходът му към проблемите на фондовете се отличава с по-голяма широта и дълбочина в сравнение с този на неговите съвременници. Той разделя фондовете на библиотеките на две несвързани помежду си групи. Към едната отнася големите книгохранилища, чиято задача е да приемат в своите „недра“ и да съхраняват произведения от всички времена и народи и, без да се отказват от никакви книги, да ги пазят, независимо от интереса на читателите към тях. Към втората група отнася фондовете на общообразователните библиотеки, предназначени за използване от най-широките кръгове на населението, които изискава да се създават върху основата на подбора. Комплектуването им според неговата теория трябва да бъде обвързано със задачите на библиотеките, насочени преди всичко към самообразоването на читателите. Затова на своя двутомник „Среди книги“ (1906) поставя и характерно подзаглавие: „Опыт справочного пособия для самообразования и для систематизации и комплектования общеобразовательных библиотек, а также книжных магазинов“.

Теорията за изграждането на библиотечните фондове дълго се развива в съответствие с тези негови възгледи: отделно за научните и отделно за общообразователните библиотеки.

И Хлебаров, също като Аргиров, няма публикации, посветени единствено и изцяло на въпросите на комплектуването на фондовете, макар че те го занимават постоянно. Схващанията си за тях отразява многократно в редица статии, които обхващат различни читалищни и библиотечни теми, в реферати и изказвания на конгреси, които позволяват да се проследят и анализират идеите му в тази значима за библиотеките проблематика, както и да се направят някои изводи.

Въпреки че теоретичните му възгледи са ориентирани към читалищните библиотеки, те имат особена практическа стойност, защото са насочени към поставянето на научни основи на работата в най-многобройните библиотеки в страната, чиято водеща мисия в тези години е насочена главно към самообразованието на народа.

Своите изисквания към научната организация на работата им Хлебаров представя в „Кратко ръководство за описание, класиране и нареждане на книгите в публичните библиотеки“, предназначено специално за читалищните библиотеки. С него авторът си поставя за цел да посочи основните научни изисквания, според които те трябва да се уреждат. Той не пропуска и тези за инвентирането на библиотечните фондове, които изяснява обстойно. Те звучат съвсем съвременно, тъй като се покриват с основните правила, валидни и днес в тази област. Хлебаров изиска „инвентарния каталог“ да се води така, че да дава отговор на важни въпроси, като: кога е постъпила отделната книга; колко книги притежава библиотеката; кои и какви са те (автор, заглавие, местоиздаване, година на издаването); от кои отдели на знанието са; на какъв език са; каква е формата на изданията (книга, брошура, атлас, карта и т.н.); в колко тома е отделното съчинение; каква е цената; откъде са постъпили (покупка, дар); подвързани ли са и каква е цената на подвързията (21). Хлебаров дава конкретни указания за редица тънкости, свързани с правилната регистрация на фонда, показвайки и добро познаване на основните ѝ задачи.

В ръкописния вариант на ръководството, който е значително по-обемист от публикувания, той уточнява и много подробности за регистрацията на периодичните издания, отделя внимание и на особеностите на инвентирането на специалните видове издания: карти, графики и ноти, като за тях изиска да се води самостоятелна инвентарна книга. В дадените указания личи стремеж да се уточнят и уеднакват регистрационните единици на печатните издания за библиотеките, което е стъпка към подобряване на библиотечната статистика в страната, намираща се в плачевно състояние. Формулирайки с безспорен професионализъм документиращата, информационната, контролната и статистическа функция на регистрацията на фонда, той предявява към нея и редица съвременни изисквания като: задължителност, точност и пълнота на сведенията; своевременност, непрекъснатост и оперативност при осъществяването ѝ, както и еднообразие на документацията, използвана от библиотеките (22). За да се унифицират инвентарните книги на читалищните библиотеки, Хлебаров предприема и някои практически стъпки. Още през 1910 г. издателство „Буревестник“ отпечатва такива, за които съобщава, че са „наредени според найновите явления в библиотекономията и библиограф-

фията“ (23). През 1911 г. поставя като задача на ЧС да осигури печатането на еднакви инвентарни книги за всички библиотеки, а по-късно с тях ги снабдява Читалищната кооперация, чрез която се подпомага внасянето на еднаквост в практиката чрез единство в средствата, използвани за инвентиране на фондовете.

И Аргиров, и Хлебаров обръщат внимание както на сигнирането, така и на нареждането на библиотечните фондове, но позициите им са диаметрално противоположни. Аргиров с присъщия му консерватизъм показва трайна привързаност към форматното сигниране и нареждане, предложено за първи път от Ришар де Фурнival в средата на XIII в. Отнасящо се към формалните типове за групиране на книгите, то разделя тези с еднородно съдържание. Удобно за фондовете в книгохранилищата на големи научни библиотеки, то е неподходящо за тези в читалищните библиотеки.

Яcho Хлебаров насочва предпочтенията си към систематичното сигниране и нареждане, отнасящо се към съдържателните (семантични) типове, в което вижда известни – предимства книгите се групират по отрасли на знанието върху основата на определена класификация, приета от библиотеката. Още в края на първото десетилетие на века Хлебаров проявява предпочтания към УДК, която Аргиров отрича категорично. В своето ръководство Хлебаров изяснява, че книгите съобразно сигнатурата са разделени на десет главни отдела, а всеки от тях се дели на десет подотдела. По това време според УДК са наредени книгите единствено в читалище „Съгласие“.

Фондовете на останалите читалищни библиотеки според преценката на Хлебаров се намират в „пълен безпорядък: изпокъсани, хаотично разположени, потънали в прах, лежат изоставени на произвола на съдбата“ (24), а библиотекарите в тях не познават методите за организацията им. Изяснявайки, че сбирката от книги, струпани без ред, не бива да се отъждествява с понятието библиотека, той полага системни грижи за правилната организация на фондовете им, която е задължителна за всяка добре уредена библиотека. Смисълът и значението на нареждането зависят от избора на подходящ начин, който улеснява както читателя, така и библиотекаря за бързото намиране и предоставяне на книгите. На библиотечната техника и правилното нареждане на фондовете Хлебаров се спира в редица статии, подчертавайки, че главното им предназначение е чрез тях книгите на всяка библиотека да се използват по-

интензивно и „да добият най-голямо обръщение между членовете на обществото“ (25).

Във всичко писано за организацията на фондовете се отразяват и идеите на Хлебаров за ролята и предназначението на библиотеките в демократичното общество. „Книгите в библиотеките са за хората, следователно тях трябва да се дават, а не да стоят по шкафовете с години, непобутвани от човешка ръка. Отворете свободно вратите на всяка библиотека за всички“ (26), настоява той през 1911 г. и по свой начин 20 години по-рано открива и осмисля съдържанието на първия от петте закона на библиотекознанието на Шиали Рангантан (1892–1972), гласящ: „Книгите са, за да *бъдат използвани*“ (27).

Загрижен от тревожния факт, че библиотеките на част от читалищата представляват „склад от безпорядъчно нахвърляни книги, изпрашени и измухлясили“, Васил Герджиков също си поставя за задача да даде систематизирани знания, необходими за тяхното правилно сигниране и нареждане (28). За написването на статията си, както сам признава, използва съществуващата по въпроса литература, записките си, правени по време на следването си в университета „А. Шанявски“, и опита си, натрупан от работата му в „разни библиотеки“. Като разглежда подробно използваните системи за сигниране и нареждане на книгите в известни библиотеки в света, Герджиков изтъква предимствата и недостатъците на всяка от тях.

Хлебаров формулира и някои от основните, валидни и днес принципи за комплектуване – системност, икономичност и профилираност. През 1911 г. поставя изискването набавените книги във фондовете на библиотеките да съответстват на техните задачи и интересите на читателите. В основата на процесите, свързани с комплектуването, полага идеята за подбора на най-добрите книги, като препоръчва това да става с помощта на специалисти от различни области на знанието, както и да се използват различни видове библиографии – главно препоръчителната и критичната. Предлага в помощ на комплектуването на читалищните библиотеки да се изработи анотиран типов каталог, който по същество е библиографски модел на ядрото на фонда им. Подсказва и идеята за координация в комплектуването на читалищните библиотеки, като изтъква и предимствата ѝ. В началото на века предлага да се организира бюро за книгообмен и МЗС за нуждите на читалищните библиотеки, както и да се уреди централизирано комплек-

туване за тях, преценявайки, че по този начин ще бъдат подобрени съставът и качеството на фондовете им, които на места са бедни и нездадоволителни.

Големият и важен въпрос, който го занимава постоянно, е за **подбора на книгите**, интересувал учени и библиотекари от древността до днес.

Теорията за подбора в цялостен вид създава Рубакин, който в свои трудове излага същността, целта и принципите му, особено на ядрото на библиотечния фонд, както и критериите за оценка на книжните сбирки, които оказват влияние върху възгледите на Я. Хлебаров.

Л. Б. Хавкина, която също разработва идеите за подбора, подчертава, че проблемът не е в количеството, а в качеството на книгите, и съветва да се отчитат местните условия при подбора им. Тя отдава голямо значение на ролята на библиографията при комплектуването, отбелязвайки и важността на координацията в работата на библиотеките при изграждането на фондовете им.

Препоръчвайки в библиотеките да се набавя не всичко, което излиза от печат, а само определени книги, тъй като фондовете им са ценни не изобщо с обема си, а „главно с количеството на добрите книги“, Хлебаров насочва вниманието на библиотекарите към формиране на качествения състав на книжните сбирки. Но проблемите на подбора опират до теорията за ценността на изданията, която както в началото на века, така и днес не предлага точни критерии за отчитането ѝ. Тогава кой и как да направи този подбор, за да попаднат в библиотеките действително „най-ценните книги“? Разбирачки, че подборът на книгите е интелектуален процес, изискващ преценка, която не е по силите на едно отделно лице, Хлебаров изтъква необходимостта той да бъде поверен на „сведущи лица“, по възможност специалисти за всеки отдел. Уникалността на книжния фонд на читалище „Съгласие“, засел водещо място по ценността си сред библиотеките през първото десетилетие на века, обяснява като резултат от обстоятелството, че тук всички книги се избират от комисия, съставена от специалисти от различни области на знанието. Така и теоретично, и с пример от практиката Хлебаров аргументира необходимостта да се създава съвет по комплектуване, включващ експерти, избрани сред местните жители, чрез които ще се подобри качественият състав на библиотечните фондове.

В стремежа си да определи критериите, от които да се изхожда при подбора на книги, Хлебаров стига до обобщението, че „трябва да се вземат под внимание

нуждите и изискванията на читателите, членовете на библиотеката, както и общите задачи, които преследва библиотеката" (29). Макар че не употребява думата „съответствие“, той очевидно поставя **изискването за съответствие** на състава на фондовете на интересите на читателите и задачите на библиотеката. Неговата формулировка, останала незабелязана, предхожда с повече от 50 години тази на Юрий Григориев (1899–1973) от края на 60-те години за „съответствието на състава и обема на фондовете на задачите на библиотеката и интересите на нейните читатели“, изведена в ранг на основен закон на комплектуването. Във формулировката на Хлебаров липсва единствено изискването за съответствие на обема на фондовете, но в тези години, когато стотици читалища в страната имат в библиотеките си едва по няколко десетки книги, такъв критерий не само че не е необходим за нашите реалности, но липсват и предпоставки, които да обуславят извеждането му като условие, на което да се подчини подборът на книги. Това основно правило, формулирано от Хлебаров, се прилага и днес почти във всички видове и типове библиотеки и е принос в развитието на теорията ни за изграждане на библиотечните фондove.

2. Визията за библиотечните фондove в периода между Първата и Втората световна война

Централно място в разработването на науката за библиотечните фондove между двете световни войни заемат публикациите на Ячо Хлебаров, Ценко Цветанов и Тодор Боров. И ако Хлебаров продължава да развива и задълбочава теорията за изграждане на колекциите на читалищните библиотеки, Ценко Цветанов се насочва върху същите проблеми по отношение на училищните, а Тодор Боров се концентрира главно върху въпроси на народните библиотеки. С епизодични прояви в областта на библиотечните колекции през този период се изявяват също Стоян Аргиров, Моско Москов, д-р Мара Тодорова, Маргарита Димчевска, д-р Павел Орешков, Петър Иванов и Стефан Станчев.

През тези години Хлебаров продължава да разработва въпроси, свързани със състава на библиотечните фондove на читалищните библиотеки. Той изисква те да притежават „всички най-ценни творения на човешкия дух“ (31) и да имат „енциклопедичен“ характер, позволяващ задоволяването на интересите на читатели с раз-

лична подготовка и с разнообразни духовни потребности. Той продължава да наблюдава с тревога състава на фондовете на селските читалища, които представляват около 90% от общия им брой в страната. Немалка част от тях обаче разполагат с фонд до 500 тома без особена научна и художествена стойност, поради което Хлебаров го оценява като нездраволителен и в количествено, и в качествено отношение. Съставът на литературата в тях е най-често случаен, поради което липсват книги по теми, които биха заинтересували селския читател: обработка на почвата, торене, напояване, борба с вредителите по земеделските култури и др. Затова Хлебаров настоява не само във фондовете им да се набавят книги, които съдържат полезни и необходими знания за селяните, но и цялостната дейност на библиотеките „да се организира с оглед на местните и конкретни нужди на населението, с оглед на неговия живот и поминък“ (32). Разбирайки, че успешното развитие на стопанския и обществения живот е възможно само при висока култура и грамотност на населението, той поставя изискването да се изграждат профилирани фондove, съответстващи на социално-икономическия характер на района, обслужван от библиотеките, очаквайки и събрани в тях знания да заработят за прогреса на нацията. Хлебаров единствен в българското библиотекознание отделя специално внимание на проблемите на фондовете на селските читалищни библиотеки, търсейки и конкретни практически решения за снабдяването им с действително полезни книги. Негова е идеята да се основе специално издателство за ценни и евтини книги, чрез което за десетина години те да подобрят състава на фондовете си.

Той засяга и въпроса за необходимостта да се създават библиографски указатели в помощ на комплектуването на фондовете, изтъквайки, че трудностите при подбора се усложняват от липсата както на теоретични ръководства, така и на препоръчителни библиографски пособия, без които „най-добрите книги“ трудно стигат до библиотеките и читателите. Съществуващите библиографски издания според него не могат да се използват при подбора на книги, тъй като в тях липсва анотация, съдържаща оценка на книгата от специалисти, а библиографското описание не разкрива в необходимата степен съдържанието им. За него критичната библиография е друго важно средство, което може да улесни библиотекарите при подбора на полезни книги, поради което съветва да се набавят своевременно тези, които

„добрата критика“ посочва, и да ги предлагат на читателите.

В търсене на средство за преодоляване на „безътицата“ в комплектуването на читалищните библиотеки той идва до идеята да се създаде анотиран препоръчителен библиографски указател, включващ най-добрите книги от всички отрасли на знанието, издадени у нас. Излага я в статиите си „Предстоящи задачи на Читалищния съюз“ (33) и „Да се създаде нормален каталог за нашите читалища“ (34).

Хлебаров отделя внимание и на начините за комплектуване на фондовете на читалищните библиотеки. И в онези години въпреки ограниченията средства, с които разполагат библиотеките, покупката на книги е основен начин за попълване на фондовете, но Хлебаров изисква тя да се извърши не случайно, а „своевременно“ и „систематически“. Тъй като в системното набавяне вижда известна гаранция за своевременното попълване на фонда, той смята, че ритмичността при покупката на книги трябва да бъде „задължителна“ за всяка библиотека.

Насочвайки вниманието си към абонамента, той предлага всички читалища и културно-просветни дружества да набавят необходимите им книги и периодически издания от България и чужбина чрез ВЧС, който за целта да сключи споразумения с издателите. Хлебаров изяснява и предимствата на това централизирано комплектуване. То ще осигури правилен подбор на постъпленията и ще влияе върху състава на фондовете, а същевременно ще е икономически по-изгодно – поради търговската отстъпка от издателите при покупка на едро. Идеята му от 1911 г. за централизирано комплектуване е частично осъществена чрез създадената през 1929 г. Читалищна кооперация. Ръководството ѝ си поставя за цел да издаде най-ценните творби в областта на науката, литературата и изкуството – наши и чужди, като ги предложи на читалищата на крайно ниска цена и така да подобри състава на фондовете им.

В края на 1936 г. кооперацията приема издаването и на специална библиотека „Българско народно читалище“. Уредниците ѝ, сред които е и той, си поставят за задача да отпечатат съчиненията на големите български писатели – от Паисий до съвременните, на крайно достъпни цени. Библиотеката е форма за подкрепа и на българските писатели, много от които не са осигурени материално.

Въпреки че цялостната дейност на кооперацията не дава онези резултати, към които се стреми Хлебаров,

чрез нея той полага усилия да компенсира липсата на библиотечен колектор в България, чиито цели и задачи познава от опита на развитите страни.

Даренията според него са твърде несигурен източник за комплектуване на фондовете на читалищните библиотеки, защото често нямат необходимата художествена и научна стойност, а са случаини и безсистемни.

Хлебаров пръв у нас развива идеята за стойностен книгообмен с ненужните дубликати между читалищните библиотеки. В книгообмена с издания от минали години не само вижда възможност за докомплектуване, но и търси рационална форма да се активизират част от пасивните фондове на библиотеките. Знаеики, че издания, които за една библиотека са ненужни, са необходими за друга, той предлага и конкретно организационно решение: да се създаде „специално бюро при съюза“, където да се изпращат дубликатите, срещу които ще се получават други книги на същата стойност. Предлага да се създаде и МЗС, която позволява да се заемат книги между библиотеките с цел „едно градско читалище, което има много и ценни книги да може да заеме на друго, което е бедно“ (35), като по този начин се подпомага и улеснява работата по обслужване на читателите.

Поставяйки въпросите не само за икономично, но и за профилирано комплектуване, Хлебаров иска всяко читалище да набавя само действително нужните му книги, а „много скъпите“ и „строго специалните“ да се заемат от други, по-богати градски читалища. Той засяга и важни въпроси, свързани с координацията на комплектуването между библиотеките, ратуващи за известна съгласуваност между тях при набавянето на книги и замисля използването на фондовете им да стане достъпно за всички желаещи ползватели.

Средство за осъществяване на идеята си за МЗС Хлебаров вижда в създаването на своден „централен каталог“, отразяващ фондовете на всички читалищни библиотеки. Макар и очертана бегло, идеята му за използване на сводни каталоги в работата на библиотеките се среща за пръв път в професионалната ни литература. Тя обаче не се развива, тъй като в страната липсват предпоставки за създаването им. Тези негови предложения показват, че той разбира, че времето на изолираните и независими библиотеки, разчитащи само на своите фондове, е отминало и предлага форми, чрез които съвкупният фонд на всички читалища да се използва по-активно. Идете му, очевидно заимствани от библио-

течната теория на Европа и САЩ, колкото и модерни да са за началото на века, не се реализират практически, защото са подходящи за страни с развито библиотечно дело, от което България се оказва далече.

В своите статии Хлебаров разсъждава над комплекс от проблеми, свързани с фондовете на читалищните библиотеки, като: богати ли са българските читалища с книги и добри ли са те; как се използват наличните фондове от населението; кой и колко чете в България. На всички въпроси той отговаря отрицателно. България е бедна на книги, а разпространението им е лошо и неправилно. Много от библиотеките имат малки книжни фондове, а хубавите книги в тях са рядкост. Броят на читателите е малък, а особено малко четат жените и селяните. През тези години малко чете дори българската интелигенция.

Потвърждение на мнението на Хлебаров се среща и в статията на В. Орозов „Читалищните и публичните библиотеки у нас и в чужбина“, наситена със статистически данни за скромния обем на фондовете им и тяхната ниска обръщаемост, за неудовлетворителната средна годишна читаемост на читател и на жител, за минималните средства, предоставяни от държавата за нови издания.

Според Орозов през 1934 г. в страната ни е имало 2801 читалища, от които действащи са 2068, но само членуващите във ВЧС 1684, които имат общо 109 587 члена, са представили исканите статистически данни. Съвкупният им библиотечен фонд възлиза на 1 467 326 т., като през същата година те са придобили 336 014 т., от които 45 % са художествена литература.

През 1934 г. от тези 1684 читалищни библиотеки само 45 са имали фонд над 3000 т., около 89 са с фонд от 1500 до 3000 т. и около 400 – от 500 до 1500 т. Останалите 1150 имат фонд под 500 тома. Най-голямата и най-добре уредената читалищна библиотека от началото на XX век, която запазва позицията си до края на изследвания период, е на читалище „Съгласие“ в Плевен, притежаваща над 30 000 т.

През 1934 г. същите читалища са раздели за домашно четене 763 212 т., което показва, че обръщаемостта на съвкупния им фонд е 0,52, а книгоосигуреността на жител е едва 0,25 т. Средната годишна читаемост на реален читател се движи около 7 т., а на жител – 1,25 т.

Изразходваните средства за книги на жител в страната са под 2 лв. за година. Колко нищожни са сумите, с които разполагат читалищните библиотеки за нови книги,

може да се прецени, като се има предвид, че през тези години една платнена подвързия струва между 20 и 50 лв., а кожената от 50 до 80 лв. От приведените от Орозов сравнителни статистически данни (36) се вижда, че и по този показател страната ни е на последно място в Европа.

Като слабо развита селска страна е естествен преобладаващият брой на селските читалища, които по това време са 2700, но състоянието на фондовете им е още по-критично. Те разполагат средно с по около 500 т. В някои от основаните след 1927 г. фондът не надхвърля и стотина тома. През 1935 г. читалище „Съзнание“ в с. Дъксотна има 79 т., „Пробуда“ в с. Мъглиж – 81 т., „Хр. Ботев“ в с. Баня – 79 т., а като тях са и доста други, за които в ВЧС полага грижи „да станат истински източници на знанието. Да разбогатят с книги и то ценни“ (37). Главно за тези библиотеки мисли ръководството на ВЧС, когато поставя началото на библиотека „Българско народно читалище“.

Тревожно е състоянието и на фондовете на учителските и ученическите библиотеки в страната. В публикувания „Доклад до г-н министра на народното просвещение от Учебния комитет за състоянието на основните народни и частни училища в България през учебната 1927–1928 г.“ (38), са изнесени печални факти. От съществуващите в страната 1335 прогимназии учителски библиотеки има в 883 от тях, чийто общ фонд е 170 000 т. Средно на библиотека се падат по-малко от 180 т., като годишно в тях постъпват по 6 нови заглавия.

Не по-добра е ситуацията и в ученическите библиотеки. От 1335 прогимназии само 719 имат библиотеки и в почти 50 % от тях те липсват. Средно в тях има по 97 т., а новите книги, получени през годината, са средно 13. Преобладаващата част от наличните книги са официалните издания на МНП, а другите са стари и изхабени „вследствие дългото им употребление“ и те не изпълняват своето предназначение, но по-неприятното е, че тази тенденция се запазва.

В доклада си за следващата година Учебният комитет към МНП, като изтъква, че Великотърновски окръг, отли чаща с по-висока култура и традиции, заема „първо място по количеството на книгите и в учителските, и в ученическите библиотеки (39), отбележва, че тези в първоначалните училища разполагат средно с по 52 книги. Заключението е, че въпреки уредените читални към част от ученическите библиотеки „те не могат да играят онази роля, която им се възлага“ (40).

Поради тази причина към решаване на проблемите на детските и училищните библиотеки насочват вниманието си някои детски писатели и учители библиотекари като Моско Москов, Ценко Цветанов, Асен Разцветников, Калина Малина, Маргарита Димчевска и др., които в публикациите си в разглежданата тематична област разработват проблеми на детското четене, детската книга, комплектуването и организацията на детските и ученическите библиотеки, с които оставят дира в българското библиотекознание.

Една от ранните прояви на лясковския учител и книжовник Моско Москов, регистрираща интересите му към проблемите на четенето, е неговият превод от руски език на ръководството на английския педагог Ч. Ричардсън „Как трябва да четем книги, за да може прочетеното да ни ползва?“ (41). В предговора си към изданието Москов дава ценни съвети и препоръки на младите читатели, както и някои напътствия за комплектуването на училищните библиотеки. За да се предпазят младите от четене на „разните литературни плевели“ (42), предлага да се издава специално списание „Библиограф“ или „Книгопис“, което внимателно да следи всичко, „което се явява в литературата ни и да отбелаяза онова, което заслужава да бъде прочетено“ (43).

Пръв директор на Великотърновската библиотека (44), през 1923 г. Москов завършва и първия курс по библиотекознание, организиран от ЧС. Наученото там споделя в отпечатаното през същата година кратко „Упътване за уредба на училищна или читалищна библиотека“ (45), в което дава синтезирани знания за инвентирането, сигнiranето, класифицирането и на реждането на библиотечните фондове, проявявайки се и като привърженик на идеята за методическа помощ на библиотеките.

В продължение на 60 години книжовникът М. Москов успява да събере значителна по обем (над 4000 т.) и изключително ценна по съдържание лична библиотека, в която много от книгите са издадени преди Освобождението (46). Притиснат от материални трудности през 1930 г., той предлага на МНП да я откупи, но поради финансови причини получава отказ. През 1931 г. чрез посредничеството на българиста Леон Болийо (47) тя е купена за Националното училище за живи източни езици (48) към Парижкия университет. За Франция заминават стотици издания на първите

български печатни книги, вестници и списания, както и много издания от първите десетилетия на Възраждането. И до днес колекцията на М. Москов е най-ценната българистична сбирка във Франция, в която се намират и доста редки, и ценни книги, липсващи в България.

Сред по-младото поколение изследователи на детската книга и училищните библиотеки през този период се откроява името на Ценко Цветанов – детски писател, библиограф и библиотековед. Своите възгледи като педагог оформя под влияние на религиозно-нравственото учение на Л. Н. Толстой, а библиотековедските си схващания изгражда под въздействието на Л. Б. Хавкина, чийто идеи проникват у нас още в началото на първото десетилетие на XX век и са познати на редица читалищни и библиотечни работници.

През 1926 г. Ц. Цветанов, едва 22-годишен, завършва библиотекарски курс, който му дава възможност да общува със Стоян Аргиров, а библиотекознанието остава една от областите, към която запазва своето любопитство до края на живота си. Един от документите, свидетелстващ за ранния интерес на Ц. Цветанов към библиотекознанието, е запазеният в архива му негов превод от 1927 г. на книгата „Нюйоркската публична библиотека“ (49), чийто автор е Хавкина.

Вероятно преводът е правен с цел издаване, тъй като на първия ред е записано: Библиотека „Читалищно дело“. Известно е, че ВЧС е имал намерение да издава такава библиотека, но идеите му за нея остават неосъществени, въпреки че интересът на българските библиотекари към нейните публикации през тези години е повишен. През 1928 г. у нас е преведено и издадено нейното „Ръководство за малките и средните библиотеки“ (50), което е единственият чуждестранен труд, използван от библиотекарите, стремящи се да поставят върху научни основи практическата дейност в библиотеките ни. Последовател на американската библиотечна школа и на Мелвил Дюи, с когото е общувала лично, Хавкина се обявява против ръководната роля на партията в съветското библиотечно строителство. В преведената от Ц. Цветанов книга тя отделя подчертано внимание и на интересната работа на детския отдел на световноизвестната Нюйоркска публична библиотека. Няма съмнение, че собствените си възгледи за работата на детските библиотеки и обслужването на децата Ц. Цветанов изгражда под нейно влияние. Безспорното ѝ въздействие се усеща силно в книгата му „Детски

библиотеки. Устройство, методи и значение“ от 1929 г. (51), в която той утвърждава преди всичко постиженията на детските библиотеки в САЩ и Англия, като отделя специално внимание на Нюйоркската публична библиотека, а посочената библиография в края на труда му включва само руски източници, от които четири са нейни. Превода на книгата на Л. Б. Хавкина, макар и останал неиздаден, приемам и като етап от предварителната подготовка на Ц. Цветанов за написването на собствената му книга.

Въпросите за значението на книгите за възпитанието и развитието на децата – как да четат, какво да четат, как да си избират книги, за създаването на навици за четене привличат трайно вниманието на учителя, педагога и библиотековеда Цветанов. В архива му са запазени и много ръкописи, посветени на тази проблематика, която и днес – във времето на компютрите – е не по-малко актуална.

Убеден, че възпитанието и изграждането на трайни навици за системно четене са дълги процеси, които започват от семейството и се продължават от учителя, училището и библиотеките, той поставя пред учителите (52) и библиотечните работници задачата да приобщават децата към книгата от най-ранна възраст. На тази тема, която разработва в продължение на 30 години, той посвещава поредица от статии (53) и няколко книги.

Какво да се направи, за да стигне полезното четиво до подрастващите в момент, в който у нас детската книга се използва слабо и безсистемно и от училищните, и от читалищните библиотеки? Отговор на въпроса се опитва да даде както в статията си „Детски библиотеки“ от 1928 г. (54), така и в книгата си от 1929 г. „Детски библиотеки. Устройство, методи и значение“ (55) с уводни думи от Стоян Аргиров и предговор от Ячо Хлебаров, които споделят и изцяло подкрепят възгледите на Ценко Цветанов. В нея изяснява ролята им в страни с развито библиотечно дело, като посочва разнообразните форми и средства, използвани в САЩ и Англия за оказване на полезно влияние върху нравственото и интелектуалното развитие на децата чрез книгата. Като човек, който не само ги обича и разбира, но и познава техните психични особености, поставя високи изисквания към книгите за деца и настоява грижите за детското четене и полезното детско четиво да заемат съществено място в дейността както на читалищните и училищните библиотеки, така и на учителите.

В статията си „Учителят и детската книга“ той сочи, че „учителят е, който научава децата да четат и пръв им открива богатството на книгите. Учителят е, който пръв, след букварчето, дава в ръцете на детето и първата детскска книжка, обикновено някое списание. Колкото и завидна да е неговата работа в това отношение, толкова е и отговорна. Първата книжка, попаднала в ръцете на детето, може да събуди в него любов към книгата и четенето за през целия му живот, както може и да го отврати от книгите завинаги“ (56).

За да помогне на педагогите, работещи и като библиотекари, през 1934 г. Цветанов публикува „Училищни и детскски библиотеки. Помагало за учители“ (57), в което не само изяснява ролята на детската книга в живота на детето, но и прави нерадостна характеристика на състоянието на училищните библиотеки по това време, което е толкова лошо, „че за тяхното съществуване едва може да се говори“ (58). Нещо повече: „детските библиотеки при нашите училища са мъртви, както са мъртви и учителските библиотеки“ (59). Причината за това той вижда преди всичко в мизерния състав на фонда им и в липсата на разбиране за значението на детското четене. За него потребността, „която налага час по-скоро да се организира истински детскски ученически библиотеки“ (60), е неотложна.

Това помагало, написано от тридесетгодишния Ценко Цветанов, отразява солидните му познания в сферата на всички библиотечни процеси, свързани с набавянето и инвентирането на фонда, с неговото класифициране, сигниране, нареждане и използване. Интерес представлява и каталогът – образец за малка училищна библиотека, включващ описанията на 217 детскни книги, придружени с анотации и указания за възрастта на децата, за които те са подходящи. Подборът е на вещ познавач на детската литература (българска и чуждестранна) и включва действително най-добрите детскни четива, издадени у нас през тези години.

Ценко Цветанов поставя и въпроса за необходимостта от специално подгответ библиотечен персонал – „библиотекар-педагог“, който да има солидни знания по детската литература, да обича децата, да познава спецификата и особеностите на различните възрасти, да проявява педагогически такт.

Успял да изгради цялостна и модерна концепция за функциите и комплектуването на училищните библиотеки в средата на 30-те години, той се оказва най-под-

готвеният теоретик в България в тази област на библиотекознанието.

По-късно Цветанов разработва и чисто теоретични проблеми на комплектуването на детския фонд, като акцентира върху съдържателните му аспекти (61). Темата за детските и училищните библиотеки заема доминиращо място в кръга от библиотековедски проблеми, които той разработва с вешината на педагог, изпълнен с грижа за утрешния ден на децата, които винаги са били голямата надежда на всяка нация.

В архива му са запазени и много ръкописи на записи по проблемите на детската литература, подробни бележки за голям кръг значими детски писатели, за библиотечната работа с децата, които също свидетелстват за трайните му интереси в тази област.

Един от най-близките му приятели е детският писател и библиотекар Асен Разцветников, който през 1931 г. също завършва библиотекарските курсове, организирани от ВЧС, и веднага постъпва на работа като учител по немски език в Трета софийска образцова мъжка гимназия. Като съвместява длъжностите на учител и библиотекар, полага значителни усилия за уреждането на библиотеката при гимназията. За да сподели опита си, той пише статията „Техника на ученическите библиотеки“, която по същество е методика за тяхната уредба и отразява някои нововъведения, направени от Разцветников.

Безпокойството си от състоянието на фондовете на училищните библиотеки изразяват и учителите библиотекари Еню Николов и Калина Малина.

Като установява, че училищните библиотеки „са победни дори от обществените“ и фондът им не съдържа „почти нищо ново и ценно“, особено при ограничените средства след войните, и „хубавата книга остава чужда за грамадното мнозинство от учениците“ (62), Николов предлага да се създадат библиотеки към всеки клас, които според него имат известни предимства.

Същата теза застъпва и Калина Малина. Тя сочи организирането на класни библиотеки като възможен изход от положението, при което книгите в училищните библиотеки стоят „непобутвани и потънали в прах“ (63) с години.

И двамата отбележват, че би било добре учениците да имат малки лични библиотеки „от най-отбрани творби“, но сами съзнават, че при трудните условия, в които те живеят, това е невъзможно.

Като не споделя идеите на Е. Николов и Калина Малина, Ц. Цветанов се обявява против създаването на класни библиотеки, които водят към крайно „раздробление“ на фонда им и нерационалното му използване (64). Според неговото мнение е по-рационално по модела на западната практика към всяка публична библиотека да се създаде специален детски отдел. В него учениците да бъдат обслужвани от библиотекар педагог, който да насочва всяко дете към книги „съобразно неговото развитие и наклонности“, и то така, че по никакъв начин да не се засегне свободата и независимостта на детето, които американците извънредно много ценят (65).

Подчертана загриженост към състоянието на училищните библиотеки проявява и Маргарита Димчевска, която от 1927 до 1934 г. работи в МНП и отговаря за тях. Вижданията си за съвременното им положение и тяхното бъдеще тя отразява в специален доклад до министъра на народното просвещение Никола Найденов (66). Във връзка с предстоящите изменения в „Закона за народното просвещение“ настоява те да намерят място в него, изтъквайки значимостта им като „мощни фактори за правилното умствено развитие на ученика, за изграждането на идеалите на бъдещите български граждани и за моралното повдигане на нашата младеж“ (67). Затова се стреми да покаже модели на добре работещи училищни библиотеки в чужбина. Представяйки международния опит у нас, тя търси възможности за тяхното перспективно развитие и в България. За подобряване работата на училищните, читалищните и народните библиотеки предлага към МНП да се създаде длъжността „началник на библиотеките“ (68), който да насочва развитието им и да следи за разумното изразходване на средствата, отпусканни от държавата за тях. За нея училищните библиотеки са първата крачка по пътя към грамотността на децата.

Идеите си за създаване и у нас на система от детскни библиотеки, които да бъдат в основата на библиотечната дейност, техните цели и задачи М. Димчевска развива в статията си „Детските библиотеки в чужбина“ (69), препечатана от сп. „Читалище“ (1930) и във в. „Известия на Габровската народна библиотека „Априлов-Палаузов“. (Вж. 3.5).

Като библиотековед педагог, в статията си „Майката, книгата и детето“ (70) тя утвърждава тяхната роля във формирането и развитието на културата на личността

на бъдещето. Във възможностите на майката да влияе при избора на полезно четиво за децата си. Като се съобразява с техния темперамент, индивидуални и възрастови особенности, тя вижда потенциал за събуждане на интереси към четенето и стремеж към създаване на навици за системна работа с книгата. Като педагог изяснява и въздействието на положителните герои върху детската психика, които чрез поведението и постъпките си възпитават у децата добродетели и общочовешки ценности. Авторката не пропуска да напомни, че книгите въздействат силно върху психиката на децата не само със своето съдържание, но и с външния си вид – „хартията, печата, илюстрациите, подвързията“ (71). Може би затова тя се заема да организира за пръв път в България седмица на книгата (1929–1932), която по-късно става традиция.

Във времето, през което Ценко Цветанов разработва теоретично проблемите на комплектуването на училищните библиотеки, Тодор Боров насочва вниманието си към фондовете на народните библиотеки, които в началото на 30-те години се утвърждават сред важните културни институции за страната.

Безспорен принос за решаването на тези въпроси има и цялостната училищна, просветна и културна политика на правителството на БЗНС през периода 1919–1923 г., което прави и редица демократични реформи в обществения и стопанския живот на страната въпреки кризата, настъпила след Първата световна война. Независимо от сериозните финансови и стопански затруднения, правителството на БЗНС, което е заинтересовано от повишаването на културното равнище на нацията, проявява изключително внимание и към проблемите на библиотеките. За краткия период на своето управление то успява да подготви и приеме няколко важни за библиотеките в страната закони.

Особена значимост за комплектуването на фондовете на народните библиотеки в София и Пловдив имат направените изменения и допълнения през 1920 г. в „Закона за задължителното депозиране на печатни и литографни произведения“ (72), с който депозитните екземпляри се увеличават на десет – 4 за народната библиотека в София, 3 за тази в Пловдив и 3 за новосъздаващата се народна библиотека в Търново. Измененията не засягат само броя на депозитните екземпляри. Законът дава и широки пълномощия на директора на Народната библиотека в София по отношение на не-

говото приложение, като предвижда и ефикасни наказателни санкции, в резултат на което депозитът се извършва по-редовно и води до по-значително увеличаване на книжовното богатство и на двете народни библиотеки. Значението на направените изменения в споменатия закон се вижда и от таблицата, която дава сведения за депозираните издания в Софийската народна библиотека преди и след Първата световна война (73).

Година	Книги	Списание	Вестници
1914	1151 т.	122 загл.	205 загл.
1920	2316 т.	188 загл.	247 загл.
1921	2900 т.	188 загл.	247 загл.

Разбира се, увеличението на фонда ѝ през последните две години се дължи и на нарасналата книжовна продукция в страната (за 1920–1516 заглавия; за 1921–1813 заглавия), но новият закон създава условия за по-бързото им и своевременно депозиране (74).

В продължение на седем години, в условията на постоянни войни и вътрешно и външно напрежение, при прекъснати и нередовни съобщения с Европа, библиотеката увеличава фонда си с 52 348 т.: от 102 339 т. през 1914 през 1921 г. той е вече 154 687 т.

По възходяща линия върви и увеличаването на фонда на Народната библиотека в Пловдив. Само през 1921 г. в него постъпват нови 5894 т., от които 4081 са по Закона за депозита. И в двете библиотеки се увеличава и броят на раздадените книги, и на читателите. Ръководствата им редовно публикуват отчети, доказващи видимите тенденции към превръщането им и в средища за научни изследвания. В годините от 1920 до 1923 са публикувани описите на ръкописните им сбирки, направени от проф. Б. Цонев, и описа на българските печатни книги, съставен от В. Погорелов (75). Отпечатани с подкрепата на земеделското правителство, те за дълги години остават едни от значителните паметници на българската книжнина.

Правителството на БЗНС увеличава значително и средствата в бюджета на Народната библиотека по параграфа за закупуване на книги. От 15 000 лв. до 1919 г., през 1920 те нарастват на 200 000, а през следващата 1921 г. – на 400 000 лв. Това дава основание на Стоян Омарчевски да впише в отчета си пред

Народното събрание за 1921 г. следното: „Днес тя [библиотеката – б.м., М. М.], с гордост може да се каже, че се е измъкнала от стадия на вцепенението, за да се прояви като културен институт със значение не само за българската наука, но и за науката изобщо.“

(76) Щедро отпуснатите средства за набавяне на книги дават основание на директора на Народната библиотека Стилиян Чилингиров да прогнозира, че ако фондът ѝ нараства средно годишно с 20 000 тома, след 10–15 години книжовното ѝ богатство ще достигне 500 000 т. Прогнозите му обаче не се събдват. Разразилата се остра стопанска криза в Европа не подминава и България. Рязко се съкрашават бюджетните разходи в сферата на науката, образованието и културата и преди всичко за библиотеките.

Пътища за решаване на редица въпроси на комплектуването на фондовете на Народната, Университетската и Академичната ни библиотека в условията на стопанска криза търси Тодор Боров – редактор на сп. „Българска книга“ (1930), целящо да проправя пътя на значителната българска книга“ (77). Въпреки че тогава в страната няма условия за издаване на библиографско списание, Боров успява да привлече за сътрудници най-авторитетните специалисти от областта на библиографията, библиотекознанието, книгознанието и литературознанието, благодарение на което изданието се списва с висок професионализъм, но поради кризата то оцелява едва една година и печатането му спира.

В някои от статиите си от края на 20-те и през 30-те години на отминалния век Боров разглежда широк кръг проблеми от областта на библиотечните фондове на научните библиотеки, показващи склонността му към критично мислене, обобщения и радикални изводи. В тях той поставя стратегически въпроси на националната библиотечна политика, като ги пречупва през призмата на постигнатото в някои западни страни, чийто опит добре познава. Голямата си ерудиция и широките си библиотековедски възгледи, формирани в Германия под влияние на едни от най-ярките представители на немската школа, Боров отразява и в статията си „Съвременни задачи на българските библиотеки“ (78), в която прави задълбочен критичен анализ на състоянието на фондовете и неправилната политика на комплектуването в трите големи научни библиотеки в столицата. В нея дава поредица от модерни и рационални идеи, чрез чието осъществяване те биха могли не само по-без-

болезнено да преодолеят кризисната ситуация, но и да подобрят състава на фондовете си. Една от възможностите за превъзмогването на „мизерията на най-важните библиотечни институции“ той вижда в независимото организиране на разумна „замяна“ както със собствените им издания, така и с натрупаните и необработени дубликати и трипликати (над 40 000 т. само в Народната библиотека). Настоятелно иска да се изработят каталози на дубликатите и за полезната им размяна да се създадат директни връзки с чуждестранни библиотеки или да се използват отдавна създадените за целта западни фирми. Боров предлага международният книгообмен с нови издания, дубликати от депозита и дарения да се централизира и „се ръководи от едно място“ с цел той да бъде максимално полезен на библиотеките. Идеята му е да се създаде възможност у нас да се получават по-голям брой чуждестранни заглавия, а не отново да се набавят скъпи дубликати и трипликати.

За да улесни българските библиотеки при създаването на работещи международни книгообменни връзки, Тодор Боров ги насочва към пълните текстове на специалните резолюции, приети от делегатите на Първия световен конгрес по библиотекарство и библиография (15–30 юни 1929 г., Рим – Венеция), които публикува в „Българска книга“ (79). Превежда ги веднага от немския печат, който следи постоянно, за да е информиран за новостите в европейското библиотекознание и за тенденциите на развитието в световните библиотеки.

За рационалното използване на фондовете той настоява да се изградят системи както за вътрешен книгообмен, така и за междубиблиотечно заемане, за да могат книгите на софийските библиотеки да бъдат достъпни за читателите от цялата страна и обратно.

Обявява се против безразборното приемане от библиотеките на всякакви нестойностни дарения, като съветва те „да се пробират“. Възразява и срещу неразумно големия брой депозитни екземпляри, с които обемите на фондовете нарастват ненужно и библиотеките се задържат главно с „дребни брошурки“ с ниско качество на съдържанието, чиято обработка, поддържане и съхранение имат твърде висока цена. Тук Боров поставя за пръв път в теоретичната на литература въпроса за извеждането от състава на фондовете на литературата, която никой и никога не търси, определяйки я като „мъртва литература“. Виждането му за комплектуването като двустранен процес, включващ

както постъпления, така и отчисления, чрез които се регулира съставът му, е ново за българската наука за „книжовния имот“. В своята статия той въвежда и употребата на модерни библиотековедски понятия от сферата на фондовете като: колекция, международен книгообмен, дубликати, трипликати, opera *incompleta*, opera *continuada*, с които обогатява терминологично българската теория за изграждането на библиотечните фондове. Тук доразвива вече утвърдените принципи за икономично и рационално комплектуване, защитавайки и със сериозна финансова аргументация.

Концепциите си за необходимостта от качествен, а не само количествен състав на библиотечните фондове излага в „Книги и библиотеки“ (80). Познавайки тенденциите в световното книгопечатане, чиято продукция е около 1000 книги на ден, Боров критично отбелязва, че голяма част от тях са „скъдоумни продукти“, които нямат място в библиотеките поради това, че те не са нищо повече от „книжен талаш“. Ситуацията в България също не е по-различна. От произвежданите годишно около 2500 „книги и книжлета“ значителен дял заемат безполезни „книгоподобни продукти“, чието място е извън библиотеките, които и без друго се задушават от „малоценна литература“, която не се търси и не се чете. Затова Боров се обявява против неправилното определяне на ценността на фонда на отделната библиотека от фалшиви количествени показатели, зад които се крият голям процент некачествени книги. За него задачата на истинската библиотека се състои в това, „не толкова да събира, колкото да избира“ действително ценните книги, които да предлага на своите читатели.

Така той утвърждава подбора като целенасочена дейност, чийто смисъл се изразява във вземане на решение да се включват в състава на фонда действително стойностни книги. Боров определя като мерило за качествения състав не количествените показатели за обема му, а тези за неговото активно използване от читателите, което формулира така: „Не голямото количество, пък ако ще би и мъртви книги в една библиотека трябва да бъдат нейната гордост, а силното използване на книжовния имот, голямото движение на книгите, изчитането им до последна възможност“ (81). Боров утвърждава по-високите стойности на обращаемостта на фонда и читаемостта като реални показатели за неговата обективна ценност.

В научната разработка на теоретични въпроси на фондовете приноси има и д-р Павел Орешков – известен книговед, статистик (82), библиотекар и библиограф, който върху основата на собствения си опит и на немски публикации изяснява проблеми, отнасящи се до тяхното съхраняване и опазване.

За него грижливото съхраняване и опазване на фонда са не по-малко важни от неговата регистрация, обработка и нареждане, тъй като взетите мерки за физическото му оцеляване гарантират неговото дългосрочно използване от читателите. Орешков изяснява с педантична прецизност не само операциите по подпечатването и регистрирането на фонда, които изпълняват и защитно-опазващи функции, но и необходимостта от грижи за подвързването на документите. Дава знания за деветте вида възможни подвързии, като отбелязва техните и силни, и слаби места. Като изтъква значението на проверката на фонда за неговото опазване, препоръчва тя да се извършва по „топографически“ каталог. Орешков изяснява и изискванията към санитарно-хигиенния режим в библиотечните помещения, химичните средства за дезинфекция на книгите, както и мерките, които трябва да бъдат взети за предпазването им от наводнения и пожари. Препоръчва особено ценните и редки сбирки от книги „да се съхраняват в солидни железни каси“, а целият „книжен имот“ да бъде застрахован (83).

Единствена по своето съдържание в българското библиотекознание остава студията му „Поуки от наводнението на Университетската библиотека в София през януарий 1938 год.“ (84). Тя представлява обстойно разследване, целящо да изясни действителните причини, довели до бедствието, при което са унищожени 9000 тома – значителна част от „книжовния имот“ на библиотеката, набавян с години. Студията съдържа и цялостен комплекс от предохранителни мерки и отговорности на персонала, насочени към правилното опазване на библиотечното имущество.

Интересни са и идеите в областта на комплектуването на библиотечните фондове, които Ст. Аргиров развива в доклада си, изнесен по време на участието му във Втория международен конгрес на библиотекарите и библиографите, състоял се от 20 до 30.V.1935 г. в Мадрид с финансовата помощ на фондациите „Рокфелер“ и „Карнеги“, от които в архива му е запазена почти цялата документация.

Аргиров е поканен на конгреса от генералния директор на Пруската държавна библиотека в Берлин д-р А. Крюс, вицепрезидент на Международната федерация и председател на секцията „Сътрудничество и взаимна помощ между библиотеките“. Аргиров получава и покана за участие, подписана от д-р У. У. Бишъл (85) – библиотекар в Университетската библиотека в Мичиган, който по това време е президент на Международната асоциация на библиотеките, и от д-р Т. Ернандо – президент на испанския организационен комитет. В конгреса вземат участие над 260 делегата от 35 страни от Европа, САЩ и Азия, които представляват 33 национални съюза на библиотекарите, членуващи в Международната федерация. Най-многобройна е групата от страната домакин Испания – 171 человека, след нея са Франция – 54, САЩ – 40, Италия – 31, Швеция – 13, Германия и Великобритания по 12. От славянските страни присъстват 14 делегата: 5 от Полша, 5 от Чехия, 2 от Русия и 1 от България.

Конгресът гласува и редица резолюции, насочени към решаването на поредица от въпроси в областта на международното заемане на книги. Сред тях са и отнасящите се до вземането на предпазни мерки, които гарантират сигурността на изпращаните книги, за намаляването на пощенските разходи, за освобождаването от митниците, за осъществяване на заемането директно между библиотеките, а не чрез посредничеството на централни бюра, за разширяването на обектите на заемане, като се включат и университетски издания, и др. Осъществяването им предполага и установяване на по-добри контакти между библиотеките на страните, членуващи в ИФЛА, чрез които те заедно ще могат да преодолеят редица пречки, спъващи международното им сътрудничество в областта на книгообмена и заемането на книги за временно ползване.

За това, че Вторият международен библиотечен и библиографски конгрес се провежда в атмосфера на нарастващо международно напрежение, свидетелства фактът, че сред множеството обсъждани въпроси се разглежда и този за спасяването на особено ценни книги и ръкописи от библиотечните фондове по време на война.

Само след една година този проблем за страната организатор престава да бъде предимно теоретичен. През юли 1936 г. в Испания започва гражданска война с

всички трагични последствия за испанската култура и за испанските библиотеки.

По време на конгреса С. Аргиров е помолен от секцията „Библиотеки за народъ“, ръководена от С. Миллам – секретар на Американската библиотечна асоциация, да изнесе доклад върху българските читалища. В тази секция се разискват множество въпроси на общообразователните библиотеки, свързани с финансовата им подкрепа от правителствата, поради значимостта им за осъществяване на просветните и културните цели, стоящи пред тях – както в градовете, така и в селата. Дискутира се върху необходимостта да се създават войнишки и параходни библиотеки за моряците от търговската флота, както и библиотеки в болниците и затворите, и върху усъвършенстването на подготовката на библиотекари за тях. Няма съмнение, че написването на втория доклад не е затруднило С. Аргиров не само защото той отлично познава тяхното минало, цели и задачи, но и защото като председател на ВЧС (1923–1927) знае тяхното съвременно състояние, постижения, проблеми и нормативна уредба. В доклада си разкрива ролята на българските читалища от създаването им до момента за културното и духовното израстване на българите; изяснява техния специфичен характер, отличаващ ги от западноевропейските публични библиотеки; говори за средствата, които им се отпускат от държавата, осигурени със Закона за читалищата от 1927 г., за чието създаване и проектиране през Народното събрание сам има съществени приноси.

Поради факта, че по това време в България не е създаден съюз на библиотекарите, българският представител с конгресна карта № 81 не е включен в организационния комитет.

Във форума участват личности със световен авторитет в областта на библиотекознанието и библиографията, ръководители на водещи национални библиотеки от Европа и САЩ, директори на университетските библиотеки в Париж, Мадрид, Прага, Болоня, Лима, Бон, Хелзинки, Принстън, както и преподаватели в библиотечни училища и други, с които С. Аргиров има възможност да общува и да обсъжда професионални проблеми, полезни за бъдещото развитие на библиотеките в света.

Конгресът провежда работата си в седем секции, а Стоян Аргиров участва в заседанията на секцията „Сътрудничество и взаимна помощ между библиотеки“

ките”, в която са и такива известни специалисти като М. Артигас – директор на Националната библиотека в Мадрид, Ж. Бабелон от Националната библиотека в Париж (по същото време президент на Асоциацията на френските библиотекари, създадена през 1906 г. от Евгени Морел), Ч. Болийо от Университетската библиотека в Париж, Ж. Данас – генерален директор на Библиотеката и архива в Португалия, Е. де Гролие – секретар на Бюрото за библиография на Франция и на френското списание „*Revue du livre et des bibliothèques*“, А. Есдаил – секретар на Британския музей, библиографката Л. Н. Малклес от Университетската библиотека в Париж, д-р Е. Ричардсън – консултант на Библиотеката на Конгреса във Вашингтон, както и редица други учени, които обсъждат трудни въпроси, свързани с дейността на университетските и националните библиотеки и търсят общи пътища за тяхното решение, споделяйки и своя опит.

Стоян Аргиров участва в работата на конгреса с два доклада, едно съобщение и едно изказване. Първият доклад, заявен предварително от София, влиза в официалната програма на секцията и е на тема: „Голямото посъпъване на чуждестранната литература в страните с ограничени девизи“ (86), прочетен на немски език.

В него Аргиров споделя за добрите възможности на българските научни библиотеки пред войната, когато те са могли да си набавят необходимата им чуждестранна литература директно от Лайпциг, Берлин, Париж и Лондон, и за трудната ситуация, създала се след 1929 г., когато положението започва рязко да се влошава поради сериозното намаляване на постъплението от чуждестранна валута в Народната банка. Това е една от причините, поради която както българските библиотеки, така и тези от съседните ни страни спират своите преки връзки с чуждестранните книжари, които са улеснявали своите клиенти с по 10–15 % отстъпка от цената на книгите, с която са покривани и пощенските разноски. Въпреки че в София вече има френска и немска книжарница, се създават сериозни трудности, защото те не само че отказват отстъпката, но и искат значителни комисиони, стигащи за английските книги до 50–90 %, което не е в интерес както на чуждестранните издатели, така и на българските библиотеки. Така книжарите пречат на разпространението на книгите и на чуждестранната наука и култура в България и в другите балкански страни. Пледирали за помощ при отстрап-

няването на тези пречки, Аргиров предлага да се вземат две важни решения.

„1. Издателите да отпускат своите издания на книжарите в балканските страни под изричното условие, че те няма да продават техните книги на цена, по-висока от предвидената от самите тях.

2. За да се улесни прякото изписване на книги от странство от страна на библиотеки и научни институти, да се помолят респективните правителства на страните с ограничени чужди девизи да въздействат върху своите държавни банки да правят всички улеснения при отпускане на валута за книги и да се дава предимство при изплащането на сметките на книжарниците“ (87).

Очевидно е, че докладът отразява сериозната загриженост на Аргиров за доброто и навременно текущо комплектуване на научните библиотеки в България и славянските страни с чуждестранна литература, без която информационното осигуряване на научния потенциал в страната е невъзможно.

В обсъждането на резолюцията за книгообмен между библиотеките се включва и Ч. Болийо (88), пазител в Университетската библиотека в Париж, който предлага размяната на издания между университетите да се разшири и освен дисертации да се обменят и други научни университетски издания.

Аргиров смята, че предложението е „от значение за нашия университет, който не издава свои дисертации, но би могъл да ги получава от други университети срещу своя „Годишник“ и „Университетска библиотека“ (89), включваща трудове на авторитетни български учени.

В разговора си със С. Аргиров Ч. Болийо изразява готовност да му съдейства за създаване на книгообменни връзки с научни институции във Франция, с която до този момент България не е имала такива. За да се направи достъпно за френскоговорящия научен свят съдържанието на университетските годишници, С. Аргиров предлага Университетът да издае на френски език аналитична библиография на статиите, публикувани в тях, и по този начин да се създават условия за книгообменни връзки с водещи научни библиотеки във Франция (90). Във връзка с улесняването на комплектуването с чуждестранни книги конгресът предлага всяка страна в рамките на определени срокове да издава по примера на „Deutsch – ausland. Buchtausch“ в Берлин списъци на препоръчани книги, необходими за набавяне от научните библиотеки в други страни. Смята се, че това

е особено необходимо да се прави от държавите, чито езици са по-слабо разпространени. Запитан дали е възможно такива списъци да се издават и в България, Аргиров отговаря, че това е във възможностите на „нашата Народна библиотека, която „по закон получава всички издания, печатани в България, и е задължена да издава библиографски бюллетин“ (91).

Конгресът подчертава и необходимостта правителствата или националните библиотеки периодично да публикуват списъци на официалните издания, които в този период стават обект на активен международен книгообмен.

В секцията „Специални библиотеки“ С. Аргиров се среща с българист проф. Енрико Дамиани (92) – директор на Библиотеката към Камарата на депутатите в Рим, който е не само добър познавач на българската култура, история и литература, но и искрен приятел на България, направил много за популяризирането на културата ѝ чрез преводи на творчеството на много български писатели в Италия.

По идея на директора на библиотеката „О. Красински“ във Варшава Мушковски славянските представители се събират в края на конгреса (извън програмата му) и разменят мисли за създаването на Съюз на славянските библиотекари с цел той да участва в международните конгреси и да прави предложения, полезни за славянските библиотеки. Участващите в срещата, в която не присъстват само руските представители, решават всяка страна да изработи собствен проект за целите и задачите на този съюз, който да бъде обсъден през лятото на 1936 г. във Варшава, по време на конгреса на Съюза на полските библиотекари.

Работата на конгреса е отворена към проблемите на всички видове и типове библиотеки в света, доказано е съпричастие към тях и са направени опити за решаването им, което е ясно и от приетите резолюции, запазени в архива на С. Аргиров. Те отразяват духа и идеите на конгреса и показват явен стремеж към търсене на полезни решения по пътя на международното професионално сътрудничество.

Конгресната програма предвижда също интересни и полезни екскурзии до исторически обекти, посещения на библиотеки в културни центрове като Мадрид, Барселона, Толедо, Саламанка и Севиля, както и на изложби – на испанска книга, на международни библиографии и на библиотечни мебели, които несъмнено

обогатяват и разширяват представите на участниците за историята и културата на Испания.

Участието на Стоян Аргиров в този конгрес е единствената му изява в международен форум и се осъществява година преди решението на Академичния съвет от 1 юли 1936 г. да го освободи от длъжност поради пределна възраст (93).

Скоро след това, на 9 август 1939 г. големият български учен, с право наричан „баща на българското библиотекознание“, умира и в негово лице то загубва най-ерудирания си представител, отдал на градежа на големите ни научни библиотеки, на теорията и практиката на библиотекознанието над четири десетилетия.

В края на изследвания тук период се появява и полезната статия на дългогодишния библиотекар в читалище „Развитие“ в Разград, назначен в края на 30-те години в Народната библиотека в София – Петър Иванов – „Библиотечна статистика и инвентиране“. Установил редица различия и куриози в изпращаните сведения от библиотеките на читалищата в Главната дирекция на статистиката, в които „много често посоченият брой на прочетените книги е по-малък от броя на читателите“ (94), което е практически невъзможно, той се заема да изясни някои основни термини от областта на фондовете, чието непознаване рефлектира и върху качеството на официалната национална статистика.

С цел да се въведе единство и в инвентирането, и в националната статистика, която „не може да строи данните си върху случаен изборни термини“ (95), Иванов дефинира от позициите на библиотекознанието редица понятия като: „книга“, „том“, „част“, „библиографска и библиотечна единица“, „екземпляр“, „дубликат“ и др., като изяснява и особеностите при регистрацията на многотомните съчинения, периодичните издания и „изкуствените“ сборници, често срещани в библиотеките през тези години.

Статията е израз на тенденцията към повишаване на изискванията, отнасящи се до водената в библиотеките отчетност както за посещаемостта на читателите и обема на фондовете, така и за тяхната читаемост и обрачаемост, които стават измерител за анализи на динамиката в използването им.

Анализираните в настоящата глава публикации, възгледи и факти дават възможност да се направят и някои изводи за зараждането и развитието на науката за

библиотечните фондове в българското библиотекознание, която изминава сложен и понякога противоречив път до утвърждането си като частна библиотековедска дисциплина със собствена теория и предмет на изучаване.

Въпреки че през разглеждания период не се появява нито един самостоятелен труд в тази област на библиотекознанието, се оказва, че теорията за „книжовния имот“ е сравнително цялостно разработена главно в специални раздели от нормативни документи, в статии в специализирания професионален печат, както и в библиотековедски издания, третиращи по-широк кръг проблеми на библиотеките.

Българската наука за „книжовния имот“ се формира като резултат от познаването на добрите чуждестранни практики и натрупания собствен опит, както и под влияние на теорията, създадена от водещи представители на немската, руската и англо-американската школа, която се оказва приложима и в българските научни и общеобразователни библиотеки.

Постепенно и у нас се утвърждава разбирането, че самоцелното и безсмислено трупане на какви да е книги в библиотеките не е необходимо и е безполезно. В противовес на тази неприемлива практика се изяснява понятието ценност на библиотечния фонд, което се определя не от обема му, а от качеството на подбраните книги. Водещо става разбирането за библиотечния фонд като добре подредена и правилно организирана съкупност от носители на знания, поради което необходимостта от осмисляне на неговото нареждане става основна задача на всяка библиотека.

Налага се и разбирането, че са необходими диференциран подход към „набавката“ на фонда и съобразяване както със задачите на различните библиотеки, така и с интересите на читателите.

Утвърждават се и някои от основните принципи на комплектуването на фондовете, валидни и днес, като системност, икономичност и профилираност, съответстваща на специфичния социално-икономически характер на района, в който развива дейността си библиотеката, а също и обвързването му със социалния състав на читателите.

Библиотековедите, работили през първата половина на XX век, успешно решават и поредица от въпроси, свързани с потребносността от библиографска подработка на комплектуването върху основата на би-

лиографски източници и издателски каталози (наши и чуждестранни). Те изясняват и ролята на текущата и критичната библиография в този процес, както и необходимостта от консултация и със специалисти, налагащи се и от различията в състава на фондовете на научните и общеобразователните библиотеки.

Постепенно се изгражда и цялостна система от взаимоуважение, насочени към технологията на изграждане на фонда, изпълняващ базисна функция в библиотеката. Забелязва се и подчертан стремеж към задълбочаване на познанията и постигане на известна унификация на основните технологични процеси, отнасящи се до инвентирането (изяснен е комплексът от функции, които то изпълнява), сигнирането, нареждането, опазването и проверката на „библиотечния имот“.

Значителна роля в утвърждането на науката за фондовете изиграват и опитите да се изгражда нейният понятиен апарат и да се утвърждава научната ѝ терминология, която през изследвания период се развива успешно.

Важно е да се отбележи, че през този период се изяснява и съдържанието на понятието „управление на книжовния имот“ и се утвърждава разбирането за неговата сложност, произтичаща от включването в състава му на цикъл от логично свързани процеси, отнасящи се (според тогавашното схващане) до сигнирането, организацията на нареждането, опазването, „ревизията“ и „отписването“ (разбирай : проверката и отчисленията).

В резултат на споделен опит в професионалния печат се решават и проблемите със сигнирането и нареждането на фондовете, като в практиката на библиотеките по-активно се налага форматното и по-рядко – систематичното (предимно в читалищни библиотеки).

Принципно важно значение придобиват и въпросите за проверката (ревизията) на „книжовния имот“, която като важна част от системата за опазването му намира място и във всички библиотечни правилници. В тях се появяват специални раздели, в които е формулиран комплекс от мерки, гарантиращи съхранението и трайното опазване на книжовните богатства, кумулирани в библиотеките. Идеите за координирано комплектуване между библиотеките от различен тип и вид, за вътрешен и международен книгообмен, които изпреварват значително възможностите на библиотеките не дават очакваните резултати, но са показател за модерното и из-

преварващо времето си мислене на българските библиотековеди.

Така благодарение на усилията им, полагани в продължение на десетилетия, към средата на 40-те години на XX век учението за библиотечния фонд придобива цялостност и се оформя в самостоятелен добре разработен дял на частното библиотекознание, като теорията му намира практическо приложение в българските библиотеки.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. **Постаджян**, М. Книжовният фонд на Народната библиотека „Иван Вазов“: Формиране и развитие 1879–1944. С., 1984, с. 39.
2. **Йовчев**, Илия. Каталог на книгите в Областната библиотека и музей: Постъпили до 1-й януари 1885 г. – Пловдив, 1885. 184 с.
3. **Колева**, Радка. Приноси на Пловдивската библиотека в българската наука (1879–1944). // Библиотека, 2004, № 5, 20–26.
4. **Постаджян**, М. Цит. съч., с. 36.
5. **Йорданов**, Велико. История на Народната библиотека в София: По случай 50-годишнината ѝ 1879–1929. С., 1930, с. 70.
6. Пак там, 168–169.
- 7-8. Училищен преглед, 1905, № 2, 270–271.
9. **Постаджян**, М. Цит. съч., 58–59.
10. Държ. вестник, № 41, 22 февр. 1897.
- 11-12. Държ. вестник, № 127, 18 юни 1898.
13. **Боров**, Тодор. Жivot с книги 1942–1972. С., 1973, с. 16.
14. **Аргиров**, С. Ръководство за уреждане на народни, общински и частни библиотеки. – Пловдив, 1898, 107–121.
- 15-16. Училищен преглед, 1904, № 1, с. 33.
17. **Правилник** за библиотеката при Висшето училище. – София : Държ. печ., 1900. 43 с.
18. **Правилник** за Университетската библиотека. – София: печ. С. М. Стайков, 1917. 40 с.
- 19-20. Пак там, с. 10.
21. **Хлебаров**, Я. Кратко ръководство за описане, класиране и нареждане на книгите в публичните библиотеки. // Книжовник, 1910, № 1, 7–8; № 2-3, 51–55; № 4–5, 118–120.
22. **ЦДИА**, ф. 1324, оп. 1, а.е. 181, л. 81–82.
23. Книжовник, 1910, № 1, гръб на загл. с.
24. **Хлебаров**, Ячо. Нашите читалища. // Читалище, 1911, № 2–3, с. 50.
- 25–26. **Хлебаров**, Ячо. Коя библиотека е добре уредена. // Читалище, 1911, № 2–3, с. 78.
27. Шиали Ранганатан – виден индийски библиотековед и документалист, автор на широко известните в Европа пет закона на библиотекознанието и на фасетната класификация, организатор на библиотечното дело и на библиотечното образование в Индия. На него принадлежат над 800 публикации, сред които и 60 книги. Най-известните от тях са „Пет закона на библиотекознанието“ (1931), „Класификация с двуеточие“ (1933), „Комплектуване на библиотеките с книги“ (1952) и редица други, публикувани на английски език.
28. **Герджиков**, Васил. Как се нареждат и означават (сигнират) книгите в библиотеките. // Читалище, 1914, № 7–9, 172–191.
29. **Хлебаров**, Ячо. Как трябва да бъдат уредени публичните библиотеки. // Читалище, 1911, № 4–5, с. 123.
30. **Григорьев**, Ю. Методологические проблемы советского библиотековедения. // Уч. зап. Моск. гос. инст. культуры, 1968, вып. 15, с. 69.
31. **Хлебаров**, Ячо. Читалищните библиотеки. // Читалище, 1936, № 5–6, с. 130.
32. **Хлебаров**, Ячо. Преддесетия конгрес на Читалищния съюз. // Читалище, 1928, № 3–4, с. 58.
33. **Хлебаров**, Ячо. Предстоящи задачи на Читалищния съюз. // Читалище, 1938, № 5–6, 120–132.
34. **Хлебаров**, Ячо. Да се създаде нормален каталог за нашите читалища. // Читалище, 1938, № 9–10, 257–259.
35. Протоколи на Учредителния конгрес на читалищата. // Читалище, 1911, № 4–5, с. 147.
36. **Орозов**, Владимир. Читалищните и публичните библиотеки у нас и в чужбина. // Читалище, 1936, № 5–6, 138–140.
37. **Хлебаров**, Я. Читалищните библиотеки. // Читалище, 1936, № 5–6, с. 131.
38. Училищен преглед, 1929, № 10, 190–192.
- 39-40. Училищен преглед, 1930, № 9, 258–259.
41. **Ричардсон**, Ч. Как трябва да четем книги, за да може прочетеното да ни ползва?; Прев. от рус. М. Москов. – Търново : книж. Е. поп Христов, 1899. 112 с.
- 42–43. Пак там, с. 2.
44. **Попйорданова**, Н. Първият директор на библиотеката. // Библиотекар, 1989, № 1, с. 15–22.
45. **Москов**, Москва. Упътване за уредба на училищна или читалищна библиотека. – Търново : Ново време, 1923. 16 с.
46. **Танчев**, Иван. Закупуване на библиотеката на Моско Москов от училището за живи източни езици в Париж. // Изв. на НБКМ, т. XXII /XXVIII/. С., 1994, 498–513.
47. Леон Болийо (1876–1965) – изтъкнат френски българист, езиковед. Професор и титулляр на Катедрата по български език и литература в Училището за източни езици от основането ѝ до 1947 г.
48. Училището е основано през 1795 г. Първите катедри по славянски езици (сръбскохърватски, полски, чешки) се обособяват през 1920/1921 г. Проф. Йордан Иванов ор-

ганизира и чете тук факултативен курс по български език от 1921 до 1930 г. През 1933 г. се създава самостоятелна Катедра по български език и литература. Училището съществува и днес под наименованието Национален институт за източни езици и цивилизации.

49. **Хавкина**, Л. Б. Нюйоркская публичная библиотека. – 2. изд. Москва : Унив. Шанявского, 1920. 45 с.

50. **Хавкина**, Л. Б. Ръководство за малките и средни библиотеки : Прев. от рус. Георги Жечев. – Шумен : печ. Спас Попов, 1928. 208 с.

51. **Цветанов**, Ценко. Детски библиотеки : Устройство, методи и значение. София : Хемус, 1929. 62 с.

52. **Цветанов**, Ценко. Учителят и детската книга. // Читалище, 1933, № 1–2, 3–5.

53–54. **Цветанов**, Ценко. Детски библиотеки. // Книгопис, 1928, № 5–6, 135–138.

55. **Цветанов**, Ц. Детски библиотеки : Устройство, методи и значение. – София : Хемус, 1929. 62 с.

56. **Цветанов**. Ц. Учителят и детската книга. // Читалище, 1933, № 1–2, с. 4.

57. **Цветанов**, Ценко. Училищни и детски библиотеки : Помагало за учители. София : Ив. Коюмджиев, 1934. 48 с.

58–59. Пак там, с. 5.

60. Пак там, с. 6.

61. **Цветанов**, Ц. Комплектуване на детския библиотечен фонд. // Год. на ББИ „Елин Пелин“, т. 2. 1947–1951. София, 1953, 63–67.

62. **Николов**, Еню. Класни библиотеки. // Читалище, 1926, № 1, 23–24.

63. **Калина Малина**. Подвижни ученически библиотеки. // Учит. мисъл, 1929, № 7, 461–464.

64. **Цветанов**, Ценко. Детски библиотеки. С., 1929, с. 25.

65. Пак там, с. 29.

66. **НБКМ-БИА**, ф.35, а. е. 95, л. 12

67. Пак там, л. 12.

68. Пак там, л. 13.

69. Читалище, 1930, № 5–7, 146–149.

70. Читалище, 1932, № 7–8, 166–167.

71. Пак там, с. 167.

72. Държ. вестник, № 195, 29 ноем. 1920.

73–74. Из отчета на Министра на народното просвещение за 1921. // Читалище, 1922, № 3–4, 32–40.

75. **Цонев**, Б. Опис на славянските ръкописи и старопечатни книги в Пловдивската народна библиотека. София : Пловдивска народна библиотека, 1920. 292 с.; **Цонев**, Б. Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека : Т. 2. София : Държ. печ., 1923. 553 с.; **Погорелов**, В. Опис на старите печатни български книги (1802–1877). – София : Държ. печ., 1923. VII, 796 с.

76. Из отчета на Министра на народното просвещение за 1921 г. // Читалище, 1922, № 3–4, с. 32.

77. **Бълг. книга**, 1930, № 1, с. 1.

78. **Боров**, Тодор. Съвременни задачи на българските библиотеки. // Училищ. преглед, 1932, № 1, 120–136.

79. **Резолюции** на Първия световен конгрес за библиотекарство и библиография в Рим – Венеция от 15–30 юни 1929. // **Бълг. книга**, 1930, № 1, 57–58.

80. **Боров**, Тодор. Книги и библиотеки. // Училищ. преглед, 1940, № 5–6, 762–767.

81. Пак там, с. 766.

82. **Орешков**, Павел. Българската книга по време на войните 1912–1918. // **Бълг. книга**, 1930, № 3, 263–267; **Орешков**, Павел. Българската книга след войните (1919–1928) : Книгописна статистика. // **Бълг. книга**, 1930, № 4–5, 379–390; **Орешков**, Павел. Книгописната ни статистика в навечерието на войните и съдбата ѝ до 1928 год. София : печ. Графика, 1931. 16 с.; **Орешков**, Павел. Книгата в България през 1930 година. // Читалище, 1931, № 8–10, 161–177.

83. **Орешков**, Павел. Запазване на библиотечните книги. // Читалище, 1935, № 7–8, 193–208.

84. **Орешков**, Павел. Поуки от наводнението на Университетската библиотека в София през януари 1938 г. // **Библиотекар** (Шумен), 1938, № 1, 24–47.

85. Уилям Уърнър Бишъп (1871–1955). Един от най-авторитетните американски библиотекари, получил световна известност. От 1907 до 1915 г. е директор на читалнята на Библиотеката на Конгреса. От 1915 до 1941 е директор на Университетската библиотека в Мичиган. Автор е на около 290 публикации. От 1918 г., в продължение на 20 години, е лидер на Американската библиотечна асоциация (ALA). Оказва силно влияние върху цялостното изграждане на нейната политика и за утвърждаването ѝ в областа на международните интелектуални контакти. Президент на ИФЛА от 1931 до 1936 г. Съветник на Ватиканската библиотека по проекта за цялостната ѝ реорганизация. Член на Лигата на нациите. От 1928 до 1943 г. ръководи групата във фондация „Андре Карнеги“, разпределяща даренията за библиотеките. Направил е много за изграждане на международното професионално сътрудничество между библиотеките.

86. **НБКМ-БИА**, ф. 287, а.е. 20, л. 16–21.

87. Пак там, л. 20–21.

88. Брат на френския българист Леон Болийо.

89–91. **НБКМ-БИА**, ф. 287, а.е. 20, л. 25.

92. Енрико Дамиани (1892–1953, Рим) – италиански учен и славист. Професор по български език и литература в Римския университет. Превежда на италиански „Разкази“ от Иван Вазов, „Епически и лирически стихотворения“ от Пенчо Славейков, „Разкази“ от Елин Пелин, „Песни“ от Димчо Дебелянов и др. Сътрудничи на списание „Читалище“.

93. **НБКМ-БИА**, ф. 287, а.е. 8, л. 30.

94. **Иванов**, Петър. Библиотечна статистика и инвентиране. // Читалище, 1942, № 7–8, 213–217.

95. Пак там, с. 213.

ТВОРЧЕСКАТА ДРУЖБА МЕЖДУ ТОДОР ХРУЛЕВ И НЕДЮ ЖЕКОВ, ОТРАЗЕНА В ЕПИСТОЛАРНОТО НАСЛЕДСТВО

Николай Ликовски

Дейността на тези двама изтъкнати възрожденци е посвое му интересна и забележителна. Работили и творили в различно време, в един период пътищата им се пресичат, за да родят интересна дружба помежду си, която в голяма степен подпомага дейността им на книжовници и просветители. Освен общите цели и общото поле на просветата, където изявяват своя талант, освен общото желание да бъдат полезни за народа си, тях ги свързва още и общият им корен – възрожденският Лясковец, в който са родени и който е люлка още на плеяда известни възрожденски дейци и подвижници – Стоян и Павел Калянджи, Петър Однаков, Никола Козлев, Цани Гинчев и много други¹. Тодор Тодоров Хрулев е роден през 1821 г.² Първоначално учи при Максим Райкович, известно време е с баща си градинар в Белград, а после учи и малко в Пловдив. Липсата на средства го принуждава да стане учител в Пирдоп за кратко (1840–1842)³, след което стремежът му за по-високо образование го отвежда в Свищов при добилия изключителна популярност тогава учител Христаки Павлович и неговото „славяно-елинско“ училище, в което е въведена взаимоучителната метода. Там той е ученик и прислужник, но скоро трудолюбието му е оценено и през 1864 г. постъпва учител в новооткритото училище в Харизанска махала в Свищов. Тук Хрулев ще отдае всичките си сили и умения за издигане на просветното дело, тук ще свие семейно гнездо, тук ще напише и издаде многобройните си трудове⁴.

Разбрал от малък, че всичко се постига с изключителен труд, че на народа са му нужни просветители и всеотдайни хора, той ще учи на това всичките си ученици, приятели и колеги.

Ако трябва да формулираме с няколко щрихи живота му, това ще бъде всеотдайната работа в новобългарското училище, превеждане, издаване и разпространение на новобългарската книга и изтощителната борба срещу фанариотството. Това последното, всъщност коства и живота му: наклеветен от търновския гръцки владика Григорий, че е бунтовник, Хрулев е арестуван, затворен и съден в Русе и изпратен на заточение в Диарбекир в средата на 1864 г. Крехката му натура не може да издържи несправедливото обвинение, раздялата със семейството и работата му и на 30 януари 1865 г. той умира далече от роднини и роден край. Погребан е в двора на арменската църква „Св. Безсребърници Козма и Дамян“, където по-късно намират последен покой още няколко десетки български революционери⁵.

Неговият млад приятел Недю Николов Жеков⁶ е роден през 1843 г. Още 16-годишен, той вече е учител в Долна Оряховица, а септември в Лясковец и Разград. През 1863 г. заминава за Белград, където учи и завършва Богословското училище, а по-късно следва и във Висшата школа до 1870 г. Ректор е на Петропавловския манастир. Умира през 1907 г.⁷

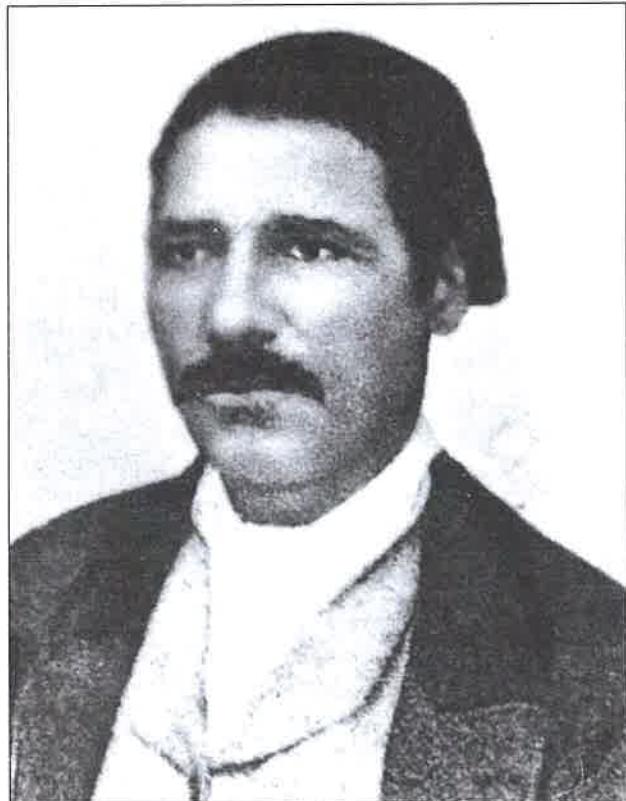
Тодор Хрулев никога не е преставал да се интересува от родния си край. През всичките години на учителствуването си в Свищов той се е грижел да подпомага с

каквото може напредъка на просветата и културата в селото. При него учат много младежи от Лясковец, които после стават учители там и в околността; при издаване на различните си книги, той непременно подарява от тях на „школята в Лясковец“, води оживена кореспонденция със свещениците Стоян Брусов и Гани Козлев, които наставлява да изхвърлят от църквата проповедите на гръцки, снабдява ги с богослужебни книги. А всяка една от новоизлезлите книги на български книжовници предлага и в Лясковец, защото се знае, че той е бил един от основните разпространители на новобългарска книжнина в Средна Северна България⁸. През него са минавали почти всички книги от Виена, Белград, Русия и Бесарабия. Той разпространява книги на Г. С. Раковски, Павел Калянджи, Сава Радулов⁹ и още много други. Запознат в най-големи подробности с учебното дело в околността, той е разпределял и изпращал съобразно нуждите и степента на училищата книги из целия регион¹⁰.

От друга страна се е развивал паралелно в това време и юношата Недю Жеков. На 1 ноември 1858 г. 50 души, жители на махалата Чертовец в Лясковец го уславят за учител. „Ние, долуподписаните селяни лясковчани – се казва в „условителното“ – които живеиме в махалата на Святаго Георгия, определихме си за учител господина Недялка Николова за 1800 гроша“. И така той ще остане тук за цели три години – до края на 1861 г.¹¹

Тъкмо през това време се развива и дружбата между двамата. Научил, че в Лясковец има нов (и при това търде млад) учител, Хрулев бърза да се запознае с него. Последвалите събития недвусмислено показват, че причината за това приятелство не е само напомнянето му да се отнася добре с братовите му деца, които са ученици при Жеков, а много по-дълбока¹².

По времето, от когато датира първото публикувано тук писмо, Хрулев е вече минал 35-годишна възраст – човек улегнал, видял много в работата си, изградил една цяла институция в крайдунавския град, написал и издал десетина книги. От другата страна е един юноша, който тепърва навлиза в дебрите на учителствуването, човек още незапознат с методите на преподаване, с литературата, с необходимите учебници. Той още няма изграден манталитет на преподавател, на стълб в едно населено място. Него чорбаджиите още го смятат за дете, камо ли пък да го слушат в градежа на общополезни дела. Търде резонно е да се запитаме какво би могло да свързва тези двама коренно различни про-

Тодор Хрулев

светители. Отговорът е твърде прост – българщината, желанието да си полезен, да предадеш на по-младия опита си, знанията си и най-вече събраната житейска мъдрост. „Бъди смирен, почитай свещените лица – съветва го Хрулев – и по-старите, умно и прилично со секого.“¹³ Същевременно, отчитайки, че младежът може да му се обиди, той се извинява: „Можи да ти са види криво да та уча, но аз мисля да не ми е срамота... като по-стар от тебе“¹⁴. Съзнавайки ролята и преходността на поколенията, Хрулев му обръща и сериозно внимание за мисията, която той трябва да продължи: „Ний старите ще умрем, а вий ще останите на местото ни – отваряйте си очите да бъдите добри и за себе си, и за хората да сте полезни“¹⁵. Какъв пророк се оказва Хрулев – самият той не е знал, че само 5 години по-късно ще отиде курбан за родното добро, а Жеков ще остане като продължител на неговото дело – дори и след Освобождението като строител на новата българска държава.

В случая е малко едностранично всичко това, което говорим. Едностранично, защото не са се запазили писмата на Жеков до Хрулев, за да можем да въз-

Недю Жеков

становим картина на мисълта на младия човек, поставен в екстремните условия на българското проповедение. Но всъщност действията му в по-късен период показват, че тези духовни и житейски уроци, които му дава Хрулев в кореспонденцията им, са намерили благодатна почва в неговата душа. А уроците на Тодор Хрулев са много – и за отношението към по-възрастните, и към самоподготовката, и към жаждата за четене на книги¹⁶. И не на последно място – към творчеството. По подобие на своя учител и Недю Жеков ще се обърне в определен момент към книгата. През 1867 г. той ще издири един стар ръкопис¹⁷ за живота на Теодосий Търновски и ще го обработи и напечата в книгата „Стълп православия“. По-късно ще издаде в Белград още една книга¹⁸, а големият му труд за живота на светите ще остане неиздаден.¹⁹

Но това е по-късно. А в 1859 година той тепърва навлиза в учителското поприще и е естествено да се обърне към своя съселянин, за когото говорят, че е постигнал големи успехи в свишковското училище и че

цяла Северна България учи по неговите учебници и книжки. А преработеният и издаден „Кириакодромион“ на Софоний Врачански, издаден през 1856 г. като „Евангелие“, му носи нова слава²⁰.

Всички изследователи са единодушни, че благодарение на помощта на Тодор Хрулев Недю Жеков се запознава и започва да прилага взаймоучителния метод в лясковското училище, въвежда взаймоучителните таблици на Неофит Рилски, децата учат на чинове, а не седят на земята, въвежда четенето и писането да стават едновременно. И на всичкото отгоре започва самообразоването си. За това му помага и Хрулев: „Прочитай всякакви книги – съветва го той – а най-много духовни с разсуждение, туряй по малко от всяка в главата си“²¹. По-късно той ще въведе в учебната си програма и някои от книгите на Хрулев – „Свещена история“ и „Катихизис“ – ще иска да се запознае и да има и книги от руски автори.

И тук, мисля, му е мястото да сложим онова описание на себе си, което Хрулев прави с няколко изречения и което го характеризира като изключително честен и безкористен просветител и всецяло отдален на народа си: „аз съм чиялк грешен, на сичките си дела усерден, всячески да обичам приятелите си и сичките хора, колкото ми е можно и съм готов со сяка радост да слугувам без никоя леност секому, който испроси моята заслуга“²². И още: „Слушай, братко, твърде накъсо: мене нищо не ми тежи, което иска труд, защото аз съм роден за труд“²³. Изглежда, че и самият Хрулев е съзнавал мисията на младия си колега, защото бащински го съветва: „Само гледай да не си повредиш очите и гърдите. При това...мъчи ся да бъдеш кротак, смирен и добър со секого“²⁴.

Трудно е, от гледна точка на днешния ден, да си представим такава изключителна безкористност, такава работоспособност в името на добруването на народа. Това са все категории, които създаде и възпита Българското възраждане. И може би затова този период ще остане записан със златни страници в националната ни история. Ламтежът към наука, към взаимопомощ, към творчество и духовно извисяване е характерен белег за цели поколения възрожденци. Всеки е търсел в другия духовен брат, на когото да изповядя желанията и целите си. Епистоларната ни литература с изпъстрена с такива върхове на човешки взаимоотношения, в които симптоматично са извисени най-големите цели на една възраждаща се нация. Тодор Хрулев и Недю Жеков не

правят изключение от това правило – те само го потвърждават. Няколкото писма в един период от три години са нищожен материал за създаване на определена теза, но те са сътен път подсказват, че когато главната ти цел е духовното извисяване и морален просперитет на нацията, достатъчни са дори само няколко изречения.

Две години след последното писмо Тодор Хрулев ще поеме пътя на своята Голгота. Една година по-рано Недю Жеков ще тръгне за Белград, където ще изгради морални достижения, които ще му помогнат да служи на народа си повече от 4 десетилетия. Двамата няма да знаят взаимните си съдиби, но и двамата ще носят в сърцето си пълнотата от взаимното им общуване. А ние днес ще търсим и мултилицираме примера им, защото такива славни мъже са необходими на всяка нация и на всяко историческо време²⁵.

Свищов, 16 август 1861 г. Недю Жеков продължава да иска книги от Русия, но Хрулев е преустановил кореспонденцията, тъй като тези книги ще ги прати Павел Калянджи.

Г-не учителю Недъю!

Аз преди малко, когато приех пламенното ти писмо, много умилих на жаркото ти желание и на братата ти към мене наклонност. За туй на часа ти явих, чи ще харча пари и ще пиша изново в Одеса до други търговци за желаемите ти книги, но доде ми не въмпора, аз получих от Стюяна Килинжиев из Лясковиц писмо, в което ми яви, че той писал на братца си Павла за тези книги и той ми бил явил, чи ще ви ги испрати. За туй знай, чи аз спрях, та не писах в Одеса да не ти правя харч. Виш, споразумей са с Павла чрез Стюяна, чи ако са откажи Павла, яви ми да пиша аз в Одеса.

Твой приятел
Т. Т. Хрулев

[На гърба]: На господина учителя Недя в
Черт.махала
В Лясковец

НБКМ-БИА, ф.68, а.е.4, л.165 /II В 8536/
Ръкопис, 1 л., 1 п.с. 10,5/17,5 см.

Свищов, 4 октомври 1859 г. Тодор Хрулев моли учителя Недю Жеков да обърне повече внимание на децата на брат му Петко, които учат при него. Изпраща му книга в гар.

Словесний учителю Недъю!

С настоящето си писамце като та поздравлявам, приносям ти гар един „Писменник“ и та умолявам дано сториш труда да пригледваш децата на брата ми Петка с по-големо старание дано ся усилият по-скоро в чтението и писанието, с което много ще мя задължиши и зарадуваш. Аз и занапред не ща тя забрава, само ако соответствоваш на умоляването ми. И без друго останувам

твой приятел

Теодор Теодорович Хрулев

П.П. Яви ми дохождат ли редовно и какви книги им требат.

[На гърба]: С една книжка. На учителя Недя в Лясковиц.

НБКМ-БИА, ф.68, а.е.4, л.159 /II В 8532/.
Ръкопис, 1 л., 1 п.с., 12,5/20 см.

Свищов, 21 март 1861 г. Тодор Хрулев съветва Недю Жеков как да се държи в обществото. Разкрива приятелските си чувства към него. Ще помогне да се изпратят книги от Одеса, които са му необходими в преподавателската работа.

Учителю Недъю,

Честното ти от 17 сего приех днес благодарно и приглежда сичко с внимание – гледам чи си напрягате чувствата да покажите, чи много ма почитате. Радвам ся и благодаря – като исполнявате една ваша християнска длъжност, както са били и аз да правя същото към постарите – понеже смея да река, чи вникнувам в дълбочината на сърцето ти, колкото ми е можно, за туй от моя страна ти давам свободен вход при мене като един същи твой брат и от днес напред пишете ми смело без никакя политика и церемония. Защото пред мене церемониите са в презрение, стига ти да си желател за доброто и за каквото имаш нужда пиши ми свободно и аз съм готов на сичко да ти послужа братски колкото ми е можно. Слишай, братко: бъди смирен, почитай свещените лица и по-старите, обхождай са умно и прилично се секого, прочитай секакви книги, а най-много духовни с

разсуждение, туряй от всяка по малко в главата си и не са бой да са вовираш да станеш приятел и с по-големи хора, защото и големите хора са били малки – можи да ти са види криво да та уча, но аз мисля да не ми е срамота като ти давам кратки совети към доброто като постар от теб. И аз тъй съм са овирал и съм придобил на много по-големи хора благоволението към мене.

Ний старите ще умрем, а ви ще останите на местото ни – отварайти си очите да бъдите добри и за себе си, и за хората да сте полезни.

За желателните ви книги ша пиша в Одеса да питам, но ще имате търпение до когато имам оказион за там, защото по пощата са иска около два цванца харч за едно писмо до Галац и от там до Одеса. Стига чи желаете, аз ще са погрижа за вас колкото мога. Бъди спокоен за катихисис и свещ[ена] история за братова ми син после ще му пратя, чи сега на часа немах при мене. Благодаря ви за букуварчетата, приберете ги и ако трябва ощи да ви пратя каде Гиргийовден. Има да ми додат нови печатни книги и като додат, ще ви явя. Прощавай до други път.

Твой приятел
Т. Т. Хрулев

Предай другите писма според надписа им.

[На гърба]: На даскал Недя в Чертовската махала, Лясковиц.

НБКМ-БИА, ф.68, а.е.4, л.160-161 /II В 8534/.
Ръкопис, 2 л., 3 п.с., 11/17 см.

**Свищов, 21 март 1861 г. Не изпраща книги за
тлененниците си, а ръкописен учебник, който да ползват
всички и други негови пъкописи, подходящи за преподаване.**

Недъ,

Аз ти писах, чи ще пратя за братова си син катихисис и свещенна история, но като размислих, чи ти си трудолюбив чияк, намерих за по-добро да ти пратя някои копия от мои преводи за тези науки да ги препишеш на чисто и да ги даваш на по-силните деца да си преписват по малко секий ден и да учат. Затуй ти праща свещенна история доста сгодна по мой план, стига ти да я одобриш, препишиш на чисто и да я даваш на децата да

пишат от твоя ръкопис, защото на моя ръкопис не могат позна словата като са набързо и неясно писани за малки деца. Испращам ти за катихисис православно исповедание, което е корона на катихисиса и има четвърта част за иконите, но понеже има некой лист пропаднал от него, затуй ти праща и един ръкопис катихисис, за да допълниш от него онова, щото липсува в православното исповедание.

При това ти праща и четвъртий ръкопис – „Нравоучение“ да предаваш и от него на децата: ако щеш да го четат по книга, ако щеш, кога сколасаш по-рано да ги замъчиш и да им разстълкуваш по малко, колкото ти стига ума, защото такви тълкования отварят на децата ума. Православното исповедание да не го криеш от поп Гане и поп Стуюян – те са хора с добра душа. Ако обичат – нека четат в него. За тех има много добри работи вътре – Има страшни ответи и за протестанти, и за папищаши, но като ги получиш тези неща, на часа да ми са отговориши. Най-сигурно писмото дохожда като го дадеш в Търново на Ратча киражията или на даскал Никола Златарски – той да му даде с 20 пари бакшиш, ако не са скапиш, защото тъй ходят писмата лесно, като колата с катрана.

Поздрави старите ми приятели поп Гане и поп Стуюна, на които целувам ръка и кажи им да не ми са сърдят за писмо, защото немам време никак. Вчера съм отговорил на 10 писма и сега каквото гледаш, пиша ти много бързо на крака. Прощавай.

Твой приятел
Теодор Т. Хрулев

Вчера писах на Стуюна Калинжиев, но забравих да му пиша за 20-те географии – кажи му, чи Радолов ми пиши от Болград да искаш от Стуюна 20 негови географии. Кажи му да ми ги испроводи по-скоро, ако си са расправени – по-скоро нека ма убедоми.

[На гърба]: На учителя Недя в Лесковиц.

НБКМ-БИА, ф.68, а.е. 4, л.162-163 /II В 8533/.
Ръкопис, 2 л., 3 п.с. 11/17 см.

**Свищов, 1 август 1861 г. Недю Жеков моли за руски
учебници. Хрулев описва характера си пред него и го
съветва да се изгражда като добър и полезен човек.**

Братко!

Честното ти от неделя писмо приех благодарно и като го прочетох, почувствувах дълбоко в себе си сожаление за Вашето пламенно желание, което имате за реченните книги. Ти от чрезмерната си жаркост ся увайковаш и си оплакваш младостта като най злочестник, макар и да си хиляди пъти по-честит от много хора. Ти плачеш, чи страдаш от секакви беди. Това е правда, защото на този пустошний свят сички – от царя до говедаря – се са в разни беди, но ти като си добър хр[и]с[тияни]н, да се не боиш от нищо като аслан (Бог нам прибежаще в скорбех) не убоим ся. Ти са чудиш що съм за чияк – ето аз ти са изографисвам цял с две-три речи: аз съм чияк грешен, на сичките си дела усерден, всячески да обичам приятелите си и сичките хора колкото ми е можно и съм готов со сяка радост да слугувам без никоя леност секому, който испроси моята заслуга - ето това съм.

Вий полагате голема надежда на мене и аз ще са считам честит, ако са сподобра да ви удовлетворя надеждата. Слушай, братко, търде наистък: мене нищо не ми тежи да ви послужа. Аз ся старая за вас като същия ти, но знайте, чи сичките хора не са тъй. Тия на които пиша в Одеса или са много заняти, или са много тешки, или ся много лениви – на 4 писма едвам едно ми отговориха и то не право до мене, но чрез другого ма поздравиха и явиха, чи не ма тий книги в Одеса, което ви и явих, но като гледам писмото ви, не мога го остави тъй хладнокръвно. Ето знайте, чи по желанието ви пак ще пиша утре по поща-вампор до Одеса, пак на други по-малки търговци за тези книги, чи каквото ми явят, ще ви пиша, са ще са харчи за писмата.

Ваш приятел Т. Т. Хрулев

Щях да ти пиша по-дълго, но съм занят с много работи, затуй не ми търси курсур – аз та обичам като брат (бъди уверен) и много са радвам на усердиято ти и желанието ти, дето обичаш да прочиташи, защото туй прочитание ще та направи остьр, искусен и вежлив на сяка страна. Само гледай да не си повредиш очите и гърдите. При това, много ти са моля, мъчи ся да бъдиш кротак, смрен и добър со секого. Секого хвали и никого не хули. Който прави тъй, той е много скъп чияк. Възгадайте всем должное – е прощава.

Ако имаш колай прати ми ония пари за букварите и остатъка от другите книги.

[На обратната страна]: На господина учителя Недя Николаева в Лясковиц

НБКМ-БИА, ф.68, а.е.4, л.164 /II В 8535/.
Ръкопис, 1 л., 2 п.с. 10,5/17,5 см.

Свищов, 15 март 1862 г. Известява Н. Жеков, че вече има списък на руски книги и цените.

Недъо!

Вчера получих писмо от Киево, в което ми пише приятельт ми чи есенес като минал през Одеса, заминал скоро и немал време да распита за ония книги, както му заръчах, а сега ми пиши, чи в Киево са намерват следующите по тая цена: Словарь географически 3 тома – 3 1/2 рубли; Скрижаль Вениамина Новгородского – 2 1/2 рубли; Алкоран – 8 рубли; Естественна история – 2 рубли; Ощи ме забелязва, чи харти пять частей света имат – 5 рубли, а глобусъ има 14 рубли, а Свещенна физика и проч. казва ми, чи нема в Киевската книгопродавница. Това ми явят и абие ви уведомявам и останувам

ваш друг
Т. Т. Хрулев

Аз съм писал още есенес и в Одеса, и в Москва, но немах никакъв ответ и не знам дали писмата ми пропаднаха, или отвътът им не можи да стигни до мене, защото са научих, чи едно момче отивало от Одеса в Белград и казвало у Вапора, чи имало писма до мене, но забравило да ги даде на свищовската скеля и ето как пропадат писма.

[На пърба]: На г-на Недя в Лясковиц

НБКМ-БИА, ф.68, а.е.4, л.166-167 /II В 8537/
Ръкопис, 2 л., 2 п.с., 10,5/17,5 см.

БЕЛЕЖКИ

¹ Цонев, Зв. Град Лясковец. Минало и днес. – В: Цонев, Зв. История на гр. Горна Оряховица и околността му: Лясковец и Арбанаси. В. Търново, 1932, 143–159.

² Димитров, Н. Теодор Теодоров Хрулев – книжовно и поетическо творчество. – В: Лясковец в миналото. В. Търново, 1994, 345–347 и посочената там библиография.

³ Стоянов, М. Град Пирдоп в миналото и сега. С., 1941, 174–178.

⁴ Попхристов, Г. Свищов в миналото (86–1877). Свищов, 1937, 106–112.

⁵ Ликовски, Н. Материали за Теодор Т. Хрулев и Димитър Т. Стоянов – заточеници в Диарбекир. – И з в. на държ. архиви, 56, 1988, 241–262.

⁶ Маркова, З. Недю Жеков. – В: Радетели за просвета и книжнина (Състав. Н. Жечев и Ив. Сестримски). С., 1986, 434–441.

⁷ Беровски, А. Първият ректор и първата Богословска школа в България. По случай 100 г. от рождението на Недю Н. Жеков. С., 1939, 76 с.

⁸ Драганова, Т. Теодор Теодоров Хрулев. – В: Възрожденски книжари. Състав. П. Парижков. С., 1980, 142–150.

⁹ НБКМ-БИА, ф.18, а.е.1, л.171.

¹⁰ НБКМ-БИА II A 7751.

¹¹ НБКМ-БИА, ф.68, а.е.5, л.14.

¹² Пак там., л.160–161.

¹³ Пак там., л.160–161.

¹⁴ Пак там.

¹⁵ Пак там.

¹⁶ Табакова, Л. Н. Жеков – книжовник и публицист-журналист. – Д у х о в н а к у л т., 1971, № 10–11, 35–42.

¹⁷ Грудков, В. Недю Жеков – изследвач на старобългарската литература. – В: Петрапавловският манастир – средище на духовен живот (Материали от науч. сесия). В. Търново, 1992, 80–87.

¹⁸ „Исторически преглед върху историята на югославските народи в политическо отношение. Белград. 1868“.

¹⁹ Ликовски, Н. Неиздадени книги през Възраждането. (Ръкопис), 68–69.

²⁰ „Евангелие поучително. За сичките недели през годината, за господските и богочестни празници и за по-големите светии. Събран от славянски и от гречески Софрония, епископ Врачанский, родом котленец и сочинил на български язык в 1806, обаче много невразумително, а сега преписано и поправено на чисто български язык от свиштовския учителя Теодора Теодорова Хрулева. И прегледано добре от най-изкусни учители, а напечатано от Йована Стоянова, свиштовченина, която е родом от с. Мердана в Търновско, за душевна и телесна полза на православните христиани. В книгопечатнята Др. Дан. Медакова в Нов сад. 1856“.

²¹ НБКМ-БИА, ф.68, а.е.4, л.160–161.

²² Пак там., л.164.

²³ Пак там.

²⁴ Пак там.

²⁵ Радкова, Р. Българската интелигенция през Възраждането. С., 1986, 316–321.

Проф. дфн ИВАН ХАРАЛАМПИЕВ

на 60 ГОДИНИ!

Членът на редколегията на сп. „Издател“ проф. дфн Иван Харалампиев вече навърши 60 години! Почти всички големи национални и регионални медии отбелаяха събитието, като не пестяха добри думи за г-н Ректора на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. С най-искрени пожелания за добро здраве, дълги години щастлив живот, изпълнен с радост и творчески сполучки, се присъединяваме и ние от „Издател“. Благодарение на неговото съпричастие вече няколко години списанието ни излиза като една сполучлива творческа проява на съвместна издателска дейност между ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ и Специализирано висше училище по библиотекознание и информационни технологии – София. Днес „Издател“ е единственото у нас научно списание за книгата и по проблемите на издателската дейност. Дял за неговото успешно излизане има и уважаваният наш колега проф. дфн Иван Харалампиев.

С впечатляващо излъчване, високо ерудиран учен филолог, председател на Съюза на учените в България – клон В. Търново, г-н Ректорът на Великотърновския университет успешно върви към последната година на втория си мандат, а онова, което през годините е свършил, се вижда от променения и красив облик на университета, на факултетите, на интериора на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“. Като истински творец проф. дфн Ив. Харалампиев работи и в областта на художествената карикатура и шаржа, той записа и два албума със свои изпълнения на CD. Разностранният му талант като общественик, като учен и като творец допълва имиджа му на успешен мениджър на един от най-авторитетните наши университети. Затова искрено и от сърце – НА МНОГАЯ ЛЕТА!

Издател

СОЦИОМУЗЕЙНАТА КУЛТУРА КАТО ФАКТОР ЗА СПОДЕЛЯНЕ НА ЗНАНИЯ В СЪВРЕМЕННОТО ОБЩЕСТВО

Доц. д-р Евгений Сачев

Можем ли обаче да твърдим, че през ХХI век ще наблюдаваме подем на обществата на споделените знания? Като публична ценност, която трябва да бъде достъпна за всички, не би трябвало да съществуват изключени от обществото на знанията. Но споделянето на знанията не трябва да бъде ограничавано до разпределение на познанията или до обмен на един рядък ресурс, за който ще се надпреварват нации, общества и индивидуи.

Койчиро Мацуура,
Генерален директор на ЮНЕСКО

Колкото по-сложна и диференцирана е дейността на обществото и колкото повече се натрупва социална информация, толкова повече догматичните способи за нейната систематизация влизат в противоречие със създаването на нови знания за самоусъвършенстването на човека. Информационното общество се характеризира с това, че в него главен продукт на производството стават знанията.

Във връзка с формирането на отделни страни на обществените отношения и специализацията на различните видове дейности се създават нови научно-рационални способи за анализ и синтез на фактите на действителността и тяхното включване с оглед на ценностната им социална значимост и осмислянето им при изграждането на логически стройни системи. Рационалното разделение на информацията дава тласък за развитието на историческото, етическото, естественонаучното,

практико-политическото, социо-културното и други видове знания. В това отношение активна базово-определяща роля има осъществяването на целенасочен социокомуникативен музейен процес. В съвременното информационно общество, което се отличава с наличието на развити информационни потребности, преобладават информационните процеси в сферата на заетостта на населението, което се отнася за всички области на неговата дейност. Социомузейната култура е важен информационен ресурс за устойчивото развитие на съвременната цивилизация, който не се изчерпва като останалите ресурси и в условията на компютърните технологии се разпространява твърде бързо и целенасочено.

Музеите, заедно с библиотеките, архивите, научно-техническите информационни центрове и интернет, схващан като една глобална информационна система, представляват социално-кумулативни институти, които преди всичко събират, обработват, съхраняват и опазват социалнозначима информация. Същевременно те изпълняват транслационни функции, които реализират в процеса на удовлетворяване на културните и информационните потребности на хората. Така музеите в съвременното информационно общество, заедно с техните сродни социокултурни институти се превръщат в действени социокомуникативни центрове за споделяне на знания.

Специфичните раздели на знанието се определят в съответствие както с характера на предмета, така и с неговата социална значимост. Освен това, висша форма за социално управление на информацията и нейното

предаване е, че не се представя готов образец за подражание и не се извършва командно разпореждане, а се създава диференцирана програма, изградена върху социокомуникативното и творческото възприятие. Социокомуникативното индивидуално съзнание възпроизвежда изискванията на системата и избира вариант за тяхното реализиране. Индивидуалните нововъведения (иновации) и творческото поведение, които се осъществяват на социокомуникативна основа, се оказват не само допустими, но и необходими за успешното функциониране на всяка социална система, разглеждана в нейната цялост. Този рационално-научен способ за предаване на знания е адресиран не към пасивния изпълнител, а към активната, действена личност, осъзнала своята социална отговорност. В последните десетилетия произтича ускорен процес за радикална смяна на системата за натрупване и съхраняване на знания. Този процес породи информационната революция, която създаде предпоставката за утвърждаването на постиндустриалното общество. Достиженията на микрокомпютърната технология позволиха за 30 години да се закодира в електронни програми значителна част на този научен резерв и информация, която се е натрупала от човечеството през предшествуващите векове от своето съществуване. Формализацията на методите за обработка на знанията и оперирането със знания позволяха не само да се ускорят технологическите и управленическите процеси, да се освободи значителна част от работниците от рутинните трудови процеси, но и да се преобразуват в самото производство знания, като се създаде „индустрия на знанията“. Всички компоненти на културата – ценности, знания, норми и обичаи – в една или друга степен носят в себе си социокомуникативна функция. Тя осъществява връзката на текущата дейност и поведение с предшествуващите образци. В научната литература е прието този механизъм да се нарича „традиционната“. Традицията обаче повтаря миналите образци и се признава за нормативна по силата на наличността на тези образци в миналото. Понякога като традиция се определят самите норми и социалните нагласи, които по такъв начин се възпроизвеждат на национално, религиозно и други равнища. Именно многократното повторение се представя и за критерий за адекватност на действия, в които обикновено не се осъзнава целесъобразността и функционалността на тези действия. Обикновено всяка иновация в механизма на традицията се разглежда като вредно отклонение и се отстранява. Естествено че такъв род на социокомуникативен механизъм се оказва адекватен само в

относително прости, изолирани и стабилни социокултурни структури, където рационално-практическите и ценностните критерии още не са се обособили от общата сфера на културната регуляция. Ето защо терминът „традиционната култура“ широко се използва преди всичко в етнологията, антропологията и културологията. Измененията в такъв тип култура произтичат бавно и постепенно. На културната традиция се противопоставя авторската култура, която се нарича още професионална. При нея широко се използват тези ценности, които са присъщи за дадена среда. Затова получават смисъл и термините „национални традиции“ или „религиозни традиции“. Те отразяват, първо, установилата се специфика на духовен живот, и на второ място, осигуряват устойчивостта на каквато и да е сфера на духовна регуляция. Ето защо в редица обществени системи, предицно от затворен тип като основа за устойчивото развитие на обществото и държавата се поставя определена религиозна институция. Същевременно всяко сложно общество не може да се развива само и единствено в условията на закостенели традиции. В условията на информационното общество все по-голямо значение за културата има поддържането на приемствеността в културно-историческите ценности – в символиката, в историческата памет, в митовете и легендите, в текстовете и образците, произтичащи от близкото и далечното минало. Или с други думи – приемственост преди всичко в социалното усвояване на културно-историческите, природно-историческите и природонаучните ценности. Поддържането на приемствеността е същностна социокомуникативна характеристика на културата и то на нейния основен дял – социомузейната култура. В информационното общество освен традициите, освен културните ценности има и други средства за поддържане устойчивото развитие на обществото. Това са идеологически, рационално-практически или политико-правни средства. В това отношение се извършват опити за съответстваща интерпретация на традиционната култура и на културните ценности с цел да се присънят техни комплекси и групи от различни, предимно политически движения, фракции, течения и партии. В този смисъл социомузейната култура, разглеждана като система, която се е формирала в резултат от социокомуникативен културен процес, може успешно да се противопоставя на деструктивни външни въздействия, като съхранява и опазва съществуващите културни ценности и стока устойчивостта на обществото и държавата. Ето защо не е съвсем точно да се определят като „връщане към традициите“ такива процеси,

в които се възраждат много ранни или инородни варианти на културата. В такива случаи е по-точно да се говори за „възраждане“, „реставрация“, „оживяване“ или „валоризация“ на конкретни елементи на културата, разглеждана като система, които са се съхранили в културното наследство на дадено общество.

Проблемът за сътношението на традиция и съвременност в началото на ХХI век, в условията на информационното общество, придоби особено актуално значение. При обсъждане на тази проблематика много изследователи се стремят да представят характера на този проблем чрез модернизацията на такива незападни страни, които са изостанали в своето развитие и са преминали през сложен и мъчителен исторически път. В рамките на такова сътношение традициите акумулират архаични форми на социокултурни отношения, които са в процес на изживяване.

В други случаи такива форми подлежат на отстраняване във второстепенните разновидности на социалната регуляция. При такъв подход всички незападни култури в една или друга степен се разглеждат като традиционни, доколкото в тях още не работят механизмите на съвременната регуляция и в по-голяма степен те изразяват по този начин привързаност към своето минало. Традиционността в действителност, от една страна, осигурява стабилност и порядък в обществените взаимоотношения, а от друга – в някои нейни форми, които се използват изцяло за социално регулиране, могат да се получат ретрогресивни резултати, които да задържат общественото развитие. На практика се оказва, че нито една страна не е в състояние да се адаптира в съвременните условия до такава степен, че да загуби своя облик и не само във второстепенните, декоративните и локалните елементи на културата или социалните ориентации, но и в основните, определящите принципи на нейното обществено битие и културна самобитност. В последно време понятието „традиция“ беше разпределено между други, по-адекватни понятия като: „самобитност“, „специфика“, „културно ядро“, „ендогеност“. Някои автори поставят в този ред и понятието „културно наследство“. Всъщност всички тези понятия могат да се възприемат като същностни характеристики на културното наследство, разглеждано като открита самовъзпроизвеждаща се и саморазвиваща се социокомуникативна система. Едно от най-разпространените понятия в това отношение е самобитността. То се използва преди всичко за обозначаване на конкретна определеност на обществото, конструирано от етно-социални групи (общности) и отразява своеобразието

на неговите културно-исторически характеристики. На това понятие съответства понятието „идентичност“ („identity“). Съвсем доскоро се употребяваше още едно по-малко адекватно понятие „личност“ („personality“). Понятията „идентичност“ и „личност“ са заимствани от социалната психология, където те успешно са приети за обозначаване на вътрешната определеност и самосъзнание на личността по отношение на етическите, религиозните и професионалните слоеве и групи. Тази определеност се съхранява във всички изменения на дадените групи и в техните ролеви отношения. Пренасянето на тези понятия за социокултурни феномени на национално равнище предизвика немалко проблеми, свързани със сътношението на действителните социокултурни характеристики и на тяхното съзнание. В днешно време все по-често понятието „самобитност“ се употребява наред с политическите понятия „независимост“ и „суверенитет“. Още през 1982 год. на състоятелата се в Мексико световна конференция на ЮНЕСКО по културната политика културната самобитност беше определена като един от най-важните социокултурни проблеми на съвременността. По този начин беше подчертана както самостоятелността на това понятие, така и потвърждението, че то с успех отразява спецификата на общественото развитие не само на приемствеността, като осигурява връзката на миналото с настоящето, но и ориентироваността на бъдещето, което е призвано да обезпечи съединяването на отделния гражданин и обществото с ценностите на своята цивилизация. В материалите на ЮНЕСКО самобитността се разкрива като „живлено ядро на културата“. То се схваща като динамичен принцип, чрез което обществото, опирайки се на своето културно и природно наследство, черпи сили в своите вътрешни възможности и основни външни постижения, отговарящи на неговите потребности и осъществяващи постоянния процес на неговото самостоятелно развитие. Недостатък на приведените определения за понятието „самобитност“ е, че в тях твърде тясно се преплитат обективните и субективните аспекти. Представянето на техните сътношения е невъзможно.

Нерядко в това понятие се включват или самосъзнанието на обществото, или, напротив дорефлексния смисъл на битието, което трудно се поддава на аналитично определение. Друг важен смислов компонент, възникващ с разпадането на понятието „традиция“ е „специфика“. То също може трудно да се дефинира. Неговото съдържание отразява социокомуникативните различия на локалните норми, обичаи, ценности и форми

на поведение, както и социокомуникативните отлики в етносоциален, субкултурен или групов план. При прилагането му по отношение на обществото като цяло, възникват условни типове на националния характер или на религиозното поведение, които се оказват спорни или условни поради многообразието на културата на всяко развито общество. В основата си това понятие отразява преди всичко социокомуникативната характеристика на културното и природното наследство на съответната обществена формация. В условията на информационното общество проявленията на социокомуникативната специфика на културата зависи от тези задачи, които поставят пред себе си изследователите, както и от методологията на извършваните изследвания. Информационните и комуникативните технологии се превръщат не само като най-динамични компоненти на материалното, но и на духовното производство. Те радикално променят много принципи на социалността и регуляцията на обществото. Машабите и темповете на информационната революция надхвърлят всички познати до този момент промени в цялостното развитие на обществените отношения. Постигнатата на основата на компютърните технологии формализация на знанията и натрупването на данни, а така също и осигуряването на космически връзки за бързо пренасяне на информацията на огромни разстояния съществено измениха функционирането на различните социокомуникативни институти, в това число и на социокултурните. В съвременното общество те все повече придобиват равнопоставено, а в редица случаи и доминиращо значение в сферата на пазарните отношения. Духовното производство става определящо начало в съвкупното производство, подчинявайки неговата структура, съдържание и динамика. Това производство все повече се обръща към човешкия фактор, който се превръща в главна цел и водещ компонент. Наред с частнокорпоративната и индустриско-капиталистическата собственост се развива интелектуално-индивидуалната и постиндустриалната собственост, които се измерват с духовните ценности. Разрастването на формите на производство на човешкия капитал води към трансформация на самия тип съвкупно производство. Пазарните отношения в тази приоритетна сфера постепенно се изместват на втори план, като отстъпват свое място на новите социокултурни фактори: интелектуалния, творческия и социалния потенциал на личността. В световен аспект произтича преразпределение на разходите за материално производство в полза на науката, образованието, социалното осигуряване,

здравеопазването и рекреативните дейности. Водеща роля в производството придобиват в по-голяма степен обединенията (партньорство и съвместна дейност) в изследванията и иновациите, в индустриските и експерименталните лаборатории, в научните центрове и университетите. Формирането на новия тип социална личност като носител на постиндустриалната (информационна) култура изисква огромни разходи: за образоването и възпитанието на подрастващите; за въвеждането на прогресивни модели за социализация и формиране на личността. В края на 80-те години на XX век сумата на годишните разходи за развитието на човешкия капитал в САЩ се оценяват на 2,2 трилиона щатски долара, а вложените средства в материално-веществените (определените) фактори не надхвърля цифрата от 700 милиарда щатски долара. Самото предприемачество нерядко се оказва не толкова средство за достигане на материално благополучие, а преди всичко начин за саморегулация на индивида и максимално практическо използване на неговите способности. Това от своя страна води до качествени изменения в изискванията за съдържанието на социалните отношения чрез въвеждането на нови социокомуникативни методи за развитието на социокултурните институти. Тяхното успешно прилагане изисква да се определят основните социокомуникативни характеристики на културата в условията на информационното общество. Най-общо те могат да бъдат изведени като:

- ♦ Замяна на стандартизираните форми на социокултурна дейност с многообразие и плурализъм по отношение на: производството на културни продукти и услуги; социализацията на културното и природно наследство; актуализацията на социокултурното поведение и на религиозния живот; взаимодействието на етно-културните общности; измененията в художествената култура; развитието на културната индустрия и на модата; формите на семейството и др.

- ♦ Децентрализация в административното управление на социокултурните структури и изграждане на съвременни социокомуникативни връзки на основата на локално, регионално и трансгранично сътрудничество и партньорство. Новите мрежови и космически системи за информационно обслужване осигуряват разпространението на знания, образи и символи в духовното пространство на целия свят. Това води до формирането на информационни, а от там до създаването на духовни връзки в съответствие със структурните промени на обществото, настъпили в резултат от информационната революция.

♦ Падането на статуса на бюрократизацията и йерархизацията в социокултурните структури, основани на поддържането на устойчиви и стандартизираны равнища и единици за социална регуляция. Това се извършва в полза на полифункционалността на тези структури, като приоритет имат т. н. Временни структури с целева и мрежова връзка. Високата информатизация на обществото води това, че предишното вертикално деление на социокултурните структури все повече се заменя с хоризонтално взаимодействие и взаимообослушеност между създадените по собствена инициатива социокултурни структури, които са непосредствено заети с решаването на конкретни и актуални за обществото социокултурни проблеми, както и развиване на техния социокомуникативен потенциал. В този смисъл е необходимо да се посочи непреќъснато нарастващето на ролята на неправителствения сектор във всички направления на културната дейност и на културната индустрия;

♦ Ограничаването на стандартизацията в полза на социокултурното разнообразие способства за усвояването на локалната специфика в това отношение. Настъпващата глобализация в икономическото развитие не означава, че при изграждането на единните икономически модели не означава пренебрегване на културата, религията и екологията. Това означава, че трябва да се изграждат съвременни социокомуникативни системи в културната сфера, които да дадат възможност да бъдат включени като значителен резерв в устойчивото развитие на тези глобални процеси културните достижения на периферните и слаборазвитите от икономическа гледна точка страни. Надеждността на тези социокомуникативни системи в културната сфера е гарант за недопускане възприемането на имитативни форми на социокултурна дейност от икономически силно развитите страни и запазването на културната идентичност на тези страни.

♦ За разлика от индустриалното общество, в което се влагаха огромни средства в социокултурната инфраструктура, при новите условия все по-голяма значение се отдава на инвестиции в човешкия капитал – подготовката на кадри в областта на културната дейност и на културната индустрия, които владеят съвременните технологии и преди всичко информационните. Реални центрове на новите социокултурни структури в постиндустриалното (информационното) общество ще станат университетските обединения, в които се съсредоточават изследователските и образователните институти.

♦ Промяната на класовите отношения довежда и до формирането на партикулярни и твърде променящи се, а в редица случаи и на отживели форми на социокултурна дейност по отношение на определяне на идентичността по територия, професионален статус, етническа и верска самоопределеност, разширяване на интересите и т. н. Такива социокултурни форми на общуване не само се съхраняват, но и възраждат. Те обаче задължително се вписват в общата система на гражданските и на пазарните отношения. Типичен пример за това са жилищните и даже деловите центрове в редица крупни градове на Западна Европа и Америка, които са заселени с преселници от редица страни на Азия. Това изисква да се разработват специфични интегративни подходи за социокултурна комуникация.

В условията на глобализация и с формирането на новите модерни общества възможностите за обмен или споделяне на знания се увеличават многократно.

Музеят, създаден в служба на обществото и неговото развитие, който е общодостъпен за всички негови членове, с въвеждането на съвременните комуникационни технологии придобива още по-голямо социално значение за формирането на нов тип култура, при която занията, иновациите, обучението и изследователската дейност се развиват вече в Интернет като се насярчава партньорството и сътрудничеството за работа и общуване в международни групи. Тези нови форми водят усъвършенстване и на самата музеяна дейност. Споделянето на знания не води само до създаването на нови знания, до стимулирането на продължаващото образование, до намаляването на цената на получаването на знания или до осигуряването на общоприет публичен достъп до тях. Споделянето на знания и социален опит с помощта на съвременните технологии в музейната дейност изгражда нов тип социомузейна култура, който активно стимулира участието на всяка социална личност в създаването, опазването, съхраняването и усвояването на културно-историческите, природно-историческите и природонаучните ценности. Превръщането на музея в съвременен социокомуникативен център за споделяне на знания на основата на информационната социомузейна култура е ключов етап в неговото бъдещо развитие като социален институт с участието на гражданското общество.

„НИЕ, МЕДИИТЕ“ И НАЧАЛОТО НА ГРАЖДАНСКАТА ЖУРНАЛИСТИКА

Ac. Десислава Андреева

Ако новините не ти харесват...
излез и сам си направи такива!
(Уес „Скууп“ Нискър)¹

Понякога времето спира.

Всяка култура има своите смразяващи моменти, събития толкова важни и лични, че излизат от руслото на обикновения новинарски поток. Американците на определена възраст, например, знаят точно къде са били и какво са правили, когато са научили, че президентът Франклин Рузвелт е починал. Друга генерация има абсолютна яснота за покушението над Джон Кенеди. И всички, които не са били бебета на 11 септември 2001 г., няма да забравят звука и гледката от взривените в небостъргачите самолети. В такива моменти се случва нещо дълбоко прочувствено и силно: новините се произвеждат от обикновените хора, които имат какво да кажат и покажат, а не единствено от „официалните“ новинарски организации, които традиционно решават как да изглежда сценарият.

През последните десетилетия прототипът на историите е отчасти или изцяло списван от обикновената публика, благодарение на новите средства за публикуване в Интернет. Чрез имейлите, чат групите, персоналните уебсписания и всички други нестандартни информационни източници гражданините получават и разпространяват ценен контекст, който водещите американски медии не могат или не искат да обезпечат. Така постепенно се изгражда предположението, че журналистиката навлиза в нов етап от своето развитие. И макар новата ера в новинарството да става по-ясно забележима след събитията от 11 септември, тя не е измислена точно в този ден. Не се появява от някакъв вакуум. И не е предназначена за отразяване само на непредвидени бедствия (IX–XII²).

Изминалата 2006 г. ни зарадва с електронното издание³ на „една от най-пробокативните и важни книги за бъдещето на новите медии“⁴ – „We The Media: Grassroots Journalism By the People, For the People“ (ISBN: 0-596-10227-5, 334 с.). Преводът на подзаглавието предполага дефинирането на новото течение като народно, демократично, близо до обикновените хора, делнично (букв. ‘правено от хората за хората’). Всъщност тази монография бележи с присъствието си на книжния пазар началото на по-задълбочен научноизследователски подход към възможностите на Интернет за правене на новини още през юли 2004 г., когато е издадена в традиционна форма, но с аналогично съдържание (Sebastopol, CA. /California/, ISBN: 0-596-00733-7, 302 стр.). След кратък преглед на темата „Интернет-журналистика“, уеблогове и нови форми на масова комуникация всеки може да се убеди, че интересуващите се от тази проблематика вече познават книгата като артефакт, цитират извадки от нея, но, за съжаление, тя остава недостъпна за широката публика. Това наложи и настоящото реферативно разглеждане на някои, дадеч не всички, постановки, като се надяваме по този начин да стимулираме професионален преводачески и издателски интерес към „Ние, медиите“.

Посланието на автора става кристално ясно още при първия досег с отзивите и анотациите на обложката на изданието: Интернет може и трябва да бъде използван като поле и инструмент за създаване на ново направление в журналистиката, което ще поправи натрупаните деформации в традиционната професионална журналистика, резултат от комерсиализирането на информацията в новините. Отчитайки достойнствата на горната теза, „Financial Times“ не пести адмирациите си: „Ние медиите“

те" се превърна в нещо като Библия за онези, които вярват, че онлайн средствата за информация ще променят журналистиката към по-добро." Безспорен факт е, че съдържанието не се задоволява само да констатира настоящото положение на интернет-комуникациите, нито се впуска, подобно на много други автори, да строи трудно доказуеми футурологични умозаключения, подплатени от фаталистичните страхове на границата на две хилядолетия. Напротив, авторът е успял да обгърне всички косвено свързани с явленето проблеми, опитал се е да предвиди последиците от възможните разиграни сценарии за бъдещите взаимоотношения на традиционните и новите медии, направил е редица исторически ретроспекции, търсейки генезиса на сегашните и предполагаемите социокултурни сътресения в сферата на информирането. Търсейки корените на новото течение, Гилмор прави исторически обзор на проявите на персонална журналистика още от зората на американската нация: Бенджамин Франклин, Томас Джиферсън, Томас Пейн ... до макракърите и след тях, което е несъмнено полезна историческа разходка.

Но реферираният текст не се очертава да бъде история на журналистиката. Съдържанието ни поднася научните наблюдения на Гилмор, вплетени в лични преживявания, които спомагат за илюстрирането на това, което самоуверено наричаме „нови медии“. Важна е и уговорката, че ще се фокусира най-вече върху американските медии и американския опит в тази област. Въпреки неприкрития американоцентризъм в подбора на доказателствената част, книгата ще бъде интересна за всички, изкушени от световните измерения на журналистиката.

С две думи – предлага ни се изследване-обзор с претенция за професионализъм в подхода и същевременно изключително увлекателно и достъпно в стилово отношение четиво, което по никакъв начин не ни задължава да се съгласяваме с изнесената теза. Не може да бъде и иначе, след като със задачата се е нагърбил действащ журналист. Това е първата книга на популярния в САЩ автор на рубрика във в-к „San Jose Mercury News“ **Dan Gillmor** (Дан Гилмор). Неговата колонка се препечатва в много други американски вестници, като паралелно с това журналистът пише ежедневен уеблог за „SiliconValley.com“ (Силиконовата долина), онлайн филиал на „Mercury News“. Гилмор неотменно фигурира в списъка на най-влиятелните журналисти в областта на новите медии и е носител на няколко регионални и на-

ционални журналистически награди. Специалист по икономика, икономическа журналистика, история, политическа теория. Преди да стане журналист, е свирил професионално 7 години⁵.

Тази книга е за журналистическата трансформация от масмедиийната структура на ХХ век към нещо дълбоко демократично, достъпно и непринудено, резултат от еволюционни натрупвания – хората винаги са си разказвали истории помежду си и всяка нова ера на прогрес им позволява за разширяват границите на разказането. Но това също е история на модерната революция, защото технологията ни даде комплект от комуникационни инструменти, които позволяват на всеки да стане журналист на малка цена и, на теория, с глобален обхват. (XII). Нищо като това не е било възможно преди, макар човешкият род да познава дълга поредица технологични и политически иновации, които са засягали културните измерения на комуникацията (2). Например Италианският ренесанс е променил съдбоносно западната цивилизация, като за комуникационната еволюция най-значимото му откритие е перспективата. Художници като Джотто ди Бондадре и Томазо Манасио дават дълбочина на дотогавашния двуизмерен свят на европейското изкуство, а „Декамерон“ на Бокачо (1353 г.) е сред най-ранните литературни работи, които предполагат, че гледната точка е решаваща за разбирането на смисъла. Печатащата преса на Гутенберг предизвиква културна революция, която никой не е очаквал на времето. Ватиканските монаси, контролирали дотогава публикуването, били безпомощни пред яростната атака на тази нова технология. След Гутенберг словото на Бог е освободено от доктрината на Папата. На свой ред Интернет е най-важният посредник на информацията, откакто се е появила печатащата преса. Той включва всичко онова, което е било преди него, и го преобразува по фундаментално различен начин, позволявайки на всеки да бъде писател от световен мащаб (236). Днешните хора са благословени с нови видове перспектива в тази вечно променяща се комуникационна система, и тепърва се учат как да я накарат да работи еднакво за всички в името на информационното равноправие.

През ХХ век правенето на новините бе изцяло в компетенциите на журналистите; на т.н. нюзмейкъри (създателите на новини) и на легионите от представители на Връзки с обществеността и специалисти по маркетинг, които манипулираха всекиго. Икономиката на печатните и електронните мрежи създаде огромни и самодо-

волни институции, наречени условно от Гилмор „Големите медии“ (The Big Media). Големите Медии третират новината като **натрапена лекция, назидателен урок**: „*Ние ви казваме каква е новината. Вие или я купувате, или не...*“

Утре отразяването на новините и произвеждането им ще бъде повече **разговор** или **семинар**. Репликите ще се разменят и ще размиват границата между създатели и консуматори, сменящи ролите си непрестанно по начини, които едва сега започваме да овладяваме. Самата комуникационна система ще бъде медиатор за гласа на всички, не само за малкото, които могат да си позволяят да купят многомилионни печатащи преси, да изстрелят сателити, или експлоатират общественото радиопространство.

Алтернативните съвременни медии са системи създалени в тях обратна връзка. Те работят във време, близко до реалното, и улавят многообразието на идеи и представи, които всеки от нас предлага. В Интернет ние се самоопределяме и зависим от това, което знаем или споделяме с другите. Сега, за пръв път в историята, системата за обратна връзка може да е глобална и почти мигновена: следователно и информирането встъпва в съвършено различен етап на развитие⁶.

Тази еволюция – от журналистиката като назидателна лекция към журналистиката като диалог или семинар – ще принуди различните общности от интереси да се приспособят, за да се възползват. Всеки един – от журналистите до актантите в събитието и обикновената аудитория, трябва да се променят. Вече не можем да си позволим да третираме новините само като стока за широко потребление, контролирана от мощни институции. Не можем да си позволим като общество да ограничаваме избора си.

Корпоративната журналистика, която доминира днес, снижава качеството, за да получи печалби в кратки срокове, и това се превръща в задълбочаващ се синдром. Изискванията на „Уол Стрийт“ и алчността на инвеститорите обезценяват онази незаменима характеристика на журналистиката, наречена „обществено доверие“. Правилата на американския капитализъм са ориентирани в последните десетилетия да фаворизират големите пред малките. Създаването на Големите Медии датира от времето, когато А.Дж. Либлинг предупреждава, че свободата на пресата е ограничено преимущество само за онези хора, които притежават пресата. Новинарската хегемония на големите издания и канали

достига своя пик през 60-те и 70-те години на ХХ век. И все пак, това е ера, когато новинарските отдели на водещите компании губят пари, но въпреки всичко са разглеждани като перли в короната на медийния престиж, изпълнявайки вече доста посъкратения мандат на обществения дълг. За разлика от тях, повечето местни станции нямат никакво намерение да слугуват на общественото доверие, предпочитайки вместо това да подмамват зрителите с насилие и забавление, двата най- сигурни рейтингови стимуланта. Това е неустоима комбинация за изгладнелите за печалба новинарски директори: по-евтино от сериозното репортажество и конкурентно на видеото.

Америка страда от тази опростенческа визия за новините. Дори и през 90-те години, когато престъпността рязко спада, местните телевизии упорито създават у своите зрители впечатлението, че насилието никога не е било по-голям проблем⁷. Това е безотговорно, защото, наред с други неща, подхранва нагнетяването на криминалната атмосфера, която потиска основни човешки свободи – включително конституционно гарантиранията защита срещу неоснователни претърсвания и арести, а изкуствено затъмнява други сериозни въпроси.

Докато животът ускорява своята крачка, мащабите на колективното ни внимание се скъсяват (5). Ситуацията става по-лоша от факта, че повечето от нас не спират, за да размишляват за дълго над онова, което ни се казва, още повече да търсят контекста, и така се оставят да бъдат повърхностни и ръководени от користолюбиви хора. Повърхностното гражданство може да бъде превърнато в опасна тълпа много по-лесно, отколкото ин формираното.

Сериите от нововъведения в средата на 80-те години довеждат посредника-медия до нова ера. Макар музикантите да са първите бенефициари на компютърните технологии, настолното издателство е онова, което стимулира големия потенциал на журналистиката. Изведнъж с Епъл Макинтош и лазерния принтер, човек може лесно и евтино да създаде и да публикува. Голямото издаване не изчезва, а се адаптира към използването на същите технологии.

Отначало се проявява едно неудобство да се даде толкова много власт и гъвкавост в ръцете на непрофесионалисти. В ранните дни на настолното публикуване хората били склонни да използват твърде много различни шрифтове върху страницата – стил, оприличаван, и то много точно, на **бележка за откуп** (с изряза-

ните от вестници и списания разношрифтови и разнокегелови букви – Д. А.). Това усещане за анархия в графиката се налага върху страха от анархия в информационната среда. Въщност типографският мишмаш е ниска цена, платена за свободата на новото „многогласие“. Колкото до опасността от дезинформация, търсене на достоверни сведения винаги ще има⁸ (9–10).

Интерактивните методи на комуникация, на които се базира и Интернет, не са съвсем нови: първата медиа, която акцентира върху токпрограмите (talk – разговор) и кол-ин (call-in) предаванията (с обаждания на слушатели) още през 1945 г., е радиото. Обикновените хора, които са поканени да си кажат думата в ефира, преди това са нямали толкова бърз и значим отдушник на техните собствени истории и гледни точки (10). Хауърд Къртс, медиен писател за „Washington Post“, вярва, че токрадиото предрича и по много начини изпреварва явлението уеблог. И двете медии се насочват и свързват с „онези групи хора, които не са били увлечени от водещата група медии“ и които са изкушени да поднесат и защитят публично своята по-различна гледна точка.

Един от първите последователи на писането в Интернет, Джъстин Хол, обосновава по езейтичен начин решението да се захване с това: „В колежа осъзнах, че Пруст и Джойс биха се влюбили в Мрежата и сигурно биха опитали подобен експеримент „та нали и те също пишеха в хипертекст, за човешките съди... И журналистиката може да го прави, но аз все пак си оставам най-сигурният репортер на живота си... Така че се заравах на инструмента, който ориентира мислите и преживяванията ми, и на шанса да свържа тези мисли и преживявания с останалия електрифициран англоговорящ свят!“

Изглежда, че комуникациите са завършили трансформацията си. Принтиращата преса и разпространение са тип „от-един-към-много“ медиа. Стационарен телефон е „от-един-към-един“. Сега имаме посредник, който е всичко, което си пожелаем: „от-един-към-един“, „от-един-към-много“, и „от-много-към-много“. Едва ли това би изненадало Маршал Маклън: „... През механичната епоха ние удължавахме телата си в пространството. Днес, след като е изминал повече от век от началото на електрическите технологии, ние удължаваме централната си нервна система в глобална прегръска, игнорираща пространството и времето. Бързо ние се насочваме към финалната фаза на разширяването на човека – технологичната симулация на

разумност, когато креативният процес на познание ще бъде колективен и корпоративно разширен до цялото човешко общество, повече отколкото вече сме разширили сетивата и нервите си чрез различни медии.“

За да започне писането в Мрежата, трябват две парчета от мозайката – едното е технологично: да се даде на обикновените хора инструментът, от който имат нужда, за да се присъединят към глобалния разговор. Другата е културна: осъзнаването, че поставянето на мощния инструмент в милиони ръце би могло да организира страховита по мащаби общност (14).

Технологичната пречка би могла да се преодолее чрез т.н. „open source“ („свободен източник, свободен достъп“)⁹ проекти – това е дигитална версия на традицията на малкия град при вдигането на плевня или сковането на обора. Само че тук се въвличат хора от целия свят. Повечето никога няма да се срещнат, освен онлайн. Те допринасят с малки парченца и късчета за изграждането на цялото. Тези програми са сърцевината на най-основната функция на Интернет: „оупън сурс“ – софтуерът захранва повечето от уебсървърите, които насочват информацията към нашите браузъри (16).

Феноменът на „свободния достъп“ има пазарно предимство там където предмет на производство е информацията или културата и където физическият капитал, необходим за това производство – компютри и комуникативни умения, е широко разпространен, а не елитарно концентриран. Само на полето на разследващата журналистика Големите Медии си запазват преимущество пред „оупън сурс“ журналистиката заради ресурсите, които могат да хвърлят в проучването на фактите (17).

В основата на философията на гражданская журналистика е интерактивността – практически никой професионален журналист не би могъл да знае толкова, колкото сумарно знаят неговите читатели¹⁰ (113). Доказателство за това е, че множество традиционни журналистически организации си направиха електронни варианти с активна обратна връзка (114). „Оупън Сурс“ журналистиката предполага разговор, в който всички ние се осветяваме взаимно. Можем да поправяме грешките си. Можем да добавяме нови факти и контекст.

Щом можем да съградим заедно плевник, можем да правим и журналистика заедно.

Технологията, която прави гражданская журналистика възможна

Писането в Интернет не е изцяло ново, разбира се. Хората го практикуват от години в различни форми на

синхронна и асинхронна комуникация като имейл списъци, форуми, новогрупи (групи по интереси, групи за дискусии) (Стоицова 2004: 204–205)¹¹, чатенето¹². Сайтовете, в които всеки би могъл да публикува каква да е страница, също предшестват уеблоговете (23). Подобно на богати и сложни системи като колоните на мравките, където цялото е по-умно от съставните си части, може би няма друга система, в която цялото да е толкова по-интелигентно, отколкото дигиталните системи, където основните единици са прости нули и единици – и където стойността се покачва, когато местите Разума от центъра към периферията. В нашия случай Интернет може да се разглежда като оконна среда, екосистема, която добива сила от пъстротата и движението на съставните си елементи (26–27).

Основният инструмент за реализирането на гражданска журналистика на ХХI век е уеблогът¹³ (съкр. блогът). Уеблогът е онлайн списание, съдържащо линкове, връзки и по(у)стингри (прикрепени съобщения, писма, текстове), в обратен хронологичен ред, като най-последните се появяват в началото на страницата. Уеблоговете са „постцентрични“, защото по(у)стингите са ключовият елемент – а не „пейджентрични“ (букв. ‘страницоцентрични’), както е в повечето традиционни уеб сайтове. Уеблоговете обикновено се свързват с други уеб сайтове и блогпо(у)стингри и позволяват читателите да коментират в оригиналния по(у)ст, следователно на аудиторията да дискутира. Един блог може да съдържа коментари върху текущи събития от определена тематична област. Друг може да е серия от лични размишления или политически репортажи и коментари. Може да е отпратка към работата или продуктите на други, като Gizmodo, сайт, посветен на най-последните и значими изобретения. За журналистическите цели по-разумен подход е „събитийният блог“, списван по повод на някое важно новинарско събитие. Може би първият подобен случай е посветен на урагана Изабел през август 1998 г. (115)

Блоговете са „крайно демократична форма на журналистика“¹⁴ смятат редица специалисти като Джей Роузън от Нюйоркския университет, а първите три аргумента в полза на това твърдение са:

- уеблогът е по-скоро подарък, бонус, отколкото рожба на пазарната икономика;
- той е запазено поле за аматъорите, което дава практическото основание на някои да дефинират новото течение като „аматърска журналистика“¹⁵;

▪ условията за работа с него имат чисто технологични измерения – компютър и достъпни софтуерни програми. (29–30)

За отбележване е, че блоговете са посредник главно между индивиди, въпреки, че груповите блогъри се смятат за уместен медиатор при някои обстоятелства. Най-популярните индивидуални блогъри привличат десетки хиляди посетители дневно. Няма да е грешно да кажем, че поне няколко милиона хора са опитали блоговането. Колко от тях го правят редовно, не е ясно, но можем да се обзаложим за неколкостотин хиляди (данные са от 2004 г.).

Интересното в книгата е, че Гилмор не се ограничава само до изясняването на уеблога като явление. Въщност блогът е поставен в широк сравнителен контекст, от който става ясно, че по същността си се родее с редица други познати ни пособия, направили възможна гражданска журналистика.

➤ На първо място сред тях стоят **sms-ите**. Услугите на кратките съобщения (sms) са идеални за заглавия на новините в бюлетините. Журналистите могат да използват sms-ите по редица начини: например първото съмнение за грипната епидемия (SARS) в Китай идва от sms, изпратен от източници от медицинските среди там. Най-голямата ценност на sms-ите е, че оформят само-организирана информационна система, в която индивидите и малките групи си предават важни новини¹⁶. Гражданите на Филипините използват sms-ите, за да се мобилизират и да свалят корумпираното си правительство. На по-прозаично равнище младите хора в страните с развити безжични комуникации използват sms-ите за социално взаимодействие (33–34).

➤ **Мобилно свързаните камери:** картините са част от журналистика, и повечето организации наемат професионални фотографи. Доколкото камерите се превръщат в част от всичко, което носим със себе си всекидневно, всеки е фотограф. Това е със значими последици за журналистика. Днешните мобилни телефони с камери и с възможност да изпращаш изображението на някого другого в Мрежата, и то с все по-добри и по-добри параметри, засилват отдавнашната традиция в новините да се използват любителски кадри. Граждани са изпращали кадри с торнадо и други природни бедствия, полицейски преследвания, конфузни ситуации и др. Новинарските организации също често прибегват до скрита камера – грозна тенденция, по мнение на Гилмор, защото само в крайни случаи, като поставянето на жи-

вота на някого в опасност, може да оправдае тази хитрост на репортерите (35). Ние **сме общество на воюи и ексхибиционисти**. Може да се спори дали това е добро или лошо, но когато тайните започнат все по-трудно да се паят, нещо в световния бизнес и политика фундаментално ще се промени (48-49).

➤ **Интернет разпространението:** Уеббазираното токрацио е нескъпа възможност за хората да създават техни собствени шоута, включващи интервюта, аудио-документи и други формати. Интернет-видеото е съвсем друга работа. Докато цената на продуцирането на видеоновини пада ежедневно, разпространението им онлайн е крайно скъпо, защото доставчиците на Интернет услуги натоварват с високи такси, които аматьорите не могат да си позволят.

➤ За да се избегне тази финансова пречка, е измислена схемата: **peer-to-peer** (букв. 'равни на равни'), която чрез Napster софтуер позволява на хората да си обменят налични песни. Навремето това е изтълкувано като посегателство върху авторските права и музикалната индустрия „задушава“ компанията. Онова, което тя не успява да спре, е идеята на Napster и други технологии попълват празнината с все по-изънчени файл-споделящи системи, някои от които ще бъдат трудно спрени, защото нямат централна точка на контрол. Системата е ценна и в политическо отношение, защото осигурява състояние, най-близко до абсолютната анонимност (37-38).

➤ **RSS (Really Simple Syndication)** – инструмент за описание на новини и друга информация във уебсайтовете за свързване с други уебсайтове и комуникационни средства като мобилни телефони. Тази способност за обединяване позволява на читателите на блогове и други типове сайтове да получат в компютрите си и други апарати автоматично съдържанието, от което се интересуват (38). Това може да се окаже следващият доминиращ метод за разпространение, събиране и получаване на разнообразни видове информация. Ако Мрежата е „складът със инструментите“, а блогващият свят е разговорът, RSS може да е най-добрият начин да следваш този разговор. Все едно да създаваш свой собствен информационен брифинг – с темите, които те интересуват, осъвременяван непрекъснато, и с възможност за задълбочаване в детайлите (41).

Всички изброени дотук технологии са само инструменти на нашето журналистическо бъдеще и не бива да се бъркат с журналистика сама по себе си, която винаги ще изисква богат набор от знания, умения и цен-

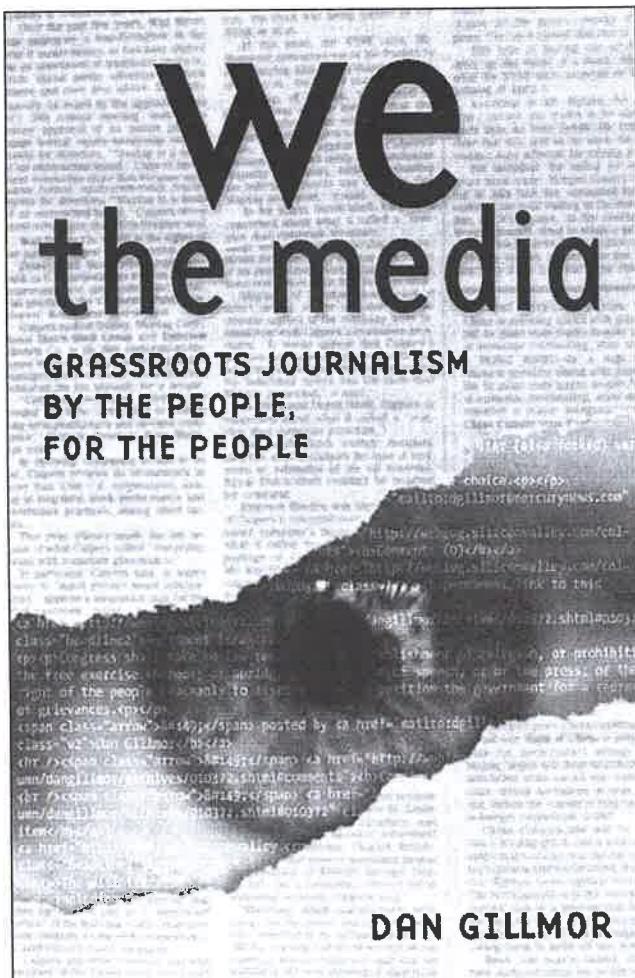
ности като честност, актуалност/акуратност, задълбоченост и др. (42-43)

Бариерите падат

Информацията е океан и новинарите не могат вече да контролират приливите и отливите му. Дарените с възможностите на Интернет-комуникацията обикновени хора са чудесна бригада на истината (46). За илюстрация: в началото на 2004 г. с големи фанфари „Пепси“ анонсира промоцията „Безплатни песни“. Купувачите на „Пепси“ можеха да погледнат във вътрешността на капачката на бутилката и на около един от три пъти печелеха безплатна песен, която можеха да си съмкнат от музикалния сайт на Apple iTunes. Но някой откри пробойна в дизайна на бутилката. Той / тя измисли как да наклони неотворената бутилка и да разбере дали тя съдържа код на песента. Някога такава информация би останала затворена в тесен кръг приятели, но в новото хилядолетие моментално стана достояние на всеки с Интернет-връзка чрез упътването, озаглавено – *Как никога да не изгубиш подаръка на „Пепси“*. И „Пепси“ не можеха нищо да направят. Ако някой днес знае нещо, всеки, който го е грижа за същото, съвсем скоро ще го разбере (47).

Инструментите на интернет-новинарството могат да имат и други приложения, освен да се популяризират дребни битови хитрости или инцидентни „папарашки“ снимки на холивудските знаменитости. Както съобщава CNN през 2003 г., 15-годишно момче е направило с камерата на телефона си снимка на възможен похитител, помагайки така на полицията да открие извършителя¹⁷. Струва си да припомним и станалите световно достояние дигитални снимки от мобилен телефон, документирали изdevателствата, които американски войници прилагат над иракски затворници в Абу Гарип. По време на вирусната епидемия в Китай, мобилната телефонна компания в Хонг-Конг създава система, която да предупреждава хората дали има случаи на вируса в сградата, в която смятат да влязат. Те използват обществено достъпната база и я комбинират с локално-базиран софтуер в телефоните (48, 56). Редицата от примери е внушителна.

На територията на бизнеса и общуването с клиенти „*блоговането е възможност за Връзки с обществеността, не заплаха*“, пише специалистът по ПР Том Мърфи, „...защото осигурява уникални средства на клиентите да видят човешката страна на вашата организация, отвъд корпоративното говорене.“(71) И понеже винаги ще

има корпоративни тайни, на ред идва вътрешният блог, който може да помогне на работниците да се освежават за проектите и за личните открития на другия колега, без информацията да напуска фирмата (75).

Преди уеблоговете да наберат скорост, съвсем в началото на новото хилядолетие доби популярност т.н. **наноиздаване/ нанопубликуване (nanopublishing)** – малки сайтове и блогове, поддържани от един или няколко души, фокусирани върху относително закътани теми. Блогът няма да има популярността на големите публикации в традиционните медии, но ще притежава същата стойност като обикновената публикация, за разлика от която винаги ще поднася последната актуална информация (83). Това е голям шанс за компаниите производители. Например производителят на дадена стока, непредназначена за широка употреба, не може ефективно да рекламира във вестниците и списанията,

които са отправени към масовата аудитория. Без да прахосва средства за наемане на скъпа ПР агенция, той може да потърси в Интернет 15 човека, които са най-запалени по практикуването на дейност, свързана с продукта, и които пишат за това в Мрежата, следователно имат влияние сред групата по интереси, и да им изпрати предложението си. Тези 15 души ще свършат останалата работа (84–85). Възвръщането на инвестицията в персоналната журналистика и наноиздаването – ако предположим, че авторът търси такава, както и да се изчислява (във време или пари), идва с покачването на репутацията. Това е персонален ПР, и то осезаемо ефективен.

За разлика от бизнеса, политиката остава все още резервирана към очевидните предимства на Интернет комуникациите. В края на XX век уравнението „един човек – един глас“ се модифицира в правилото „един долар – един глас“, при което долларите се харчат за скъпоструващи реклами апели, агресивно насочени към масите. Показателна е кампанията на Арнолд Шварценегер за губернатор на Калифорния. Победата на актьора няма нищо общо с активността на обикновените хора и се дължи на холивудския стил в работата на Големите медии по продажбата на кандидата, който е боксофис хит в кината. Кампанията му започва онлайн, но шансовете пълноценно да се реализира гражданска журналистика бързо се изчерпват, защото електоратът, типично за модерна Америка, не се тревожи от осъдицата на опит и квалификация на кандидата, нито от неговия отказ да предложи конкретни неща, за които заслужава да бъде избран. Шварценегер се скрива от сериозната журналистика, като я заменя с появявания при Джей Лено и Опра Уинфири и почти се смее в лицето на вестникарските репортери, докато те отчаяно се опитват да го насочат към актуалните теми (90).

За „политика на отворено съдържание“ (open source) като достойна алтернатива на традиционната се заговори едва напоследък и касае участието в политическите решения – финансово и тематично – на хората от периферията. Такъв е в основата си експериментът от пролетта на 2004, наречен „Буш в 30 секунди“. Сайтът организатор поканил обикновените хора да създадат собствени анти-Буш реклами. 15-те финалисти били невероятна демонстрация не само на гражданска активност, но и на мощта на съвременното нескъпо оборудване и софтуер за правене на клипове¹⁸. Инструментите, които някога са били преимущество на Голямата медия, сега са в ръцете на множеството (100).

Същият принцип на интерактивно сътрудничество на анонимния потребител, въоръжен с модерни и общодостъпни софтуерни пособия, е **Wiki**. Това е сървър програма, която позволява на потребителите да си сътрудничат в оформянето на съдържанието на уебсайта. Създадената на тази основа Уикипедия е масивна енциклопедия, най-голямата обществена *wiki*, но далеч не единствената (Впрочем българите също могат да се похвалят с българска версия на продукта – Д.А.) (32).

Нито една мащабна журналистическа организация обаче не е правила повече за въвлечането на публиката в работата си, отколкото BBC. През ноември 2003 г. тя представя нещо, което е може би най-задълбоченият опит да вдъхне живот на утрешната журналистика. Проектът, наречен iCan (букв. 'аз мага'), в сърцевината си е доста ценно намерение: „екипирай публиката с някои от инструментите на политическата активност. После гледай какво тя ще направи и го отразявай“. Появяването на iCan е предизвикано по няколко причини: първо, BBC непрестанно пропускат големи истории. А една от главните мисии на BBC е да подпомага електората да взема информирани решения на базата на широк контекст и ръководителите на компанията искат да знаят дали може да се подобри тази тенденция.

Втората причина е изяснена след статистическо проучване: 40 % от електората не е гласувал не защото е бил апатичен към темата на деня, а защото не е съгласен с кандидатите и с политиката, която те му предлагат, но е останал безгласен, защото му е липсал инструмент за популяризиране на мнението му. С придвижването на по-младата аудитория от традиционните медии към новите, BBC потърси начин да използва новите медии за насърчаване на политическата ангажираност¹⁹. В проекта „работата на журналиста, повече от всяка година, ще бъде на филтър“, казва един от ръководителите на проекта Тим Левъл. Редакционният персонал ще упражнява мониторинг на появяващото се и ще упражнява издателски контрол, като ще премества клеветническата и откровено неадекватната информация. Докато по-вечето новинарски компании имат за цел да информират публиката, друга малка част смятат за своя мисия да я въоръжат с инструменти, които да използват за публични дебати. Да гледаш какво могат да направят хората с такива пособия, и да го отразяваш, води процеса дори по-далече – до реализиране на идеята за „гражданска журналистика“ (123–125).

Да, няма съмнение, че репортерът на бъдещето – аматьор или професионалист, ще бъде екипиран с не-

вероятни инструменти. Но репортърството е повече от това да колекционираш факти или да подреждаш данни (163). В една своя новела от 1991 г. „Снежна катастрофа“, разказ за постапокалиптична Америка, Нийл Стифънсън описва странни същества: – Гаргайлите ... вместо да ползват лаптопи, носят компютрите си в телата си, разделени на отделни модули, поставени на кръста, на гърба или на главата си. Те служат за човешки наблюдателни системи, които записват всичко, което става около тях...

Гаргайлите в разказа не са журналистите на бъдещето. Те са по-скоро човешки персонални асистенти, с двойна роля: да записват всичко, което става в околната среда, и, свързвайки се в Мрежата, да проверяват за някое лице или нечия биография. До известна степен гаргайлите са уебкамери с мозъци.

От своя страна, журналистите на бъдещето по-скоро ще филтрират информацията, не просто ще я документират²⁰ (164). Затова журналистиката няма да умре, само ще се модифицира, както е с всичко, докоснало се до Мрежата.

Борбата за оцеляване

Далеч не всичко е розово пред Интернет-журналистиката и наноиздаването. Технологичният напредък винаги е бил заплаха за установения бизнес модел. Неотдавна Холивуд се опита да убие записващото домашно видео. С решение на съда от 1984 г. американците са спасени в правото си да записват телевизионни шоута и да ги гледат пак отново по-късно, без да бъдат уличавани в посегателство върху частна собственост. Решението на съда е справедливо, защото идеите са различни от физическата собственост: ако аз взема колата, ти не можеш да я използваш. Но ако аз си копирам твоя песен, ти все още ще имаш песента (215). Споделянето на интелектуалните достижения е част от обществения договор в полза на развитието и благоденствието на колектива.

Интернет бе идентифициран като заплаха от Холивуд и музикалния бизнес в началото на 90-те години. С благосклонното отношение на Конгреса – резултат от внушителни парични дарения за кампании, плюс склонността да се издигат правата на собственост над всички останали права – през 1998 г. те убедиха няколко законотворци да прокарат нов закон, който да наложи авторското право в дигиталната ера (216).

Но това не им е достатъчно. Развлекателната индустрия желие да осакати персоналните компютри, като

иска да ги лиши от възможностите им да правят копия. Така смята да получи безпрецедентен контрол върху утешната информация и върху цялата култура. Помалко бъдеще би затъмнило хоризонта и над опитите на обикновените хора да правят журналистика. Например, ако всеки аматьор журналист трябва да иска разрешение, преди да цитира защитена с авторски права работа, или е задължен да плаща за всеки цитат, повечето не биха се наели да практикуват (219). На тази мрачна перспектива, Гилмор противопоставя алтернативен проект: Creative Commons Copyright (Криейтив Комънс) – система за алтернативно лицензиране на авторски права, която позволява на твореца да реши кои права иска да запази за себе си, докато разрешава на публиката да се ползва от идеите му (Лесиг 2005). В процеса на творене ние стъпваме на раменете на онези, които са си отишли преди нас. „Заключването“ на завещаното означава възпрепятстване на жизненоважни нововъведения. И ако в стандартната бележка на началната страница на книгите обикновено има надпис „Всички права запазени“, то според този проект би трябало да пише „Някои права запазени“²¹.

БЕЛЕЖКИ

¹ Подканящо мото на книгата.

² В скобите поставяме номера на страницата от книжното издание.

³ Пълното съдържание на изданието на английски език може да се намери на: <http://www.oreilly.com/catalog/wemedia/book/index.csp>

⁴ Отзив (поместен на задната част на обложката) на Кристофър Шръдер, бивш главен редактор и издател, Washingtonpost.com

⁵ Виж по-подробно: <http://www.oreillynet.com/cs/catalog/view/au/1201>

⁶ Оптимизът на Гилмор среща охлаждашите разсъждения на Клиненберг (Клиненберг 2007).

⁷ Това наблюдение се потвърждава от Максуел МакКумбс в книгата му, посветена на дневния ред на новините: „Setting The Agenda“, представена в същата рубрика преди известно време (Андреева 2005: 45).

⁸ Дори в междуличностната комуникация вече се въвеждат продукти, чито инструментариум ще направи изискването за откритост в общуването още по-настойчиво: във вечерната емисия „bTV новините“ на 9 януари 2007 г. бе съобщено, че екип от учени, ръководен от Алекс Розенбаум, е създал по поръчка на Израелската телекомуникационна

компания уред „Полиграф“, който чрез Skype, както и чрез мобилните телефони, може да покаже дали събеседникът от другата страна на линията лъже. Технологията е идентична с познатия ни „Детектор на лъжата“. „Българската следа“ в проекта е обезпечена от двама наши сънародници... Камен Бъндев и Николай Христов – Д.А.

⁹ Свободен софтуер – в който програмните инструкции или източниковият код са достъпни и безплатни за сваляне и модификация. Например Linux оперативната система, която движи мнозинството от сървърите в Интернет. Linux е създаден като безплатна алтернатива на скъпите оперативни системи Unix и Windows (Gillmor 2004: 259).

¹⁰ Не можем да не направим закачлива отпратка към рекламния слоган на Нова телевизия „Шест милиона репортери, шестима водещи.“. Той предлага интригуващо-сензационното си тълкуване на новата тенденция за приобщаване на редовата аудитория към съставянето на дневния информационен ред.

¹¹ Докато фокусира вниманието си върху психологическите измерения на масовата комуникация, Стоицова констатира в едно изречение и доказания модифициращ ефект на Интернет върху журналистика: „Положителен е фактът, обаче, че с развитието на Интернет се развива и нов тип журналистика, която най-общо може да се изрази с термина „он-лайн журналистика.“ (Стоицова 2004:218).

¹² Същината на чата, търсена в целта на акта – бъбренето, заиграването със собствената и чуждата анонимност, безцелното и обществено неангажирано общуване като киберзаместител на липсващия или недостатъчен реален социален контакт, не съвпада с призванието на уеблога, по наше мнение.

¹³ По-подробно за блога използвай Уикипедия. // <http://bg.wikipedia.org/wiki/>. Виж също и „Наръчник за блогъри“ (Наръчник 2005).

¹⁴ Да вземем например рекламното послание на BGLog.net, което чудесно се допълва от невербалното външнение на рекламираната фигура, изразяваща радостта от общуването в Мрежата и творческата роля на всеки потребител: „Авторът си ти!...“.

¹⁵ „Аматьорска“ в случая е в олимпийския смисъл на думата – значи, че на хората не се плаща за това, което правят. (Лесиг 2005) Цитираното интервю на Лорънс Лесиг дава практическа конкретност на тезите, развивани от Гилмор.

¹⁶ Бойко Димитрачков, зам.-гл. изпълнителен директор на БТК, в разговор с Георги Коритаров на 7 ноември 2005 в „Здравей, България“ по Нова телевизия бе принуден да признае, че sms-ите могат да се считат за медии. Признанието бе провокирано по повод на изборите за кмет на София, когато предизборните щабове се възползваха от услугите на мобилните оператори и изпращаха кампанийно съобщения с предизборни послания до бъдещите избиратели.

¹⁷ Припомняме разразилата се обществена дискусия у нас, предизвикана от популяризирането на заснети с мобилни телефони сцени на насилие в българските училища. Анало-

гичен пример поднася кампанията на „Часът на Милен Цветков”, озаглавена „Снимай нередностите в България”, където обикновеният зрител, въоръжен с камерата на мобилния си апарат, бе упълномощен да стане коректив на обществото и властта, призвание, присъщо на Четвъртата власт.

¹⁸ За други подобни инициативи виж „Ние, мрежата“ (Ние 2007).

¹⁹ Един от първите български политици, експериментирали на полето на политическата Интернет-комуникация, е Петър Стоянов. Неговият блог www.petarstoyanov.com е повод за скептични коментари от други интернет-“колеги” на Стоянов като Невена Гюрова (Гюрова 2006).

²⁰ В същото време почти по аналогичен начин са си представили бъдещето на журналистическата професия българските учени (Киранова 1990: 208–215).

²¹ <<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/>> . Официална страница на Криейтив комънс България: <<http://cc.isoc.bg/>> Справка за правния статус на „Ние медиите“ виж <<http://www.oreilly.com/catalog/wemedia/copyright.html>>

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Gillmor, 2004: Gillmor, Dan. *We The Media: Grassroots Journalism By the People, For the People*. Sebastopol, CA. / California/, 2004, ISBN: 0-596-00733-7.

Andreeva, 2005: Андреева, Д. „Setting The Agenda“, или за медийните ефекти върху общественото мнение. // Издател, 2005, №1, 40–55.; Виж същото в Електронно списание LiterNet. 24.04.2006, №4 (77) <http://www.liternet.bg/publish11/d_andreeva/agenda.htm>

Гюрова, 2006: Гюрова, Невена. Петър Стоянов ще си има блог.// <http://semkiibonbonki.blogspot.com/2006/12/blog-post_15.html>.

Киранова, 1990: Киранова, Евгения. Ще станат ли журналистите роботи? Информацията в информационния век.// Съвременна журналистика, 1990, № 2, 208–215.

Клиненберг, 2007: Клиненберг, Ерик. Неочакваните щастливци от чудото Интернет. Несъбъдната мечта за информационна равнопоставеност (откъс от книгата *Fighting for Air: The Battle to Control America's Media* (Битката за ефира: Борбата за контролиране на американските медии)) (Metropolitan Books, New York, 2007).//

<<http://bg.mondediplo.com/spip.php?article62>>

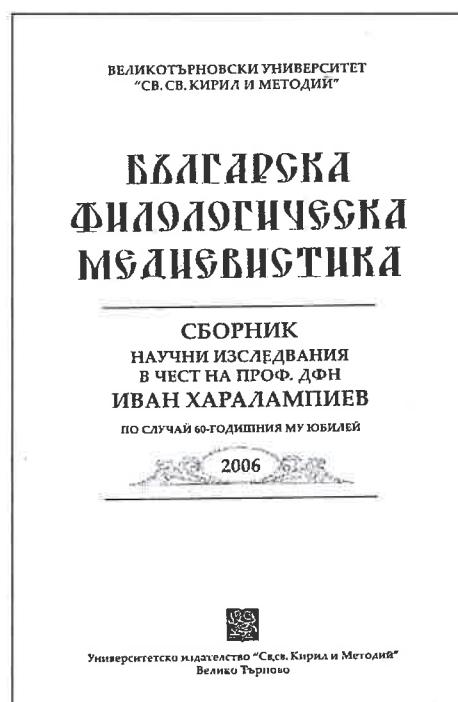
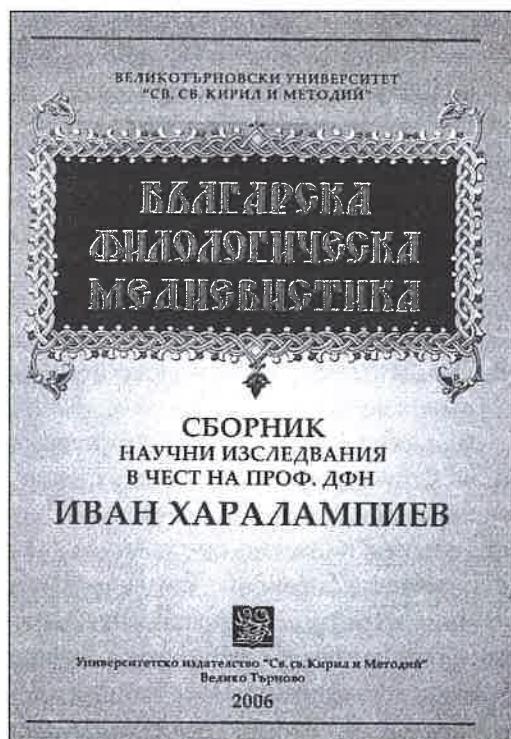
Лесиг, 2005: Лорънс Лесиг: Не затваряйте интернет, а съдете престъпниците. (Интервю на журналистката от в. „Капитал“ Катерина Огнянова). // <<http://indiana.tblog.com/>>

Наръчник, 2005: Наръчник за блогъри. // <<http://www.eenk.com/?p=413>>

Ние, 2007: Ние, мрежата.// <<http://www.koronal.com/news.php?readmore=24>>

Стоицова, 2004: Стоицова, Толя. Лице в лице с медиите. Въведение в медийната психология. Просвета. С., 2004.

НОВА ЮБИЛЕЙНА КНИГА

ПО ПОВОД НА ЕДНА КНИГА

ПОСЛЕДИТЕ НА РОДНОТО КНИГОИЗДАВАНЕ

Стела Асенова

В края на 2006 г. великотърновското Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ издаде книгата „**Българско книгоиздаване. Ретроспекции. Тенденции. Структури. Модели**“*. Негов автор е преподавателят от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ доц. д-р Лъчезар Георгиев. Книжното тяло съдържа 344 страници текст с отлично оформление, стилен графичен дизайн, черно-бели илюстрации и факсимилиета. Всичко това е затворено между твърди, ламинирани корици, които са не само приятни за докосване от читателя, но привличат вниманието му със своите естетически параметри. Изданietо е плод на няколкогодишни наблюдения на автора по конкретни и актуални проблеми на българското книгоиздаване.

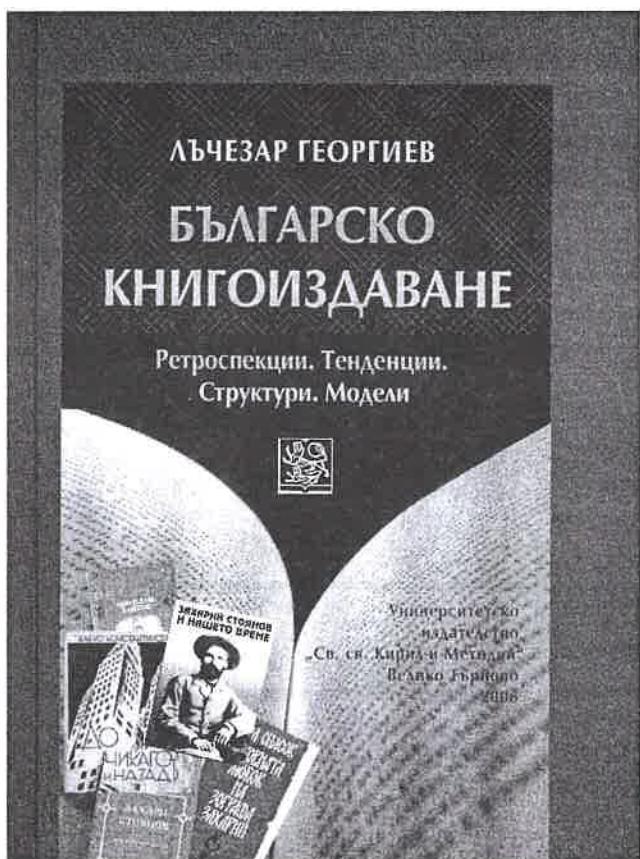
В началото авторът застъпва историческите проблеми на българската книга от зората на Възраждането до 1944 г. Главата е озаглавена „**Ретроспективен преглед на родното книгоиздаване**“. В първата част от главата – „*Печатарското дело и българската книга – ускорение и национална индустричност*“, са разгледани аспектите при родното печатане на книги, вестници и други материали в рамките на българските земи. Авторът акцентира върху печатницата на Дунавската област – Русе, печатниците на българи и арменци с българско самосъзнание в Цариград, както и онези полиграфически структури и печатни издания извън рамките на Османската империя, които изиграват ролята на печатници и печатни органи през епохата на националноосвободителното движение.

* Георгиев, Лъчезар. Българско книгоиздаване. Ретроспекции. Тенденции. Структури. Модели. В. Търново, Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2006. 344 с.

Сред имената на видните личности, дали облик на издалската и печатарската дейност на българската емиграция в чужбина, са Георги С. Раковски, Пандели Кисимов, Любен Каравелов, Христо Ботев, хаджи Димитър Паничков и др.

Новото българско книгоиздаване след Освобождението, като наследник на възрожденската издалска дейност, също не отбягва от полезрението на автора. В този част се акцентира върху създаването на Държавната печатница в София; Областната печатница в Пловдив, който до 1885 г. е център на Източна Румелия.

По-нататък Л. Георгиев разглежда проблемите в издалското дело в изпълнената с архивни документи, позовавия и археографски наблюдения глава „*Издателски процеси между двете световни войни*“. В нея се правят някои характеристики и се анализират управлениските процеси на печатното дело у нас след Първата световна война. Тогава можем да посочим имената и дейността на едни от най-изтъкнатите печатари и издатели – наследниците на издателя Христо Г. Данов, акционерно дружество и книгоиздателство „Хемус“, Юрукови, Гео Милев, Стилиян Кутинчев, Стоян Атанасов, Тодор Синджириев и др. Издателската дейност според автора намира израз в солиден брой издания, популярни библиотечни поредици, широко тематично разнообразие. Неслучайно между двете световни войни са създадени шедьоврите на родната ни поезия, белетристика, пътеписна и преводна литература от класиката, излезнали не само от реномираните и известни печатници, но и от по-малките издалски къщи. На ре-

дица места авторът прави аргументирани изводи и оценки, анализира цитираните текстове.

Следващия етап е втора глава от изданието „*Структури и модели в българското книгоиздаване – исторически и съвременни аспекти*“ . В тази част от своето изследване Л. Георгиев представя някои интересни особености върху интересни личности, дали своя принос за редактирането и издаването на възрожденската книга, за нейното илюстриране. Между тях са възрожденският издател Тодор Хрулев и историческият живописец на литографии Николай Павлович, който също поддържа тесни връзки с печатари и издатели. Личността на Н. Павлович е изключително интересна; в текста, поднесен от Л. Георгиев, живописецът се проявява като той се проявява и като издател, и като ценител на книгата. Синът на Христаки Павлович е роден в Свищов, получава солидно за времето си образование във Виена и Мюнхенската художествена академия. В текста на „Българско книгоиздаване“ Л. Георгиев увлекателно раз-

казва за връзките на Н. Павлович с печатницата на Алфонс Дюр в Лайпциг, с Императорска кралска придворна печатница за художнически творби на Райнфенщайн и Реш, с пловдивския издател Христо Г. Данов, с управителя на книжарницата на Българско печатарско дружество „Промишление“ Иван Говедаров, с издателя – печатар във Виена Янко С. Ковачев и още много личности, дали принос за културните и издателските процеси у нас през описаната епоха.

Разгледано е развитието на ръкописната книга и раждането на нов вид книжнина – пътеписната литература. Тя според Л. Георгиев води началото си от Търновската книжовна школа и преди всичко благодарение произведението на българския книжовник Константин Костенечки. За този тип литература имаме сведения от Кънкото средновековие. Една интересна форма от тази епоха е „*Слово за светите места в Ерусалим*“, което е част от Бдинския сборник от 1360 г. От далечиното четиринадесето столетие пътеписната литература преминава в различни фази на развитие, за да стигне до знаменития пътепис на Алексо Константинов „*До Чикаго и назад*“. Постепенно във времето между двете световни войни пътепистът като форма на литература се усъвършенства, намира подобаващо място и в издателските процеси.

В следващият етап от разглежданите проблеми авторът акцентира на дизайна и оформителските подходи при създаването на съвременната книга. Една от интересните особености е разглеждането на специфичните изисквания при композиране на съвременното книжно тяло. Интересни акценти при оформлението на книгата се постигат според автора чрез удачното използване на шрифта и разположението на илюстрацията.

В главата „*Европейски проекции в съвременното българско книгоиздаване*“ са разкрити новите изисквания и тенденции при създаването на книгите, в тяхното разпространение и реклама.

В отделна студия авторът говори за философските и езикови промени, настъпващи у нас при създаването на книжната реклама и в начина, по който се рекламира българската книга в новия век.

„*Велико Търново – съвременен център за издателски бизнес*“ е едно от най-новите проучвания на автора. Според него в годините на демократичния преход в града са създадени голем брой полиграфически и из-

дателски комплекси, които издават значителен брой издания на научната, художествена и преводна литература и трайно се установяват не само на регионалния и националния книжен пазар, а и в международен мащаб.

В последната част от своето изследване е разгледана „историческата тема в българската книга“, където виждаме доминирането на художествената и научна литература в исторически план. Тя води началото си от 30-те – 40-те години на миналото столетие, продължила своето развитие с бърз напредък и в наши дни. Но се наблюдава другата тенденция, за създаването на енци-

клопедични издания, книги за ученици и студенти реализирани от различните издателства през предходните години.

В края на изданието е даден библиографски списък на авторските книги на Л. Георгиев с белетристичен, книgovедски и литературоведски характер.

Така представено със своята изчерпателност, изданието е подходящо за студенти, преподаватели, книгоиздатели и читатели, които не само се занимават с проблемите на книгата, но проявяват по-особен интерес как се развивала тя през различните исторически периоди на родното ни книгоиздаване.

Корица на брой 1
на сп. „Издател“, излязъл
през октомври 1994 г.

Основател
Лъчезар Г. Георгиев

Стопански факултет
Катедра „Библиотекознание и масови комуникации“

Университетско издателство
„Св. св. Кирил и Методий“ – В. Търново

Редактор на броя
доц. д-р Лъчезар Георгиев

Формат 56x84/8. Печатни коли 4,75
ISSN 1310 – 4624

На корицата: изглед към СВУБИТ – София

Годишен абонамент или заявка за сп. „Издател“ може да направите на адреса на редакцията:

5000 Велико Търново, ул. „Теодосий Търновски“ № 2,
Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“
тел.: 062/ 618 295; 63 11 76; E-mail malina_pd@abv.bg

DEAR READER,

You can subscribe to the „Publisher“ magazine for the year 2005 by sending the subscription fee by mail-order to the following address:
5000 Veliko Turnovo, 2 Theodosi Turnovsky Str.
„Cyril and Methodius“ University
Prof. Dr. Luchezar Georgiev Georgiev

Please, write „Subscription fee for the „Publisher“ magazine“ on the mail-order as well as your address and Telephone number for delivery and contact. Tel. 062/618 295 или 63 11 76 (Veliko Turnovo University Pres) Thank!

ПЕЧАТНИЦА „СИРА“ – Велико Търново

ПЕЧАТНИЦА

Си*ра*

ВЕЛИКО ТЪРНОВО

- Цветоотделяне и предпечат
- Висококачествен офсетов печат до 70/100 см
- Флексопечат
- Лакиране с UV-лак
- Горещо ламиниране
- Топъл печат и релефен печат
- Щанцована на картон и велпапе

Поръчки - тел.: 062/649 845, Цветоотделяне - тел: 062/649 860

Факс: 062/649 895, E-Mail: info@siraprint.com

ISSN 1310 4624